

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta financí a účetnictví
katedra finančního účetnictví

DISERTAČNÍ PRÁCE

2006

Jiří Pelák

Podnikové kombinace
komparační analýza

Poděkování

Děkuji své školitelce, profesorce Hance Vomáčkové, za to, že mne jako první seznámila se zajímavým tématem, kterému se věnuji ve své práci. Děkuji jí za řadu hodin diskusí a sdílení jejích velkých teoretických znalostí a praktických zkušeností. Děkuji Vladimíru Zelenkovi za mnoho podnětů k zamyšlení a inspiraci v oblastech, kterých se má práce týká. Děkuji Ladislavu Mejzlíkovi, se kterým jsem strávil ohromné množství času diskusemi, které bezpochyby také ovlivnily tuto práci. Děkuji svým rodičům a manželce za shovívavost, když jsem se věnoval víc počítači než jim.

Obsah

Úvod	1
První část: Teoretické koncepty	10
I. Metoda koupě	10
II. Metoda Pooling of Interests	16
III. Pool versus akvizice	28
Druhá část: Komparativní analýza	31
IV. Německo	31
V. Evropská unie	53
VI. USA	63
VII. Mezinárodní standardy účetního výkaznictví	76
Třetí část: Aplikace světových přístupů na české účetnictví fúzí	92
VIII. Forma a obsah fúzí	92
IX. Důsledky přednosti formy před obsahem	96
X. Analýza mezinárodní srovnatelnosti	103
Závěr	107
Literatura	110

Úvod

Cíl práce

Disertační práce se zabývá prozkoumáním metod vykazování fúzí ve světě s navazující analýzou stavu v České republice. Práce je psaná ve třech rovinách: v rovině teoretické zkoumá myšlenky a koncepty, které lze nalézt za nejrůznějšími metodami, které se ve 20. a na počátku 21. století používaly v ekonomicky rozvinutých zemích. Druhá rovina je legislativní – práce zkoumá přístup k problému účetnictví z legislativního pohledu, tj. zejména jaké vlivy působí na schvalovací procesy legislativy, která upravuje účetnictví fúzí a vůbec podnikových kombinací (teorie, zvyklosti, vzdělání, tradice, zájmové skupiny, ekonomické a právní prostředí), jak se výkaznictví přizpůsobuje jiným právním předpisům, jaké jsou mezi nimi vztahy a zákonitosti a jaká je pevnost a nevyhnutelnost takových vztahů. Konečně, třetí rovina je praktická – výkaznictví fúzí musí být zejména z pohledu praktika užitečné, interpretovatelné a srozumitelné, konzistentní a v neposlední řadě přiměřeně náročné a respektující možnosti podniků.

Obsah

Práce je rozdělena do tří částí:

- První část: Teoretické koncepty
- Druhá část: Komparativní analýza
- Třetí část: Aplikace světových konceptů na české účetnictví fúzí

První část se obšírně věnuje dvěma základním metodám, které se pro vykazování fúzí používají a které také mají své jednoznačné teoretické opodstatnění. Metoda koupě je z teoretického hlediska zřejmě nejvhodnější pro vykazování fúze nezávislých společností. Metoda spojení podílů je naopak velmi dobře aplikovatelná na fúze společností pod společnou kontrolou, protože v takových případech se metoda koupě nehodí a tato metoda je jednoduchá, dobře zdůvodnitelná, interpretovatelná a využitelná při restrukturalizacích společností, za které se podává společná konsolidovaná účetní závěrka, jejíž přípravu výrazně usnadní.

Obě metody jsou teoreticky rozebrány, je popsána základní myšlenka, na které jsou postaveny. Vysvětlení teoretického konceptu je uvedeno s ohledem na uživatele účetních výkazů, jedná se zejména o dopady fúze na finanční analýzu a finanční analýzu úspěšnosti fúze.

Druhá část je rozsáhlou studií metod používaných v jiných zemích. Analýza je zejména zaměřena na Německo, jako našeho nejbližšího souseda, jehož účetnictví má k českému účetnictví relativně blízko a na USA a anglosaský svět, kde výkaznictví fúzí a v širším smyslu podnikových kombinací je historicky nejpropracovanější z důvodu již dlouho fungujících kapitálových trhů a nepřetržitosti vývoje účetního výkaznictví. Zmíněny jsou i

relevantní okolnosti z jiných zemí a vývoj vykazování fúzí v Evropské Unii a Mezinárodních standardech účetního výkaznictví.

Třetí část analyzuje situaci ve výkaznictví fúzí v České republice na základě porovnání s teoretickými koncepty i světovým vývojem. Na několika příkladech a případové studii jsou demonstrovány nekonzistentnosti požadavků české legislativy a absence konceptu, který by byl orientován na uživatele účetních výkazů.

V závěru práce se věnují náročnosti implementace moderních metod vykazování fúzí v České republice. Vedle zřejmých výhod jsou také zvažovány nevýhody, jako návaznost společenstevního, daňového a účetního práva a praktická náročnost některých postupů, které ve světě jsou požadovány po velkých podnicích.

Tato práce se nevěnuje rozdělení společností nebo odštěpení společností. Vysvětlení je uvedeno níže v poznámkách v terminologii. Stručně řečeno, tato práce se věnuje podnikovým kombinacím a to zejména těm ve formě fúze. Dále se tato práce zvláště nevěnuje přeshraničním fúzím, u kterých je ekonomická podstata transakce zcela stejná jako u ostatních fúzí. Jejich problémem je spíše volba práva.

Úvodní terminologické poznámky

Tato práce pracuje s přesně definovaným pojmovým aparátem, který je často chybně interpretován, a to dokonce i odbornou veřejností. Zejména se jedná o poněkud zmatečný vztah mezi přeměnami obchodních společností a podnikovými kombinacemi.

Pojem podnikové kombinace vznikl z nedostatku vlastní české terminologie jako v podstatě doslovný překlad anglického termínu „Business Combinations“. Český ekvivalent nebyl nalezen proto, že podnikové kombinace jsou natolik obsažný pojem, že každý pokus o jeho výstižnější překlad doposud ztroskotal, protože vedl k omezujícímu výkladu.

Podnik

První a zásadní problém tohoto termínu spočívá v pojmu podnik. Podnikem nemáme v tomto případě na mysli podnik v českém právním řádu. Naše právo k němu přistupuje jako k předmětu - lze ho prodat, koupit, lze o něm účtovat. Ale podnik v tomto pojetí není subjektem, tj. nemůže projevovat svoji vůli. Zejména v anglosaských zemích, ale i EU, je podnik chápán duálně. A koneckonců i v prosté řeči - pravděpodobně si budeme rozumět, pokud zazní tato věta: Podnik A koupil podnik B. A náhle vidíme, že podnik A si představujeme jako subjekt, který něco činí a podnik B jako předmět, tedy něco, čeho se ta činnost týká. Ukazuje se, že toto intuitivní chápání podniku není snadné převést do právních norem. Nicméně například v antimonopolním právu se můžete setkat s určitými náznaky.

Podnikem však máme na mysli ještě něco více, než výše popsany subjekt a objekt. K podniku jako subjektu, a to je třeba velmi zdůraznit, patří i jeho majitelé, pro zjednodušení uvažujeme akciovou společnost s jejími akcionáři. Podíváme-li se na tuto situaci např. z hlediska postihu, potom pokud se podnik nějak proviní na příkaz svého majoritního akcionáře, je společně s daným podnikem (nyní v užším smyslu pojmu subjekt) postižen tento akcionář, protože

ačkoliv se v dané normě o akcionáři vůbec nehovoří, z hlediska podstaty je součástí podniku (v širším smyslu pojmu subjekt). Pojetí podniku jde tedy napříč přes schránky, které jsou tvořeny právními osobami - obchodními společnostmi, a ve své komplexnosti zahrnuje všechny (rozhodovací) struktury s podnikem (pro zjednodušení továrnou) spojené. Podnikem je továrna (předmět), právní forma jako třeba akciová společnost, ve které existuje, nebo i skupina právních forem (subjekt), jeho management resp. statutární orgán (výkonný představitel subjektivity) a nutně i ti, kteří ho řídí z toho titulu, že ho vlastní¹ či k tomu účelu vlastní potřebná práva a ti kdo řídí zase je (nejširší pojetí původců subjektivity).

Bylo nezbytné nejprve napsat těchto pár slov o podniku, protože pochopení podnikových kombinací je klíčové zvyknout si na toto nejširší možné pojetí podniku, protože je to právě to pojetí, se kterým se v oblasti podnikových kombinací setkáváme. Pokud by účetní nepochopil podstatu tohoto pojmu, nelze pochopit ani normy, které se věnují účetní úpravě podnikových kombinací.

Vezměme si například vklad podniku, nyní dle standardního pojetí obchodního zákoníku. Akciová společnost A zvýší svůj základní kapitál úpisem nepeněžního vkladu - podniku B, který je podnikem akciové společnosti B. Původní akcionáři se zřeknou práva účastnit se na úpisu a společnost A bude emitovat takové množství akcií, že nový akcionář, společnost B, nabude ve společnosti A majoritního a zároveň kontrolního podílu na základním kapitálu. Toto uskupení je nyní kontrolováno společností B, zprostředkovaně jejími akcionáři (v případě sloučení nebo vkladu akcií společnosti B do společnosti A na místo vkladu podniku do společnosti A nezprostředkovaně). V českých pojmech tak společnost (v lidovější mluvě podnik) A získala podnik B (byl do A vložen). V řeči podnikových kombinací, v souladu s širokým pojetí podniku, je zřejmé, že podnik B získal podnik A. To potvrdí i prostá úvaha, ze které je jasné, že situaci nyní kontrolují ti, kteří jsou spjati s podnikem B. Ačkoliv se české pojetí na první pohled zdá jednodušší a přehlednější, nakonec realitu spíše zamlží - i když máme-li na paměti příslušné definice, nelze zkreslení namítat.

Správné chápání tohoto pojmu není jen důležité pro pochopení toho, co jsou to podnikové kombinace, ale má i zásadní praktické dopady (zejména na aplikaci ustanoveních o tom, jak identifikovat nabyvatele (kupujícího), na koho se vůbec vztahuje příslušná norma, který podnik smí přeceňovat a vykazovat goodwill a kdo sestavuje konsolidované výkazy).

Výše uvedený příklad naznačoval, jak se v oblasti podnikových kombinací používá pojem podnik. Z toho také vyplývá poněkud matoucí tvrzení, že skupina podniků je jediným podnikem.

Kombinace

Co znamená výraz kombinace či kombinování? V následujícím odstavci se nejprve pro lepší představu pokusím spíše o definici výčtem než exaktní vymezení, ale napřed jedna poznámka: Vzhledem k tomu, jak je chápán podnik, nemáme v českém jazyce termín pro operace s něčím

¹ Za ekonomické vlastníky podniku (předmětu) budeme nadále považovat např. akcionáře - nikoli akciovou společnost, která z *ekonomického pohledu* podniku dává jen právní formu, ale nevlastní ho. Vlastníkem

takovým, jako podnik ve svém nejširším pojetí je. Do účetnictví byl zaveden tedy tento nový pojem - kombinace, protože komplexní pojem podnik musel být doprovázen neméně komplexním pojmem, který by charakterizoval tyto zvláštní operace s podnikem. Proč ne třeba spojování podniků? Posuďte sami, jestli by to bylo vhodné pro následující transakce.

Podnikovými kombinacemi rozumíme (následuje česká terminologie) např. fúze, tj. sloučení a splynutí, vklad podniku, nákup majoritního balíku akcií na burze, prodej podniku, úpis peněžního i nepeněžního vkladu, který povede k získání kontrolního balíku akcií, vklad majoritního podílu na jiné společnosti. Vzhledem k široké paletě možných kombinací ve spojení s dalšími možnostmi, jako např. převod jmění na akcionáře či rozdělování likvidačních zůstatků zanikajících společností se jedná o celkem širokou paletu komplikovaných transakcí.

Je nasnadě, že je velmi obtížné upravit účetní normy tak, aby postihovaly všechny výše uvedené případy a jejich možné kombinace. Proto byl vymyšlen institut podnikových kombinací, který tyto transakce zastřešuje a definuje je na základě jejich ekonomické podstaty, tj. nehledí na formu, která byla pro kombinaci zvolena. Institut podnikové kombinace neexistuje v českém právním řádu, tedy ani v účetních předpisech. Tento fakt je zásadní pro téma této práce, která rozebírá příčiny této situace a také se zabývá jejími následky a úvahami o případných možnostech nápravy.

Podniková kombinace

Definovat ekonomickou podstatu podnikové kombinace není snadná záležitost a i IASB se setkávala s kritikou nedostatečné definice podnikových kombinací, která byla obsažena v mezinárodním účetním standardu IAS 22: Podniková kombinace je transakcí, při které se z více do té doby samostatných podniků stává jeden ekonomický celek. Problém s IAS 22 spočíval v tom, že IAS 22 ještě dále definoval, co to je vznik ekonomického celku: byl implicitně definován v závislosti na tom, zda vznikne akvizicí či spojením podílů. Tím z předmětu IAS 22 vypadávaly ostatní typy kombinací, např. realizované smlouvou.

Situace, kdy definice podnikové kombinace je závislá na vymezení jejích dvou typů se ukázala být neudržitelnou z důvodu mezinárodních snah o unifikaci všech podnikových kombinací (tj. procesu, jehož cílem je změna úpravy podnikových kombinací, která bude zdůrazňovat to, co mají všechny kombinace společné, nikoli odlišné). Proto v IFRS 3 došlo k reformulaci této definice v tomto duchu: Podnikovými kombinacemi se rozumí spojování samostatných účetních jednotek či jejich činností do jediné účetní jednotky. Klíčovým pojmem se tedy stává účetní jednotka. Účetní jednotkou se nemyslí opět účetní jednotka, jak ji známe u nás, ale taková jednotka, pro kterou platí, že existují uživatelé, kteří se v souladu s posláním finančních výkazů na tyto spoléhají při rozhodování o alokaci ekonomických zdrojů. Zásadního významu se přeneseně nakonec dostává samotné potřebě a vůli uživatelů. Pokud tedy budou existovat uživatelé, kteří budou mít zájem o to, na čem 2 podniky

podniku z pohledu práva je pochopitelně daná právnická osoba - akciová společnost.

spolupracují, půjde již o podnikovou kombinaci. Je zřejmé, že účetní jednotkou bude i skupina podniků.

Vlastnické (kapitálové) transakce

V souvislosti s fúzem se lze setkat ještě s pojmem vlastnické (kapitálové) transakce. Pro vztah mezi těmito dvěma skupinami platí totéž, co pro výše uvedené skupiny - existuje průnik, i transakce specifické pro každou z množin. Kapitálové transakce jsou transakce, kterými se mění vztahy mezi obchodní společnostmi a společníky. To může zahrnovat jak transakce, o které společnost účtuje - např. zvyšování základního jmění, fúze, operace spojené se vznikem a zánikem společnosti, ale také transakce, které se jejího účetnictví bezprostředně netýkají - např. prodej několika kusů jejích akcií mezi akcionáři². Drtivá většina těchto transakcí se přímo dotýká základního kapitálu společnosti, proto se nazývají kapitálové transakce. Podnikovými kombinacemi není např. zvyšování základního kapitálu, jehož se účastní všichni akcionáři, vypořádání společníka během doby trvání společnosti (pokud se zrovna nejedná o majoritního společníka) a pod. Naopak, nejzákladnější podniková kombinace, kterou je prodej podniku dle našeho obchodního zákoníku, není kapitálovou transakcí. Stejně jako každý jiný prodej a nákup nemá nic společného s účtováním do základního kapitálu. Předmětem kapitálových transakcí jsou stejně jako u přeměn společnosti, nikoli podniky. Závislost či nezávislost společností nemá opět vliv na to, zda je transakce kapitálovou transakcí či není.

Restrukturalizace

Různé formy spojování závislých podniků jsou pouhou restrukturalizací a nikoli podnikovou kombinací. Restrukturalizace se v účetnictví zásadně liší od podnikových kombinací. Cílem účetnictví podnikových kombinací je odpovídajícím způsobem zachytit vznik nového ekonomického celku a jeho následnou existenci. Cílem účetnictví restrukturalizací je (a) nenarušení účtování podnikové kombinace, která v minulosti vedla ke vzniku skupiny závislých podniků a (b) reorganizace samotného účetnictví skupiny tak, aby bylo v souladu s jejím novým uspořádáním do účetních jednotek (resp. právnických osob).

Přeměny obchodních společností

To, že pojem podnikové kombinace se doposud nestal všeobecně známým dokazuje i fakt, že s jeho chybným používáním se lze setkat i u špičkových právníků. Zvláště oblíbená je jejich záměna s přeměnami dle obchodního zákoníku. Jaký vztah mezi přeměnami a podnikovými kombinacemi:

Především se tyto transakce ve své velké části překrývají, nicméně obě skupiny obsahují transakce, které nemají s těmi z druhé skupiny cokoli do činění. Tak například jedna z forem přeměny - změna právní formy není podnikovou kombinací, protože se zde nejedná o žádnou transakci s podnikem, ale o změny určitých právních charakteristik podniku. Zásadní také je, že existence přeměn není na rozdíl od kombinací vázána na původní samostatnost a

² V tomto případě by se ovšem alespoň účtovalo do analytické evidence k základnímu kapitálu, v případě, že by se o tom společnost dověděla.

nezávislost společností, kterých se přeměny týkají. Tak např. fúze mateřské společnosti s dceřinou, která je přeměnou, není podnikovou kombinací, ačkoliv fúze nezávislých společností by jí byla. Taková fúze by se měla účtovat jako restrukturalizace, nikoliv jako podniková kombinace.

Naopak - ne každá podniková kombinace je přeměnou dle obchodního zákoníku. Všechny kombinace, které jsou zachyceny pouze v konsolidovaných výkazech nejsou přeměnami. Také prodej či vklad podniku není přeměnou, stejně jako procesy efektivního zvyšování základního jmění, při kterém by docházelo ke změnám v kontrole podniku a pod.

Důsledek záměny pojmů "podniková kombinace" a "přeměny obchodních společností" může mít závažný dopad na vykazovanou finanční situaci podniku. To platí zejména pro podniky, které sestavují účetní závěrku podle mezinárodních standardů. Mezinárodní standardy definují přesnou metodiku pro účtování podnikových kombinací a chybným použitím této metodiky na jiné transakce podnik zkreslí své výkazy a poruší značnou část obecně platných účetních zásad. Toto nebezpečí bezprostředně nehrozí podnikům, které vedou účetnictví pouze podle českých předpisů, i přesto však existuje. V takovém případě se riziko chybné interpretace přesouvá z vykazujícího podniku na samotného uživatele, který si s tímto problémem bude muset poradit v rámci finanční analýzy předložené závěrky. Podobně je tomu např. u leasingu, kdy je nutné upravit celou závěrku tak, aby odpovídala skutečnému zadlužení podniku a jeho finanční situaci. Je na uživateli účetní závěrky, investorovi či věřiteli, aby rozpoznal, zda vykazující podnik uskutečnil podnikovou kombinaci a jak to změní jeho finanční situaci.

Problém spočívá v tom, že s podnikovými kombinacemi je spojena konkrétní účetní metoda. Transakce, které se z právního hlediska vůbec neliší, se mohou lišit ve svém dopadu na finanční situaci podniku a měly by tedy mít dopad i na její finanční vykazování. V takovém případě je používání jediného pojmu pro skupinu těchto transakcí nanejvýš nevhodné. Ve skutečnosti, jak bude uvedeno dále, ve většině případů přeměn společností se nejedná o podnikovou kombinaci. Zároveň také platí, že ne všechny podnikové kombinace jsou přeměnami společností.

Následující přeměny společnosti popsané v §§69-69h ObZ nemohou být podnikovou kombinací:

- převod jmění na společníka
- rozdělení
- změna právní formy

Ostatní operace, zejména sloučení a splynutí podnikovou kombinací mohou být.

Nejstručněji řečeno, podnikovou kombinací se má na mysli vznik ekonomického celku. Z toho vyplývá, že změna právní formy ani rozdělení nemůže být podnikovou kombinací. V případě změny právní formy se jedná, jak už vyplývá z názvu, o úpravu pouze formálních náležitostí podniku. Nemění se nic na vybavenosti podniku kapitálem, ani na struktuře jeho aktiv či závazků. Je nicméně pravda, že do roku 2001 české účetnictví ke změně právní formy

přistupovalo jako ke zvláštní operaci, při které vzniká nová účetní jednotka. Obchodní zákoník skutečně změnu právní formy považoval za jeden ze způsobů zrušení společnosti bez likvidace a účetnictví ho v tomto duchu následovalo. Bohužel, vzhledem k okolnostem se zdá, že za dnešní adekvátní úpravu změny právní formy v účetnictví nevděčíme autorům zákona o účetnictví, ale obchodního zákoníku. Přístup obchodního zákoníku ke změně právní formy se změnil, doslova se v něm uvádí, že „změnou právní formy právnická osoba nezaniká ani nepřechází její jmění na právního nástupce, pouze se mění její vnitřní právní poměry...“ a účetní řešení následovalo nový právní přístup k této operaci.

Na příkladu přeměny je velmi dobře patrné, jak není vhodné míchat právní a ekonomické (účetní) pojetí transakce. Při správném postupu by účetní řešení mělo být stále stejné, ať už se právní pojetí změny právní formy odehrává jako zánik a současný vznik nové právnické osoby anebo jako pouhá reorganizace vnitřních právních poměrů. Účetní řešení by si mělo klást za cíl informovat uživatele účetních výkazů o dopadu transakce na hospodářskou situaci, nikoli fiktivní transakce vytvářet bez ohledu na podstatu operace.

Pro obchodní právo je při přeměnách účetnictví z celkem rozumných důvodů až na druhém místě. Podle obchodního práva je účetnictví mimo jiné nedílnou součástí systému ochrany akcionářů před možnými svévolnými kroky managementu. Při úpravě přeměn se však právo soustředí na bezprostřední úpravu práv společníků a věřitelů, které se při přeměnách mění a účetnictví není klíčovým problémem. I proto se dnes ObZ vzdává konkrétních požadavků na závěrky nových společností, čímž umožňuje zákonu o účetnictví, aby se pečlivě věnoval zachycení přeměny v účetní závěrce. Této možnosti ovšem dodnes nebylo využito.

Rozdělení společností není podnikovou kombinací. Pokud se společnost rozdělí na dvě a více nezávislých nových společností, jde o přesný opak podnikové kombinace.

Převod jmění na společníka opět není podnikovou kombinací, v tomto případě to již není patrné na první pohled. Převod je v podstatě fúzí mateřské a dceřiné společnosti. Tyto společnosti jsou závislé a to je důvodem, proč se nejedná o podnikovou kombinaci.

Nezávislost partnerů účastnících se kombinace je zásadní podmínkou. Pokud se v účetnictví setkáte se závislými podniky, vždy (při splnění kritérií významnosti) budou zobrazeny v konsolidované závěrce. Závislé společnosti se totiž chovají jako jedna jediná společnost, řízená jediným managementem. Na této filozofii je založena konsolidovaná závěrka, která závislé podniky, ekonomickou skupinu, zobrazuje jako jediný podnik, tedy přesně podle ekonomické podstaty.

V případě převodu jmění na společníka se sice ze dvou společností stává jedna, ale stále se jedná o tentýž ekonomický celek. Transakce tohoto typu nemůže změnit konsolidovanou závěrku mateřské (a pokračující) společnosti, protože v této závěrce se tyto dvě společnosti od samotného počátku jejich vztahu vykazovaly tak, jako by již byly sloučeny.

Pokud by se Škoda Mladá Boleslav sloučila (její jmění by přešlo na společníka) s mateřskou společností Volkswagen, právník by zaznamenal jistě celou řadu problémů, protože ze dvou subjektů, z nichž každý má ohromné množství specifických závazků, vznikl jeden jediný.

Ekonom či účetní si něčeho takového stěží všimne. Z účetního hlediska je skutečně jedno, zda Škoda je akciovou společností nebo pobočkou mateřského závodu. Na finanční situaci ani na způsobu řízení společnosti to nic nemění.

Převod jmění na společníka tedy podnikovou kombinací není. Není o čem účtovat (vyjma restrukturalizace vlastního kapitálu), vše již bylo „odpracováno“ při přípravě konsolidace. Pokud se jedná pouze o dvě společnosti, konsolidovaná závěrka se jen stane individuální závěrkou pokračující společnosti.

Z výše uvedeného již vyplývá, kdy sloučení nebo splynutí bude podnikovou kombinací. Bude to pouze v případě, kdy se jedná o nezávislé společnosti. V ostatních případech se taková transakce neoznačuje jako podniková kombinace, ale jako reorganizace. Všimněme si analogie staršího a novějšího přístupu ObZ k problému změny právní formy, kde se z původního zániku a vzniku společnosti stala pouhá změna jejich vnitřních právních poměrů. Ačkoli se u fúze závislých společností také jedná jen o změnu jejich vnitřních právních poměrů, česká účetní úprava tento fakt opomíjí. První vlašťovkou je speciální úprava fúze 100% dceřiné a mateřské společnosti, kde je zakázáno „přecenění“.

Zásadním rozdílem ekonomické podstaty reorganizace a podnikové kombinace spočívá v tom, že (v drtivé většině případů) při podnikové kombinaci dochází ke koupi jiného podniku/společnosti. Při fúzi dvou nezávislých společností je třeba zaplatit akcionářům společnosti, která zaniká, a to vlastními akciemi. Při fúzi mateřské a dceřiné společnosti dochází k tomu, že si koncern (holding) platí sám sobě. Stejně jako by si manželé něco navzájem prodali, ale přitom mají společný rodinný „rozpočet“. K žádné transakci vlastně nedošlo.

Snad největším omylem účetních při účtování podnikové kombinace (mimo to, že ji nepoznají) je přesvědčení, že se při podnikové kombinaci přeceňuje. Jedná se asi o takové přeceňování z 80 na 100, jako když nakoupíme knihu za 100, kterou obchodník, který vám ji prodal, ji koupil za 80. V podnikových kombinacích nedochází v žádném případě k přeceňování, ale k alokaci kupní ceny. V případě knihy je to snadné – částka se 100 přiřadí koupené knize. V případě koupě podniku a zaplacení za podnik jako celek je to poněkud větší problém. Ale v každém případě se jedná o hledání příslušné části kupní ceny u dané položky a ne o přeceňování. Jedná se o klasický nákup a prodej, pouze zkomplikovaný tím, že není v kupní smlouvě stanovena cena za každou jednotlivou položku. Taková situace se pochopitelně stává i při pouhém jednorázovém zaplacení za budovu i s pozemkem.

K zaměňování s přeceňováním dochází pravděpodobně proto, že kupní cena (cena akvizice) se alokuje na jednotlivé složky majetku a závazků dle odhadu jejich reálné hodnoty. Jiné metody, např. metoda rovnoměrné alokace kupní ceny v poměru podle účetních hodnot původního majitele se nezdá být založena na rozumném základu. Nicméně o přeceňování se zcela jednoznačně jedná v případech, kdy je tato metoda uplatněna na přeměny, které nejsou kombinací.

Takový přístup má pak velký dopad na analýzu finančních výkazů. Je zcela zřejmé, že např. rentabilita by se vždy měla počítat ze základny, která je dána výší investice. To je v

naprostém pořádku, pokud jde o podnikovou kombinaci, kde byl za cenu akvizice nakoupen podnik, resp. jeho jednotlivé složky (na které se cena akvizice rozpadla). Ke zcela mylnému závěru dojdeme při analýze sloučení závislých společností, které byly účtovány jako kombinace. Přecenění opět zvyšuje základnu, ke které je vztahován zisk při výpočtu rentability, avšak přecenění neodpovídá žádné reálně učiněné investici, neboť k žádné vůbec nedošlo. Je patrné, že význam správného účetního řešení je pro uživatele závěrky zásadní, pokud ovšem si danou závěrku neopraví sami.

První část: Teoretické koncepty

I. Metoda koupě

V podnikových kombinacích se setkáváme s pouhými čtyřmi základními transakcemi, které mají za následek vznik kombinace.

Tyto základní transakce, někdy také označovány jako základní formy, jsou:

- Nákup čistých aktiv za peníze
- Nákup čistých aktiv za akcie
- Nákup akcií za peníze
- Nákup akcií za akcie.

První dvě základní formy se nazývají také nabytí čistých aktiv či majetkové kombinace, druhé dvě jako nabytí akcií a tedy kapitálové kombinace.

Nákup čistých aktiv za peníze často nazýváme jako prodej (části) podniku. Prodávající společnost za svůj podnik obdrží peníze a její akcionáři se už nepodílí na podnikání tohoto podniku.

Nákup čistých aktiv za akcie (myšleno vlastní) je základem operací, jež jsou nazývány vklad (části) podniku nebo fúze. Původní majitelé podniku se podílí na podnikání dále, ale velmi často v jiné míře.

Nákup akcií za peníze není nijak neobvyklý. Aby šlo o podnikovou kombinaci, musí jít však zpravidla o nabytí více než 50% akcií s hlasovacím právem jiné společnosti.

Nákupem akcií za akcie se rozumí nákup akcií jiné společnosti za vlastní akcie, ať už pro tento účelem zpětně odkoupenými od akcionářů či nově emitovanými. Tuto situaci standardně označujeme za vklad akcií do společnosti. Takto je kontrola vloženého podniku prostřednictvím vložení akcií rozdělena mezi vkladatele a ostatní akcionáře.

Pouze 2 a 4 forma se za výše vyjmenovaných podmínek může stát podnikovou kombinací, která je nazývána spojením podílů (viz další kapitola). V takovém případě by nebylo na místě uvádět tyto operace jako nabytí, ale jako výměny.

Všechny čtyři základní formy se naopak mohou stát koupí, lépe řečeno jsou koupí, pokud se neprokáže opak. První dvě formy potom nazýváme majetkovými akvizicemi a druhé dvě kapitálovými akvizicemi.

2 a 4 forma, v případě, že jsou klasifikovány jako akvizice, mají ještě jednu zvláštnost. Mohou se stát tzv. zpětnými akvizicemi. V výše vyjmenovaných případech předpokládáme, že se nabyvatelem stane ten podnik, který emituje akcie, tzn. přijímá tyto nepeněžní vklady. Pokud ovšem tento podnik emituje takové množství svých akcií, že tyto nové akcie budou představovat většinový podíl, ztratí původní akcionáři kontrolu nad tímto podnikem a nabude ji vkladatel. Tento případ se potom stává zpětnou akvizicí a je vždy kapitálovou akvizicí.

Podnikovou kombinaci, kterou nazýváme koupě nebo akvizice, musíme odlišovat od metody koupě, jež je používána pro zobrazení kombinace v účetnictví.

Akvizice

Akvizice je taková podniková kombinace, při níž je kupován jeden podnik druhým, aniž by byly dříve nějak propojeny. Transakce spočívá v tom, že se vlastníci podniku zřikají vlastnictví čistých aktiv svého podniku a prodávají je za smlouvenou protihodnotu. Kombinace je bezpochyby akvizicí, pokud tuto protihodnotu tvoří peníze, či jiná aktiva. Komplikace nastává, pokud jsou protihodnotou vlastní akcie podniku. Problémem je stanovit, zda tato výměna je koupí či není, protože tato výměna nesplňuje všechny vlastnosti prodeje. Kamenem úrazu je především kontinuita vlastnických vazeb. Jak lze něco prodat, když to stále (spolu)vlastním?

Tento problém byl vyřešen stanovením konceptu kontroly. Tato teze říká, že pokud došlo ke změně kontroly v prodávaném či vyměňovaném podniku, je taková transakce považována vždy za akvizici. Koncept kontroly dává najevo, že podnik není klasickým aktivem. Význam kontroly v podniku je natolik zásadní, že lze říci, že pokud je prodána / ztracena kontrola nad podnikem, je tento podnik prodán. Koupě kontroly se de facto rovná koupí podniku.

Akvizice je doprovázena určitými kritérii, která pomáhají rozhodnout o tom, zda k transferu kontroly došlo, či nikoli. Kritérii, které indikují převod kontroly, jsou např. (blíže viz kapitoly v druhé části):

- Jeden z kombinujících podniků nabude víc než polovinu hlasovacích práv ve druhém kombinujícím podniku. Toto kritérium je pochopitelně považováno za zásadní.
- Jeden z kombinujících podniků nenabude více než polovinu hlasovacích práv ve druhém kombinujícím podniku, ale má
 - moc ovládat nadpoloviční většinu hlasovacích práv ve druhém podniku prostř. dohod s ostatními investory;
 - pravomoc řídit finanční a provozní politiku druhého podniku dle dohod či stanov;
 - pravomoc jmenovat či odvolat většinu členů statutárního orgánu v druhém podniku,
 - moc uplatňovat nadpoloviční většinu hlasů na zasedáních statutárního orgánu.

Další kritéria se nevztahují přímo k hledání kontroly:

- Fair value jednoho podniku je podstatně vyšší než druhého kombinujícího podniku. V takových případech je nabyvatelem větší podnik;
- Podniková kombinace je uskutečněna směnou kmenových akcií za peníze. V takových případech je nabyvatelem podnik, který vydal peníze; nebo
- Podniková kombinace způsobí, že management jednoho podniku je schopen ovlivnit složení manažerského týmu výsledného kombinovaného podniku. V takovém případě je nabyvatelem ovlivňující podnik.

Metoda koupě

Metoda koupě je a není všude stejná. Již z předchozího výkladu vyplynulo, že účetnictví koupě má výrazné společné rysy a liší se jen v maličkostech: např. odepisováním či neodepisováním goodwillu, řešením negativního goodwillu, atd. (podrobněji viz druhá část).

Základním předpokladem pro účetnictví podnikových kombinací je přesvědčení, že je užitečnější zobrazit jednotlivé složky nabytého podniku, než podnik zobrazit v ceně podílů na jeho kapitálu či jako celek, tedy jakousi černou skříňku. Koneckonců, tato myšlenka vedla ke vzniku konsolidovaných finančních výkazů.

Za tímto účelem si metoda koupě vypomáhá určitou fiktivní představou, kterou lze snadno a rozumně převést do účetnictví. K tomu pouhé definování nabytí kontroly nestačí. V metodě koupě jsem rozlišil dvě fikce, které jsou si ovšem velmi blízké.

Americké a současné mezinárodní pojetí považuje akvizici za koupi podniku jako celku a cenu akvizice za jeho cenu. V této ceně tedy koupený podnik zavádí do účetnictví nabyvatele a tato cena, jež je stanovena na základě transakce nezávislých stran, které mají zájem transakci uskutečnit a jsou přiměřeně znalé situace, je jedinou cenou, která je pro účetnictví směrodatná. Protože je však potřebné tento podnik v účetnictví zobrazit ne jako černou skříňku, ale jako standardní zobrazení podniku, které je představováno zobrazením jeho významných složek, je potřeba tuto cenu na tyto jednotlivé složky podniku alokovat. Alokace ceny akvizice se v tomto případě stává pouhým pomocným nástrojem této metody. Pokud je cena přiřazena všem identifikovatelným složkám, má se za to, že v podniku existuje ještě něco neidentifikovatelného, co je souhrnně označeno jako goodwill. Negativní goodwill vzniknou nemůže, protože dle této fikce koupě podniku jako celek není smyslem přecenění aktiv, ale jen alokace ceny. Není důležité, že se na některé položky s alokací již nedostalo.

Toto pojetí je v současnosti ovlivněno prosazováním konceptu běžných cen do účetnictví ve větší a větší míře. Pravděpodobně již brzy bude doplněno o vykazování nabytého podniku v reálné hodnotě. Koncept historických cen sice už není na první pohled prioritou, ale myšlenka metody koupě zůstala zachována, tak jak je zde popsána. Podrobná diskuse k tomuto tématu je v části, která se věnuje současnému draftu podstatných úprav v IFRS 3.

Pojetí, reprezentované již ne zcela platným IAS 22, považuje akvizici za koupi čistých aktiv podniku. Moment koupě a transakci nezávislých stran, které mají zájem transakci uskutečnit a jsou přiměřeně znalé situace vnímá jako koupi jednotlivých složek podniku zvlášť. Alokace ceny akvizice má zásadní význam: Tato transakce, jež je pořízením jednotlivých složek, oceňuje aktiva a závazky. Nejprve se tedy složky podniku přecení a poté se teprve porovnává nová hodnota čistých aktiv s cenou akvizice. Zbude-li nealokovaná částka, je označena jako kupní cena položky goodwill a představuje jakýsi duch nabytého podniku, jež jednotlivá čistá aktiva, k nimž se vztahuje jako k celku, spojuje ve fungující podnik. Stejně tak může vzniknout goodwill negativní, jako jeho opak. Těžko říci, že u této metody existuje rozdíl mezi akviziční cenou a fair value čistých aktiv, neboť právě proto, že jsou tato čistá aktiva kupována a akviziční cena je jejich cena, rozdíl žádný vzniknou nemůže. Toho se docílí tím,

že goodwill resp. negativní goodwill není chápán jako rozdílová položka, ale jako jedna ze složek čistých aktiv, ačkoli není dost dobře identifikovatelný.

Pojetí bývalého IAS 22 (nebo i současného draftu podstatných úprav IFRS 3 v oblasti kombinací vzájemných podniků) se vyznačuje koncepčnějším přístupem ke konceptu historických cen. Zásadním omylem je tvrdit, že tento koncept je v případě akvizice porušen. Transakce, jak to zdůrazňují IAS, je novým pořízením složek podniku pro nabyvatele. Podle konceptu pořízení tak vzniká nová historická cena ve výši ceny pořízení. Není pravda, že stará historická cena byla změněna. Ve skutečnosti zanikla a vznikla historická cena nová. To samé platí i pro americkou koncepci. Příslušná aktiva byla nabyta v rámci pořízení podniku, byla s ním pořízena a tudíž při existenci operace pořízení lze tuto fiktivní pořizovací cenu stanovit jako základ ceny historické.

Těžko soudit, které pojetí je lepší. Americké pojetí se opírá o jedinou tržní transakci, kterou lze v kombinaci zaznamenat a je odměřenější k určování fair value jednotlivých složek podniku, které samostatně neprošly trhem. Z jejich pojetí je také znám, že negativní goodwill nepovažují za opak pozitivního goodwillu, ale v podstatě za nesmysl. To z hlediska historického vzniku i úvahy, že nikdo by neprodával podnik za menší hodnotu, než za jakou ho může prodat po částech. Takové jednání lze přisuzovat pouze osobnímu vztahu k (rodinnému) podniku jako celku a nemá racionální podklad.

Pojetí IFRS se vyznačuje moderním pojetím goodwillu a tím, že v době rozvinutých trhů lze stanovit fair value srovnávací metodou u značné části složek podniku. Jak už jsem poznamenal, fiktivní koupě jednotlivých složek je konzistentnější s konceptem historických cen. IAS dovádějí koncept kontroly do extrému: Koupě kontroly se rovná koupě podniku a to se rovná koupi čistých aktiv.

Rozdílné fikce koupě vedou ovšem pouze k rozdílnému přístupu k negativnímu goodwillu. Ostatní typické postupy jsou shodné. Metoda koupě je charakterizována těmito znaky:

- Složky nabývaného podniku se přeceňují na hodnotu reálnou hodnotu³. Nepřeceňuje se podnik nabyvatele.
- Je rozlišováno před a poakviziční období. Zisky a ztráty v předakvizičním období jdou na vrub původních vlastníků, poakviziční na vrub nového nabyvatele.
- Stejně jako jsou diskontinuální zisky a ztráty, je potřeba rozlišit celý vlastní kapitál na pře a poakviziční.
- Při alokaci ceny akvizice dochází jednak k přeceňování složek, které byly zahrnuty v původní bilanci nabytého podniku, ale i k rozeznávání a oceňování položek nových.
- Pokud existuje rozdíl mezi akviziční cenou a hodnotou fair value identifikovatelných aktiv, je tento kladný rozdíl vykázan jako goodwill. Goodwill se musí odepisovat, důvody

³ Je-li akvizice kapitálová, je jasné, v jakých hodnotách účtuje nabytý podnik nabyvatele ve své konsolidované závěrce. Méně jasné je již to, jak o podniku bude účtovat prodaná společnost. Situace je řešena tzv. New Basis Accounting, nebo též Push Down Accounting. Tento název vznikl tak, že mateřská společnost „protlačí“ přecenění ze své závěrky i směrem dolů, do dceřiné společnosti.

odepisování již byly v předchozím výkladu uvedeny. Záporný rozdíl se řeší různě, což bylo u jednotlivých národních úprav také již popsáno.

Pokud jde o kapitálovou akvizici, vzniká problém pokud nejde o 100% akvizici, jakým způsobem v konsolidovaných výkazech zobrazit podíly, které patří ostatním akcionářům, kteří jsou pochopitelně akcionáři minoritními. U fúzí, resp. individuálních závěrek tento problém nevzniká, a nevzniká ani v metodě spojení podílů.

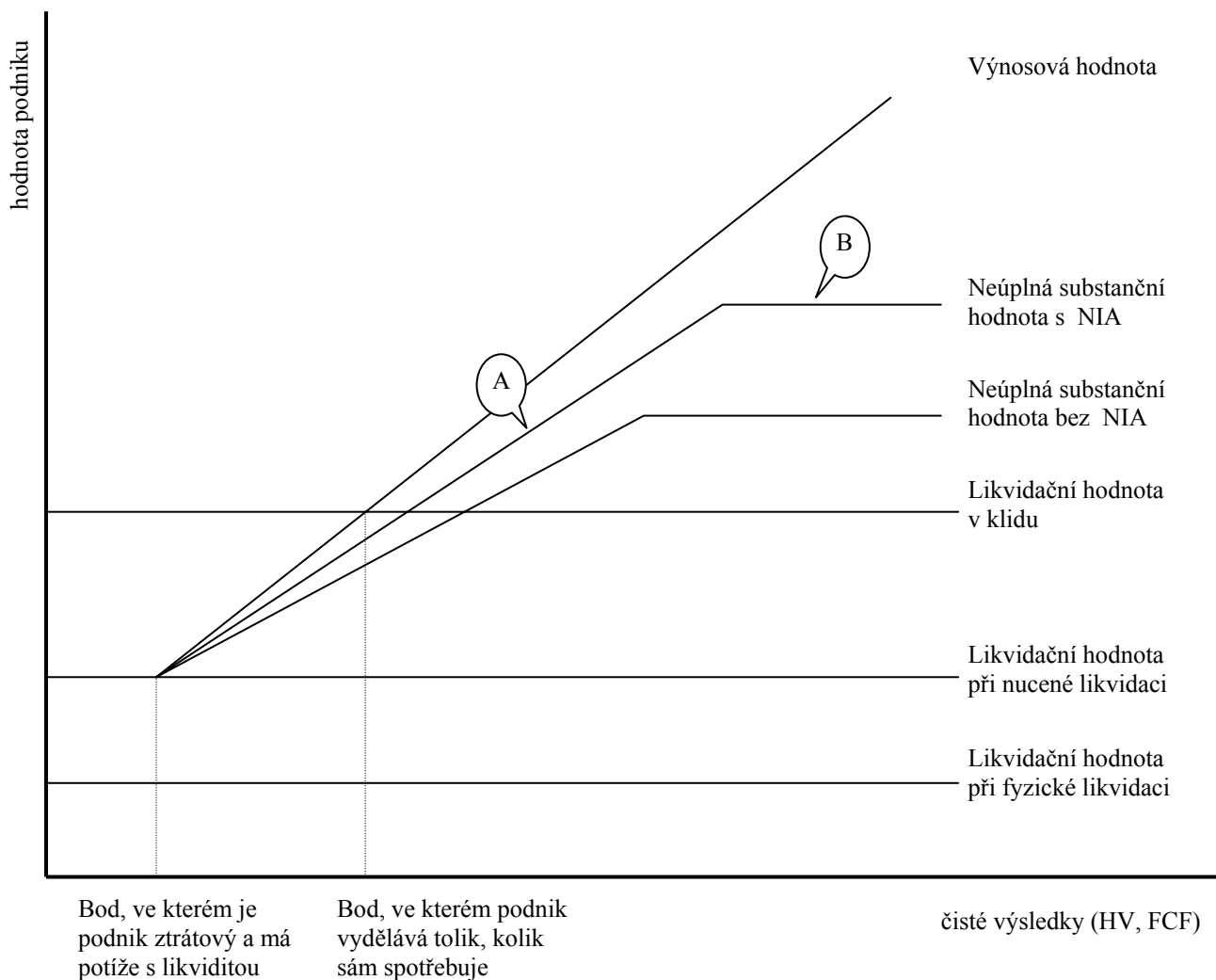
Jde o to, zda se má minoritním akcionářům přiznat podíl na goodwillu a přeceněných složkách podniku, když pro ně fikce koupě pochopitelně neplatí. Kupována byla jen část podniku a ostatní části by měly respektovat princip historických cen. Účetnictví zná čtyři koncepce, které tuto problematiku řeší rozšiřováním či nerozšiřováním fikce koupě i na minoritní akcionáře. Koncepce těchto konsolidací nazýváme takto⁴:

- Koncepce ekonomické jednotky
- Koncepce podílu
- Koncepce mateřského podniku
- Rozšířená koncepce mateřského podniku

V závěru této kapitoly se budu věnovat rozdílnému prvku fikcí koupě – negativnímu goodwillu. Spory se nevedou ani tak o jeho řešení, jako o jeho existenci.

To, že podnik nemůže vygenerovat negativní goodwill, ba ani že nemůže být rozeznán v okamžiku prodeje, dokazuje vztah mezi oceňovacími metodami podniku. Na následujícím grafu je zobrazen vztah mezi výnosovou metodou a substanční, který se dá interpretovat i jako rozdíl mezi oceněním podniku jako celku, tedy akviziční cenou a individuálním oceněním čistých aktiv. Substanční hodnota představuje horní a dolní mez ocenění podniku. Horní mez pro případ, že alternativou koupě podniku je vystavění podniku na zelené louce. Dolní mez v případě, že podnik stojí před likvidací a rozprodáním. Pochopitelně je zajímavá tato dolní mez.

⁴ Tato práce se nevěnuje primárně konsolidacím a tak jednotlivé koncepce nebudou rozebírány.

Graf I-1: Vztah výnosové a substanční metody ocenění.⁵

Z grafu je patrné, jak úzce spolu souvisí reálná hodnota čistých aktiv a hodnot celého podniku. Podle zásad, které stanovila teorie oceňování, nelze použít pro každý případ situace podniku tytéž hodnoty fair value jednotlivých složek podniku. Pokud se podnik nachází např. v bodě A, ve kterém má zisk, musí být substanční hodnota, tedy fair value jednotlivých složek podniku, oceněny adekvátně jejich využití, nikoli např. úrovní B, jež ukazuje ocenění čistých aktiv podniku za plného vytížení kapacit hmotného i nehmotného investičního majetku. Zkrátka, nevznikne negativní goodwill, protože takové ocenění pro majetek podniku nelze použít. V účetnictví při podnikových kombinacích nerozlišujeme takto podrobně fair value čistých aktiv, a proto někdy může vyjít záporný goodwill. Navíc, tržní hodnota jednotlivých složek podniku, k níž je často fair value připodobňována, předpokládá 100% využití kapacit, jež v praxi není možné. Ze vztahu výnosové a substanční metody, jež musí dát teoreticky vždy stejný výsledek vyplývá, že negativní goodwill fakticky nemůže existovat.

⁵ Zdroj: Přednášky prof. Maříka, FP 412 Oceňování podniku II, ZS 2000.

II. Metoda Pooling of Interests

Na začátku této kapitoly musím zdůraznit, že je třeba rozlišovat mezi podnikovou kombinací, transakcí, situací spojení podílů a metodou spojení podílů. Odborná terminologie IAS/IFRS používala pro označení kombinace tohoto typu pojem „uniting of interests“ a pro označení účetní metody, již je kombinace typu spojení účtována, pojem „pooling of interests“. Němci mají však s označením této metody stejné potíže jako my a používají pro kombinaci i metodu shodného označení. Pro malou představu je tento lingvistický problém zobrazen v následující tabulce. První řádek představuje název kombinace, druhý název metody.

USA/Kanada	Velká Británie	IASB (dříve)	Německo
Pooling of Interests	Merger	Uniting of Interests	Interessenzusammenführung
Pooling of Interests-Method	Merger Accounting	Pooling of Interests	Interessenzusammenführung -methode

Různé názvy této podnikové kombinace celkem hezky zdůrazňují, že pod spojením podílů se všude nemyslí to samé, což je dostatečně zřejmé z druhé části této práce. To, co je považováno za spojení podílů, definují v každé úpravě buď kriteria pro spojení podílů, a nebo kritéria, která umožňují (a často i příkazují) účtovat podnikovou kombinaci metodou spojení. Tato kriteria se až diametrálně liší v jednotlivých úpravách, což je popsáno v rámci výkladu metod pro jednotlivé země.

Na rozdíl od těchto nesouladů v definicích spojení podílů je metoda spojení, ač často jinak pojmenovaná, všude v zásadě stejná. Nejzásadnější rozdíl je v tom, že některé koncepce s ní počítají jako s metodou, která je aplikovaná jak na individuální tak i na konsolidované finanční výkazy. Ne však proto, že by byla metoda spojení v individuálních výkazech nevhodná, ale proto, že tyto úpravy se snaží poměrně striktně oddělovat úpravu konsolidací a metoda poolu je až příliš spojena s konsolidacemi jako protiklad metody koupě. Ač je potom metoda poolu použita i v individuální závěrce, je označovaná za metodu svého druhu především proto, že v některých zemích je jediným možným řešením a nikoli pouze alternativním.

Nemusí být železným pravidlem, že spojení podílů se vždy účtuje metodou spojení. V závislosti na tom, jak až moc benevolentní a široká je definice spojení podílů, lze tuto situaci účtovat i několika metodami. To bylo dobře patrné např. ve vývoji IAS 22, kde finální návrh E 22 umožňoval spojení účtovat nejen metodou spojení, ale i metodou nové jednotky a dokonce i metodou koupě. IFRS 3 nebo SFAS 141 dokonce metodu spojení podílů nepovoluje vůbec, tudíž spojení podílů musí být účtováno metodou koupě.

Následující 2 subkapitoly se budou zvláště zabývat spojením podílů a metodou spojení podílů v jejich nejčistší podobě, jinými slovy tak, že situaci spojení bude možné účtovat pouze metodou spojení. A protože metoda spojení kopíruje teoretickou fikci čistého spojení podílů, bude nejprve potřeba se dobrat k tomu, co se myslí spojením podílů obecně. Ve 3. subkapitole

uvedu případy nepravého spojení podílů, jež je možné účtovat i jinou metodou, než je metoda spojení. Ve čtvrté části kapitoly se krátce věnuji restrukturalizaci.

Spojení podílů

Východiskem podnikové kombinace, která se nazývá spojení podílů je, že se akcionáři dvou či více nezávislých podniků rozhodnou sdílet (poolovat) svůj majetek, dluhy a toky příjmů. Doposud oddělené zdroje se tak spojí v ekonomickou jednotku. Obrazně řečeno, pool se podobá soutoku 2 řek v jeden tok, aniž by se tímto spojením zmenšily či zvětšily.

Podstata podnikové kombinace, která je spojením podílů spočívá jednoduše řečeno v prostém spojení dvou podniků. Toto spojení je prosté v tom smyslu, že nenarušuje významným způsobem chod obou původních podniků a jejich provoz přechází plynule na podnik nový, kombinovaný. Tato teze se stala také východiskem pro účetní řešení takové situace.

Takto se ovšem spojení podílů nedefinováá. Tato transakce je častěji definována pomocí typických charakteristik pro tuto situaci. Ukazuje se, že problémem není definice podstaty, nýbrž to, jak formulovat předpoklady pro spojení, aby v nich byla odražena tato podstata.

Společný cíl všech charakteristik je tedy definovat spojení jako takovou podnikovou kombinaci, která nebude znamenat zlom pro oba podniky, naopak bude takovým spojením, že životy podniků nedojdou výrazných změn jen díky tomu, že nyní tvoří jeden hospodářský subjekt.

Za hlavní viditelný aspekt spojení podílů (nikoli hlavní teoretický aspekt), jež je společný všem úpravám bez rozdílu, je považováno to, že jde o podnikovou kombinaci, která je vypořádávána **výměnou akcií** resp. kde protihodnotou v transakci jsou akcie minimálně pro jednu smluvní stranu. Tento aspekt totiž nutně doprovází jednu z klíčových charakteristik spojení podílů, jež spočívá v **spojení a sdílení zdrojů** původních nezávislých podniků. Tím, že jsou pouze vyměněny akcie dotčených podniků a nedochází k žádnému vyrovnání s 3. osobami, neopouštějí spojený podnik žádné zdroje, jako se tomu děje u koupě. Při koupi podniku za peníze kupující o tyto peníze přichází výměnou za podnik. Při spojení ani z jednoho podniku nic neodplývá.

Bez výměny akcií nemůže dojít ani k realizaci další klíčové charakteristiky spojení. Při spojení musí dojít ke spojení nejen zdrojů, ale i kontroly nad čistými aktivy obou původních podniků tak, aby došlo ke **společnému a nediferencovanému sdílení rizik a užitků** ze spojeného podniku. Jinými slovy řečeno, ani jedna z původních skupin akcionářů na sebe nesmí strhnout kontrolu nad spojeným podnikem a rozhodovat či ovlivňovat nebo řídit rizika a užitky spojeného podniku, aniž by to nebylo přáním obou skupin akcionářů původních podniků. Ještě jinými slovy, žádná z těchto dvou skupin, ani žádný její člen nemůže být označen za nabyvatele podniku resp. nabyvatele kontroly.

Pravé spojení podílů mohou realizovat jen podniky, jež jsou **stejně veliké** resp. mají stejnou hodnotu. Jde o to, aby bylo zaručeno, že se nejedná o pohlcení menšího podniku podnikem větším, což by bylo v rozporu s rysem nenabytí kontroly nad kombinovaným podnikem.

Další kritérium, jež opět není myslitelné bez výměny akcií je požadavek na **kontinuitu vlastnictví** podniku. Není možné, aby někdo z původních akcionářů se i třeba dobrovolně se vzdal podílu na novém kombinovaném podniku z důvodu kombinace. Spojení podílů musí být dokonalé, musí být spojeny všechny podíly. Jednoduše řečeno, spojen není jen podnik, ale i jeho akcionáři, kteří tak vytvářejí novou akcionářskou skupinu, která má představovat prostý součet původních akcionářů, bez jakýchkoli změn

Významnou charakteristikou je **kontinuita aktiv**. Kombinace se nesmí stát důvodem pro výrazné změny v kvantitě a kvalitě aktiv, předpokládá se, že nový podnik pokračuje v podnikání způsobem, který byl vlastní původním podnikům.

Podmínka **podobného či komplementárního podnikání** dnes už platí asi za přežitou. Myslím, že je ale vcelku rozumná. Pouze takové podniky se mohou spojit tak, aby kombinace nevyvolala následné výrazné reorganizace.

Poněkud jiné postavení mají kritéria autonomie a nezávislosti. **Autonomie** zajišťuje to, aby v případech, kdy se standard (zde např. APB 16 z US GAAP) vztahuje na společnost, by se úprava dotýkala podniku. Například matka a dcera jsou obecně považovány za jeden podnik, i když jde o 2 společnosti. Pokud by se spojení podílů účastnila dcera, šlo by v podstatě jen o část podniku, ačkoli celou společnost. To neodpovídá ovšem tezi, že jde o spojení podniků včetně všech jejich zdrojů. Taková situace je považována za koupi. Pokud by se daná úprava vztahovala na podnik (např. IAS 22), je toto kritérium zbytečné. Pokud jde o **nezávislost**, je jasné, že za spojení podílů nelze považovat např. spojení matky s dcerou, i když by každá společnost splňovala všechny kritéria. Taková může být v individuálních výkazech řešena jak spojením podílů, tak i akvizicí.

Na druhou stranu, spojení podílů může vyústit ve vztah dvou společností jako matky a dcery. Je to důsledek výměny akcií. Tato situace bývá nazývána také jako kvazifúze. U nás ji známe jako situaci, již nazýváme např. vklad akcií do akciové společnosti, tedy z pohledu právního. Z pohledu ekonomického to není nic jiného než výměna vlastněných akcií za akcie, které jsou proti nim při vzetí na vklad emitovány.

Na rozdíl od Evropy, kde kvazifúze nejsou něčím až tak obvyklým a místo nich se kombinace formálně řeší fúzí, mívá kombinace podobu kvazifúze skutečně velmi často. Proč tomu tak je, přiblíží tento úryvek⁶:

„... Anglosaské země nemají národní standardy. Absence těchto pravidel je dobrá v tom, že jak už jsem řekl dřív, podporuje funkční kapitálový trh, a následně dynamické hospodářství. Dělají to dvěma způsoby. Nejprve, pokud je nějaká společnost vedená neefektivně (co je hned vidět, pokud účetní pravidla donutí vedení zveřejňovat detailní finanční informace), pak cena jejich akcií klesne. Naproti tomu se efektivní společnost těší vysoké hodnotě akcií. To znamená, že *pro tu efektivní společnost je relativně jednoduché převzít tu neefektivní, přestrukturovat ji (co obvykle znamená vyměnit vedení a propustit nadbytečné zaměstnance), a tak levně získat její zákazníky, dodavatele, schopné zaměstnance a technologie. A toto může*

⁶ Autor Robert Mládek, zdroj www.gaap.cz/vse.

udělat bez svolení svých bankéřů. *Tato společnost často ani nepotřebuje peníze, protože akcionáři té neefektivní společnosti s radostí vymění své akcie za akcie té efektivní firmy (to je také jeden z důvodů, proč 60% až 70% všech převzetí v USA je formou výměny akcií). ...“*

Problém s identifikací spojení podílů či akvizice je nejpálčivější u fúzí. Fúze automaticky splňují všechna kritéria, jež jsou spojena s výměnou akcií. Navíc na nás významně působí i forma této kombinace – forma sdílení rizik a užitků i kontinuita akcionářů se zdá intenzivnější díky zachování přímé kontroly nad vloženými čistými aktivy. V tomto případě je třeba mít na mysli, že se jedná o pouhou formu kombinace, nikoli druh, a že přímá a nepřímá kontrola aktiv je postavena na roveň.

Tato skutečnost se dá uvést na příkladě: Uvažujme fúzi splynutím $A + B = C$ a fúzi sloučením $A + B = A$. Jsem přesvědčen, že budeme mít tendenci splynutí posuzovat jako spojení podílů, kde se dvě společnosti spojily, aby vytvořily novou společnost, která bude obsahovat obě původní. U fúze $A + B = B$ už tak o spojení přesvědčení nebudeme, protože to na první pohled vypadá, že jedna společnost byla pohlcena druhou. Že tyto úvahy jsou zcela chybné lze dokázat tak, že se v obou případech jednalo o stejné společnosti A a B. Jediný rozdíl, který mezi oběma situacemi existoval byl formálního charakteru, a to, jakou podobu na sebe vezme kombinovaná společnost. Je vidět, že takový rozdíl nemá absolutně vliv na charakter kombinace. Stejně, jako lze v rámci spojení najít případy, které nebudou spojením a v rámci splynutí případy, které budou spojením, lze tyto rozdíly najít pochopitelně v rámci fúzí obecně.

Odbornou debatu na toto téma lze dále nalézt v rámci výkladu IAS 22 na str. 83. Protože je známá všeobecná náklonnost k posuzování fúzí vždy jako spojení podílů a protože většina kritérií spojení podílů je při fúzích relativně snadno plněna, existuje tak velký odpor ke kritériu podobné velikosti, které se tak stává blokujícím kritériem. Lze se domnívat, že problém prosazování testu velikosti naráží hlavně při jeho prosazování na případy fúzí.

Na závěr charakteristiky spojení podílů uvádím ještě jednu jeho definici. Tato definice ovšem není vhodná pro úvahy nad touto transakcí, neboť jde o vymezení negativní. Spojením podílů je každá kombinace, u které nelze určit nabyvatele. Tato definice je také závislá na snaze a motivaci tohoto nabyvatele najít.

Metoda spojení podílů (spojení, poolu, pooling of interests)

Koncepci spojení podílů není obtížné převést do účetnictví. Účetnictví v souladu s předchozími definicemi spojení podílů vytváří určitou fikci, jež je pro ně narozdíl od obecných definic či nerelevantních kritérií použitelná. Tato fikce zní: **Účetnictví a finanční výkazy kombinovaného podniku se vytvoří tak, jakoby původní podniky, které se v něj spojí, byly v tento podnik spojeny již (k sobě patřily) již od počátku své existence.** V této fikci jsou zahrnuty všechny vlastnosti spojení podílů. Je zaručeno, že účetnictví nezobrazí kombinaci jako změnu v životě podniku, a že bude respektovat všechny kontinuity, které jsou požadovány. Jinými slovy, potřebujeme-li účetnictví nového podniku vzniklého spojením podílů, není nic prostšího, než spojit (sečíst) účetnictví původních společností.

Metoda spojení podílů tedy neřeší nic složitějšího, než, jak dát dohromady tato původně samostatná účetnictví a výkazy, aby to vypadalo tak, že od počátku bylo vedeno účetnictví jen jedno, sice v rámci původních podniků, ale na vrub podniku nového.

Pro účetní metodiku je v tomto případě charakteristické:

- Při spojení podniků jsou všechna aktiva a závazky zaznamenány v účetních cenách, nedochází k rozpouštění tichých rezerv. Přecenění není v případě metody spojení namístě, neboť by docházelo k porušení principu historických cen. Protože je nový podnik kontinuálním pokračováním původního, vše co nabyl, nabyl k datu, kdy to koupil původní podnik. Samotné spojení není důvodem ani pro porušení principu pořizování. Pořízeny byly jednotlivé položky jen jednou, původním podnikem, jež se stává podnikem novým. Nový podnik tedy nic nepořizuje, už to jednoduše vlastní jakoby od pořizování.
- Nevzniká goodwill. To je pochopitelné – interně generovaný goodwill nelze vykázat v žádném případě a nabytý se žádný při spojení nenachází, protože chybí nabytí. Veškerý případný interní goodwill přechází na nový podnik a stává se jeho vnitřně generovaným goodwill, jako by ho od počátku vygeneroval sám.
- Neexistuje žádné mimořádné zatížení HV. Účetnictví je vedeno kontinuálně, jakoby od počátku na vrub spojeného podniku, proto ten nyní nezaznamenává žádné výkyvy v HV. Navíc nedošlo k přecenění aktiv, ani nebyl rozeznán goodwill, takže HV není zatěžován zvýšenými odpisy z těchto položek.
- Hospodářské výsledky běžného období se sčítají. Nenastává žádná diskontinuita, není rozlišováno před- a postkombinační období.
- Totéž platí pro fondy ze zisku. Dále to platí pro vlastní kapitál jako celek (mimo úprav popsanych dále), ne však již pro jeho složení. a to díky rekvalifikaci, jež je popsána dále.
- V bilanci nepřibude žádná nová položka, jež dříve nebyla rozeznávána. Nový podnik bere obě původní účetnictví za svá, a co v nich nešlo rozeznat, pokud byly separované, nepůjde v nich rozeznat ani teď, co jsou účetnictvím jen jedním.
- Rozdíl z titulu sladění používaných různých oceňovacích technik v obou účetnictvích se zúčtuje oproti vlastnímu jmění. Kdyby teoreticky účetnictví původní společnosti bylo vedeno naprosto stejně jako v nové společnosti, rozdíly, které by se během času nakumulovaly oproti účetnictví, jak bylo vedeno ve skutečnosti, by se promítly v kumulovaném HV, tedy vlastním jmění. US GAAP tuto metodiku dovádějí do dokonalosti tím, že stanovují, aby úpravy, jež je možné provést retrospektivně, takto byly provedeny.
- Je-li spojení podílů zobrazeno v individuální závěrce, jak je tomu např. u fúzí, dojde k reklasifikaci vlastního jmění jedné (splynutí), nebo obou (spojení) společností. Tato reklasifikace je také založena na myšlence, zobrazit původní podniky tak, jako by byly jedním od samého počátku. V důsledku toho se převádějí ziskové fondy. Akumulovaný zisk obou společností se stává akumulovaným ziskem společnosti nové. Sjednocuje se také základní kapitál. Jsou vydávány jednotné akcie tak, aby obě skupiny původních akcionářů vlastnily akcie stejné jmenovité hodnoty, jako by je kdysi společně upisovali. Zbytková hodnota vlastního jmění se vykáže jako kapitálový fond charakteru emisního

ážia či disážia. Pokud totiž jedna skupina akcionářů kdysi nabývala při emisi akcie za vyšší cenu, než je nominální hodnota akcií nového podniku, jejich vklad by byl nad novou nominální hodnotu a byl by emisním áziem. Nastala-li by situace opačná, že nominální hodnota nových akcií by byla vyšší než původní nominální hodnota, vzniklo by určité disážio, tedy snížení současných kapitálových fondů ve prospěch základního kapitálu. Tato situace je podobná kombinovanému zvýšení základního kapitálu. Touto účetní metodou oceněný vklad není tak hodnotný, aby pokryl nominální hodnotu emise. Proto společnost, jež vklad přebírá, musí zbývající část emise krýt z vlastních zdrojů. Je sice jasné, že taková společnost by nemohla mít tak vysokou nominální hodnotu akcií již při svém vzniku, protože společnost, pokud je nová, nemůže vzniknout s disážiem. Tyto úpravy jsou proto speciálním případem předchozího bodu – sladění oceňování, c tomto případě sladění oceňování nominální hodnotou.

- V rámci konsolidovaných výkazů se postupuje analogicky, technika účtování je obohacena o mezistupeň vykonsolidování, kterému se věnuji dále. Výsledná konsolidovaná závěrka kapitálového spojení podílů by měla vypadat úplně stejně jako individuální závěrka majetkového spojení podílů (fúze).

Složitější problém představují individuální závěrky společností, které ač jsou spojeny v jeden podnik, stále si zachovaly svoji právní subjektivitu. Běžně se jim nepřikládá větší váha, neboť v oblasti účetnictví kombinací je významnost individuální závěrky popírána a za směrodatnou je označována závěrka konsolidovaná. Tento názor najdeme v IAS, US GAAP v podstatě význam individuálních závěrek ignorují. Konflikt mezi těmito závěrkami je často diskutován, tato práce se mu nevěnuje⁷. Nicméně i tento problém je nutný řešit, protože v podstatě všude na světě existuje povinnost tyto závěrky sestavovat, bez ohledu na jejich vypovídací schopnost.

Účetní zobrazení investice, jež je v případě spojení podílů zobrazena v bilanci mateřské společnosti je klíčové pro stanovení technického postupu konsolidace. Setkat se lze i s opačnou úpravou – na základě stanovené techniky konsolidování musíme zvolit vhodné zaúčtování majetkového podílu. Jak lze vidět dále, nejde jen o ocenění této účasti, ale i o řešení vlastního kapitálu.

Majetkovou účast v případě spojení podílů lze ocenit v zásadě třemi způsoby:

- Pořizovací cena. Pořizovací cenou je v tomto případě hodnota protihodnoty, tedy nominální cena akcií, jež byly emitovány proti pořízení této majetkové účasti.
- Fair value. V takovém případě se jedná o hodnotu, jež mají nabyté akcie na burze, tedy jejich tržní cenu. Takové zachycení je v souladu s běžným zobrazením finančních investic, jež jsou nepodstatné, případně pořízené za peníze.⁸
- Účetní hodnota čistých aktiv dcery, resp. podíl na nich. V podstatě se jedná o aplikování metody spojení již do individuální závěrky⁹.

⁷ Diskuse o použitelnosti individuální závěrky pro zobrazení kapitálových kombinací viz např. Jensen (1994), s. 75 a 76.

⁸ Tyto dvě metody ocenění jsou inspirovány opět barterovými obchody. Transakce musí být zaúčtována v jedné z hodnot měněných věcí. Pro barter je ale charakteristické, že se bere hodnota přesvědčivější, jistější.

Toto rozdílné pojetí bude nejlépe zřetelné na příkladě:

Příklad II-1:

Matka				Dcera			
OA	2 000	ZK	500	A	1 100	ZK	300
		KF	400			KF	250
		ZF	600			ZF	50
		Záv.	500			Záv.	500
Σ	2 000	Σ	2 000	Σ	1 100	Σ	1 100

Tyto dvě společnosti se rozhodly pro spojení podílů, která bude uskutečněna formou výměny akcií. Společnost Matka bude emitovat 50 ks akcií NH 10 výměnou za všechny akcie Dcery, jež mají NH 15 a základní kapitál dcery je tedy tvořen 20 ks akcií. Jedna akcie dcery má na burze tržní cenu 35, Dcera má tedy tržní kapitalizaci 700. Pokud nabyté akcie oceníme různými cenami, připadají u mateřské společnosti po spojení podílů v úvahu tyto individuální závěrky:

Ocenění hodnotou ČA dcery				Ocenění TC akcií			
OA	2 000	ZK	1 000	OA	2 000	ZK	1 000
MÚ	600	KF	400	MÚ	700	KF	400
		EA	50			EA	200
		ZF	650			ZF	600
		Záv.	500			Záv.	500
Σ	2 600	Σ	2 600	Σ	2 700	Σ	2 700

Ocenění NH protihodnoty			
OA	2 000	ZK	1 000
MÚ	500	KF	400
		ZF	600
		Záv.	500
Σ	2 500	Σ	2 500

Ocenění účasti hodnotou čistých aktiv dcery nejvíce individuální závěrku posouvá směrem ke konsolidované závěrce. Tento postup je dnes používán např. v US GAAP. Jaký je postup konsolidace i tvoření této individuální závěrky je uvedeno v kapitole, která se věnuje historii spojení podílů v US GAAP. Při této konsolidaci se nevykonsolidovává ze sumy bilancí matky a dcery pouze základní kapitál, ale celý vlastní kapitál dcery, neboť je již jednou obsažen v bilanci matky.

Za standardní metodu ze zbývajících dvou je považováno zobrazení majetkové účasti v nominální hodnotě dcery. Tento postup je naprosto v souladu s koncepcí celé metody spojení podílů. Pro konsolidaci založené na této individuální závěrce je typické, že

- se vykonsoliduje pouze základní kapitál a
- rozdílová položka z titulu rozdílu hodnoty majetkové účasti a základního kapitálu dcery se zúčtuje proti kapitálovým fondům.

⁹ Viz Jensen (1994), s. 22 či Delaney (2000), s. 428.

Takovou úpravou dosáhneme přesně stejného výsledku, jako je tomu v případě ocenění účasti účetní hodnotou čistých aktiv dcery. Toto účetnictví v současnosti nalezneme v direktivách EU i konkrétně v SRN.

Rozporuplné je použití ocenění účasti v tržní ceně nabytých akcií. Tento postup, který je řešen jako klasický vklad akcií, což je v podstatě forma této kombinace, nelze řešit účetními konsolidačními postupy. Pokud bychom majetkovou účast vykonsolidovali ať už proti základnímu či vlastnímu kapitálu, vždy by nám v konsolidovaném výkazu zbyla rozdílová položka, která by v sobě skrývala tiché rezervy a goodwill. Otázkou je, zda je to přípustitelné byť jen v individuální závěrce, jak se tomu při tomto ocenění děje. Jediné správné řešení je, při sestavování konsolidované závěrky vycházet z bilance matky, z níž bude majetková účast vyjmuta opačným účetním zápisem a teprve potom dojde k prostému sečtení obou bilancí, aniž by bylo nutné něco vykonsolidovávat. Taková konsolidace by se vytvářela stejně, jako závěrka u fúze.

Toto alternativní ocenění je možné jak v Německu, tak i v Británii¹⁰, potažmo celé EU. Jak to bylo dříve v IAS 22 (dle článku IAS 22.79) je zcela nejasné. Problém vzniká ve chvíli tvorby výkazů podle těchto legislativ. Např. 21. článek 7 direktivy či §302 odst.1 HGB konsolidaci při spojení podílů řeší tak, že se vykonsolidovává proti účasti základní kapitál dcery v účetním ocenění. Tato úprava jasně počítá se standardní metodou (ocenění NH emise) ocenění majetkové účasti v individuální závěrce matky pro případ spojení podílů. Zvolí-li si podnik alternativní ocenění a zároveň se bude řídit předpisy pro konsolidaci, nebude taková konsolidovaná závěrka odpovídat metodě spojení podílů.

Protože tato metoda je nevhodná, nebudu ji dále rozvádět. Jaké by bylo řešení v případě analogického sestavení konsolidované závěrky podle závěrky pro fúze je vyloženo u účetnictví fúzí v části věnované historii US GAAP. Stejně tak už byla uvedena metoda konsolidace pro ocenění účasti v hodnotě čistých aktiv dcery. Číselně uvedu tedy jen konsolidaci, jež vznikne na základě ocenění účasti standardní metodou, tedy v nominální hodnotě protihodnoty.

Suma bilancí Matky a Dcery				Konsolidace			
OA	3 100	ZK	1 300	A	3 100	ZK	1 000
MÚ	500	KF	650			KF	450
		ZF	650			ZF	650
		Záv.	1 000			Záv.	1 000
Σ	3 600	Σ	3 600	Σ	3 100	Σ	3 100

Technicky se konsolidace provedla takto: MÚ 500 se zúčtovala se příslušným podílem na základním kapitálu dceři. Konsolidační rozdíl $500 - 300 = 200$ byl zúčtován na vrub kapitálových fondů. Naprosto stejným způsobem by dopadl finanční výkaz fúze, či konsolidovaný připravený např. dle bývalého APB 16. Fondy ze zisku se převádějí. Vzrůst kapitálových fondů o 50 se dá opět interpretovat jako emisní ážio.

¹⁰ Simon (1997), s. 42.

Oblíbenost metody spojení podílů je dána mnoha faktory. Stručně řečeno, na metodě poolu je pravděpodobně nejcennější vlastností to, že nezpůsobuje příliš velký zásah do kombinované bilance i výsledovky. Její obliba pramení z nezatěžování HV jak vykonsolidováváním, tak odpisy goodwillu i tichých rezerv. Bilance není zatížena goodwillem, který klade v budoucnosti nároky na nadstandardní zisky.

Díky nevykázání goodwillu by se zdálo, že spojení nemá synergický¹¹ efekt, tudíž neexistuje ani goodwill z titulu synergie¹² mezi kombinovanými podniky (goodwill v rámci kombinovaných podniků není vyloučen). Tak to ovšem není. Tato metoda implicitně předpokládá, že existuje-li nějaká synergie¹³ mezi kombinovanými podniky, je zahrnuta již v nich samých. Jako příklad uvedu triviální situaci: Rozdělme podnik tak, abychom dostali dvě části. Neuvažujme, že z rozdělení vyplyne nějaká nadhodnota. Spojíme-li tyto části ihned zpět, spojení těchto dvou částí dá dohromady původní podnik, bez jakýchkoli přidaných hodnot a výhod plynoucích ze spojení. I to odpovídá charakteru spojení podílů „jakoby spolu byli od počátku“.

Na závěr této kapitoly uvádím ještě stručný vývoj metody poolu.

Metoda poolu vznikla v USA a do Evropy se dostávala velmi pozvolna. Její nástup se stal aktuálním až v období účetní harmonizace v rámci EU, při níž docházelo k zakazování a rušení konsolidačních metod neutrálních k hospodářskému výsledku, jež dokázala nahradit.

Tato metoda původně řešila účtování příbuzných společností. Především spojení sesterských společností pod společnou kontrolou, ale také i matky a dcery. Odtud také pravděpodobně pochází její název, jako spojení podílů v jeden, jež oba drží mateřská společnost, ačkoli se tento termín objevuje později. V současnosti se spojení sesterských společností neúčtují metodou poolu, jak je definovaná dnes, ale v podstatě obdobně.

V té době (1932) panoval názor, že společnosti vzniklé kombinací jsou společnosti nové a tedy nemohou mít již zadržené zisky, což je charakteristické ovšem pro metodu poolu. Zisk a tedy i zadržený zisk by měl být zaznamenán v té společnosti, v níž vznikl. Výjimka byla akceptována právě u spojení spřízněných společností, protože taková kombinace měnila pouze formu podniku a nezpůsobovala žádné změny v podstatě podniku. V jiných případech se fondy ze zisku při spojení společností musely transformovat do kapitálových fondů.

Tato kontinuita ziskových fondů byla doprovázena účtováním kombinace v účetní hodnotě čistých aktiv, neboť se toto spojení nedělo mezi nezávislými a tedy chyběla cena, která by byla považována za objektivní. V důsledku toho nešlo přeceňovat s odvoláním na nezávislou transakci.

Ve čtyřicátých letech byly tyto účetní praktiky rozšířeny na kombinace, jež byly učiněny na základě výměny akcií, ačkoli původně se tato metoda vztahovala pouze na případy změny formy a při neexistenci nezávislých stran.

¹¹ srov. Mařík (1998), s. 144 a násl.

¹² Tato očekávaná synergie se u metody koupě projevuje ve výši kupní ceny. Čím bude větší, tím větší cenu je nabyvatel ochoten zaplatit a tím větší bude vykázán goodwill. Goodwill má subjektivní charakter.

¹³ Charakter spojení podílů nevyklučuje to, že spojení bude mít synergický efekt.

Zlom nastal v roce 1943. Objevuje se pojem „pooling of interests“. Tento pojem byl použit v případě, o němž rozhodovala Federal Power Commission pro případ, kdy fúzující společnosti byly dříve tak úzce spojeny, že existence nezávislé transakce byla minimálně pochybná. V tomto případě chtěla nová společnost přecenit svá aktiva na fair value na základě hodnoty akcií, jež byly při kombinaci vyměněny. Ne nezajímavé je, že šlo o elektrárenské společnosti a vyšší hodnotou aktiv chtěli argumentovat spotřebitelům a státním dozorním orgánům při zvyšování cen energie. Komise zamítla toto přecenění pro nevhodnost a pochybnost báze pro přecenění s odůvodněním mj., že nenastala žádná změna v podstatě.

Pak už se nedá divit, že došlo na rozšíření této metody i na nepříbuzné společnosti, které měly mít stejnou velikost, existovala kontinuita vlastníků, předměty podnikání se doplňovaly či shodovaly a šlo o případy výměny akcií.

Jaký byl další vývoj kritérií pro použití metody koupě zde už bylo popsáno. Po čase vypadlo velikostní kritérium předmětu podnikání i shodné velikosti, které se již nikdy nepodařilo vrátit zpět (v USA). Hlavní charakteristikou poolu se stala výměna akcií.

Poslední kapitolou v životě této metody je široká diskuse, která se týká jejího zneužívání, které bylo hlavní příčinou toho, že dnes IFRS ani US-GAAP tuto metodu nepovolují (naproti tomu, v UK-GAAP se stále používá).

Nepravé spojení podílů

Z výkladu historie metody spojení podílů již vyplývá, že tato metoda je často na nasazována na případy, které neodpovídají všem kritériím spojení podílů.

Za takové spojení podílů bývá považována kombinace, jež je realizována formou výměny akcií. Výměna akcií sama o sobě zaručuje splnění celé řady podmínek spojení podílů. Zaručuje, že dochází ke kontinuitě vlastnických vztahů a tedy i spojení a sdílení zdrojů. Zaručuje také ke sdílení rizik a užitků z podnikání, neboť všichni původní akcionáři se stanou členy jediné akcionářské skupiny. Samotný vznik jednotné skupiny akcionářů je nezbytný. Není však dostačující.

Tato situace by mohla být spojením podílů, kdyby nemohlo dojít k tomu, že by bylo možné v dané situaci určit kupujícího.

Zastánci širšího pojetí spojení podílů tvrdí, že nedochází k prodeji, protože nikdo svou účast na podniku neprodává a všichni že nadále zůstávají akcionáři. Ačkoli je toto pravda, něco ve skutečnosti prodáno být mohlo. Tím prodaným předmětem ovšem není podnik, ale jeho kontrola.

Tím, že lze určit nabyvatele kontroly, lze určit i nabyvatele podniku. Taková kombinace, kde jedna skupina něco získává a druhá něco ztrácí, nikdy nemůže být spojením podílů. Skupina, jež ztrácí kontrolu nad svým původním podnikem výměnou za spoluúčast na podniku kombinovaném, ji de facto za tuto spoluúčast prodává.

Železné pravidlo, že spojení podílů je vždy doprovázeno výměnou akcií neplatí naopak. Ne každá výměna akcií je poolem.

Kritérium, které je velmi užitečné při rozpoznání spojení podílů je velikostní test. Tento test je také jedním z hlavních rozdílů jednotlivých (národních) úprav. Protože metoda poolu je velmi oblíbená, toto kritérium potom významně zabraňuje jejímu širokému použití. Skutečných poolů je totiž jako šafránu.

V krajním případě se setkáme se spojením podílů v případech, kde protihodnotu ani na jedné straně netvoří peníze. Někteří autoři považují za koupi jen to, za co jsme vydali peníze, nikoli prostou výměnu.

Spojení podílů, jež se od klasického lišilo v zásadní diskontinuitě, mělo být řešeno metodou nové jednotky. Ta byla představována fikcí, že jde o spojení podniků, jehož výsledkem bude podnik zcela nový a nezátížený minulostí, jakoby právě vzniklý. Účetní dopad byl zásadní – obě kombinující firmy se přečenovali na fair value. Tato situace má se spojením podílů tu podobnou vlastnost, že opět nelze určit nabyvatele. Opět dojde k prostému spojení, ale se zásadní změnou. Ač se to zdá příliš vymykající se účetním zásadám, především zásadě historických cen, byla tato metoda některými státy používána. Takto se účtovalo například splynutí. Vznikala-li ze společností A a B nová společnost C, byly obě společnosti přečenovány pro účel ocenění vkladu. Účetnictví pochopitelně ocenění vkladu muselo respektovat.

Tato metoda však nikdy nenašla podpory v nadnárodních standardech. Mimo jiné proto, že nebyl nalezen konsensus mezi tím, zda tuto kombinaci má doprovázet vznik nové právnické osoby či ne. Podle toho, jak tato metoda vznikla, by to bylo přirozené. To však bylo proti myslí těm, kteří stavěli podstatu nad formu a operace s právními formami považovali pouze za estetické změny. Aplikovat tuto metodu však na podniky tak, že se dva podniky spojí, aby vytvořily nový, který bude skutečně jiný, je dost dobře nešlo. Taková zásadní změna v životě podniku by mohla být způsobena pouze změnou kontroly. A takový případ je opět akvizicí.

IAS 22 z roku 1983 měl volnější definici spojení podílů. Tato definice se ovšem nevylučovala se situací, že byl identifikován nabyvatel. V takovém případě šlo spojení podílů účtovat i jako koupi a naopak.

„Kombinace“ pod společnou kontrolou

Účetnictví kombinací pod společnou kontrolou je velmi jednoduché. Vždy se jedná o problém individuální závěrky. Typické je to např. pro fúzi mateřské a dceřiné společnosti.

Již při vzniku této struktury musela být kombinace definována jako pool či jako akvizice. Podle této kvalifikace je potom sestavena konsolidovaná účetní závěrka.

Dojde-li někdy v budoucnosti k fúzi těchto společností, není již třeba znovu kombinaci kvalifikovat. Lépe řečeno, taková situace kombinací ani není, protože jde pouze o vnitřní reorganizace v rámci koncernu. Proto se také standardy, vztahující se k podnikovým kombinacím, jako např. SFAS 141 nebo IFRS 3 vztahují pouze na nezávislé společnosti a zabraňují tak svojí dvojitou aplikaci, jež by neměla žádný důvod.

Tato formální kombinace přebírá tedy účtování metody, která byla rozhodující pro vznik koncernu. Důležité je však zdůraznit, že toto spojení si vyžádá retroaktivní úpravu ode dne skutečné kombinace v minulosti. Pokud již dříve byly vytvářeny konsolidované výkazy dle příslušné metody, dojde pouze k přechodu bilanční kontinuity z konsolidované závěrky na závěrku individuální.

Kombinace pod kontrolou se může odehrát tedy oběma metodami.

Poněkud odlišná je situace, pokud vazba matka a dcera vznikne vydělením dceřiné společnosti z mateřské společnosti a po čase se tyto společnosti budou opět slučovat. V takovém případě nedochází ani při rozdělení, ani při sloučení k podnikové kombinaci. Individuální závěrka bude mít pokračování v konsolidovaných, které se poté opět transformují do individuálních.

Je ovšem pravda, že toto spojení se bude účtovat velmi podobně, jak stanovuje metoda poolu. Totéž bude platit i pro sesterské společnosti. Spojení podílů je konzistentní s takovým spojením¹⁴.

¹⁴ Blíže Delaney (2000), s. 443 a 444.

III. Pool versus akvizice

Smysl srovnávat tyto dvě metody má pouze ta podniková kombinace, která má formu výměny akcií. Oblíbenost výměny akcií akcionáři byla vysvětlena v části věnované spojení podílů. Její další výhoda je v tom, že kupující podnik nemusí mít na koupi jiného podniku disponibilní prostředky. Tato kapitola si klade za cíl vysvětlit, proč je oblíbená samotná metoda spojení podílů a je podniky preferována před metodou koupě.

Oblíbenost metody spočívá v jejím zacházení s hospodářským výsledkem¹⁵:

- Není rozlišeno před a poakviziční období, hospodářské výsledky se sčítají i retroaktivně v rámci účetního období. Je-li jeden podnik v tomto roce neúspěšný, může to lépe skrýt.
- Hospodářský výsledek není zatěžován odpisy z aktiv, které byly přeceněny na vyšší fair value.
- Z prodeje nepřeceněných aktiv lze realizovat vyšší zisky.
- Není rozeznám goodwill a hospodářský výsledek není zatěžován odpisy z tohoto nehmotného aktiva. Navíc nehrozí odpisy goodwillu do ztrát z titulu předepsaného testu na znehodnocení nehmotných aktiv.

Další pozitivum této metody je ve sčítání ziskových fondů, jež poté vytvářejí větší základ pro vyplácení dividend.

Tyto výhody jsou pochopitelně klíčové v těch zemích, kde management je zainteresován na růstu zisku na akcii. To se často děje prostřednictvím opcí na vlastní akcie.

Výhody, jež s sebou nese použití metody poolu dostatečně vysvětluje již desetileté snahy manažerů o to, aby jimi naplánované kombinace byly právě klasifikovány jako spojení podílů. Tíživí lidé se také bouří a lobují proti každému přísnějšímu kritériu, které omezuje použití poolu. Zde právě nachází svůj prostor kreativní účetnictví. Účetnictví je v tomto případě kreativní, pokud zobrazuje koupi metodou spojení podílů. Účetnictví vytváří něco, co ve skutečnosti není pravda.

Jak se obcházejí kritéria spojení podílů je pěkně vidět na 12 podmínkách již neplatného APB 16 pro pool. Málo z těchto podmínek je koncepčních, minimálně polovina z nich se zabývá tím, aby jiné kritérium nebylo obcházeno.

Jak použití neadekvátní metody zkreslí finanční ukazatele a finanční analýzu firmy uvedu na číselném příkladu¹⁶. Účetní metodu koupě představím ve dvou variantách: S aktivováním goodwillu a bez něj.

Příklad III-1: Společnosti A a B se usnesly, že se spojí formou kvazifúze. Transakce se pochopitelně zakládá na výměně akcií a účetně se bude řešit buď metodou spojení podílů, nebo metodou koupě. Výměnný poměr byl stanoven na základě tržní kapitalizace obou podniků, a sice 2 akcie A za 1 akcii B. Protože základní kapitál B je tvořen 200 ks akcií, musí

¹⁵ Simon (1997), s. 46.

¹⁶ Příklad pro tuto kapitulu byl vzat z lit. Meyer (2000).

společnost A emitovat 400 ks nových akcií. Nominální hodnota akcií obou společností je 1. Doba odepisování všech aktiv (vč. případného goodwillu) je stanovena obecně na 20 let. Minoritní podíly neexistují.

Výchozí situace při kombinaci k 1.1. obou podniků je shrnuta v následující tabulce:

Společnost A		Společnost B	
Tržní kapitalizace	4 500	Tržní kapitalizace	1 800
Tiché rezervy	1 000	Tiché rezervy	400
Goodwill	1 700	Goodwill	600
Počet akcií	1 000	Počet akcií	200
TC akcie	4,5	TC akcie	9
Výměnný poměr			2:1
Požadované zvýšení ZK společnosti A			400
Doba odepisování aktiv (v letech)			20

Na konci účetního období nastane v případě *spojení podílů* následující situace: V individuální závěrce A dojde ke zvýšení základního kapitálu o 400 a vykázání podílu v podniku B, jež bude oceněn nominální hodnotou emitovaných akcií, tedy 400. Základní kapitál je nyní 1 400 a tato hodnota se objeví i v konsolidované závěrce. Při tvorbě konsolidované závěrky bude tato účast 400 zúčtována proti základnímu kapitálu B 200. Konsolidační rozdíl bude zúčtován oproti kapitálovým fondům koncernu. Zbývající položky budou prostě sečteny, včetně zbývajících kapitálového fondu. Ani goodwill ani tiché rezervy se v závěrce neobjeví.

Při aplikaci účetní *metody koupě* se v individuální závěrce základní kapitál A také zvýší o 400. Podíl v B se však ocení jeho tržní cenou, tedy 1 800. Rozdíl bude jako emisní ážio přiřazen ke kapitálovým fondům. Při tvorbě konsolidované účetní závěrky bude tato účast 1 800 zúčtována proti vlastnímu kapitálu k datu akvizice 800. Aktivní konsolidační rozdíl 1 000 se rozdělí na 400, o než budou přeceněna čistá aktiva B a na nabytý goodwill 600.

Při *variantě I* se goodwill bude aktivovat a odepisovat. To odpovídá jeho vykázání ve výši 570, jež je již snížena o odpis 30. Protože jsou odepisovány rovněž tiché rezervy, zisk koncernu vyjde jen 150, tedy o jednu čtvrtinu menší než při použití metody poolu.

U varianty II se goodwill zúčtuje přímo proti vlastnímu kapitálu. Zisk zmenší pouze odpisy z rozpuštěných tichých rezerv o 20, vyjde tedy 180.

Následující individuální závěrky jsou k 31.12. Společnost A je však očištěna o zaúčtování účasti, protože je v obou metodách odlišné.

Společnost A				Společnost B			
Aktiva	3 000	cizí kapitál	1 100	Aktiva	1 500	cizí kapitál	600
		HV	100			HV	100
		zisk. fondy	200			zisk. fondy	300
		kapit. fondy	600			kapit. fondy	300
		zákl. kapitál	1 000			zákl. kapitál	200
Σ	3 000	Σ	3 000	Σ	1 500	Σ	1 500

Následují konsolidované bilance:

Metoda koupě – varianta I				Metoda koupě – varianta II			
Aktiva	4 880	cizí kapitál	1 700	Aktiva	4 880	cizí kapitál	1 700
		HV	150			HV	180
Goodwill	570	zisk. fondy	200	Goodwill	0	zisk. fondy	200
		kapit. fondy	2 000			kapit. fondy	1 400
		zákl. kapitál	1 400			zákl. kapitál	1 400
Σ	5 450	Σ	5 450	Σ	4 880	Σ	4 880

Metoda spojení podílů			
Aktiva	4 500	cizí kapitál	1 700
		HV	200
Goodwill	–	zisk. fondy	500
		kapit. fondy	700
		zákl. kapitál	1 400
Σ	4 500	Σ	4 500

Z konsolidovaných bilancí lze zjistit tyto finanční ukazatele:

Finanční ukazatel:	Metoda poolu	M. koupě – var. I	M. koupě – var. II
Čistý zisk na akcii	0,14	0,11	0,13
Vlastní kapitál na akcii	2,00	2,68	2,27
Rentabilita celkového kapitálu ROA	4,44%	2,75%	3,69%
Rentabilita vlastního kapitálu ROE	7,14%	4,00%	5,66%

Závěrečné srovnání finančních ukazatelů demonstruje, že každá z metod vede k zásadně jiné konsolidované bilanci. S výjimkou ukazatele vlastního kapitálu v účetní hodnotě na akcii, jsou ostatní ukazatele lepší u metody spojení podílů. Především nápadný rozdíl je pozorovatelný u ROE. Jeho výše u poolu vyplývá z tzv. dvojitého efektu rentability, který byl již znám ze staré Německé metody konsolidace: Při této akvizici se zpravidla zvyšoval hospodářský výsledek a zároveň goodwill při svém zúčtování snižoval vlastní kapitál. Při poolu nevzniká žádný goodwill a vlastní kapitál zůstává na nízké úrovni. Ovlivnění čitatele i jmenovatele vede k vykázaní vysoké rentabilitě vlastního kapitálu.

Z toho vyplývá: Publikované údaje jsou vysoce závislé na zvolené účetní metodě kombinace. V takovém případě, jaký byl zde načrtnut, převažují jednoznačně výhody metody spojení podílů. Dříve byla častá praxe zúčtovat goodwill proti fondům. Toto řešení je nadále v čím dál tím více zemích zakazováno. Obliba poolu tím pochopitelně roste.

Druhá část: Komparativní analýza

IV. Německo

Tato část se věnuje vývoji metod podnikových kombinací ve vyspělých ekonomikách. Německo uvádím na prvním místě z několika zemí, protože se jedná zřejmě o zemi, která zásadním způsobem ovlivnila kontinentální účetnictví a tedy i české účetnictví. Dále, stejně jako ČR se Německo musí vyrovnávat s harmonizačními vlivy EU, zejména v oblasti transformace direktiv do národních úprav a realizace nařízení Evropské komise.

Konsolidace

Etapa I

První kodifikace účetnictví v německém obchodním zákoníku (HGB) z roku 1937 nepředepisovala jakoukoli povinnost konsolidace, neboť zákonodárci byly tehdy názoru, že ještě neexistuje postačující řešení problémů, které vznikají při konsolidacích.¹⁷ Nicméně první konsolidace se již v praxi objevovaly po první světové válce, a to proto, aby umožnily německým podnikům přístup na americký kapitálový trh. Zatímco se nároky na zveřejnění konsolidovaných finančních výkazů po léta neměnily, pomalu se z nich stával významný interní informační nástroj. Přibližně v této době se k tomuto tématu začala objevovat i odborná literatura. Jak praxe, tak i věda byly silně ovlivněny zkušenostmi a americkým účetnictvím.

Etapa II

Povinnost vést konsolidované účetnictví vznikla teprve po druhé světové válce, jež byla důsledkem iniciativy Američanů rozplést neprůhledný báňský průmysl. Poté, co se konsolidace v praxi již zaběhly, došlo k jejich kodifikaci v roce 1965 v Akciovém zákoně¹⁸. Přitom byla konsolidace postavená na koncepci ekonomické jednotky,¹⁹ a z níž i odvozené definici koncernu (konsolidačního celku). Ustanovení zákona, která podléhala anglickému a švédskému vlivu a především pak vlivu směrnic americké SEC, byla však poznamenána velkými kompromisy. Konsolidované finanční výkazy se celkem vzdalovaly od toho, aby poskytovaly skutečný obraz poměrů v podniku. Například bylo povoleno, nezahrnout do konsolidačního celku zahraniční dceřiné podniky či zahrnovat přidružené podniky v jejich historických hodnotách²⁰. Přesto již tehdy byl učiněn první krok směrem k anglosaskému systému a tedy i směrem k ochraně akcionářů tím, že byla omezena tvorba a rozpouštění tichých rezerv²¹.

¹⁷ Viz Risse (1996), s. 9.

¹⁸ Aktiengesetz 1965, §§ 329 f, dnes vypuštěný.

¹⁹ Koncepce ekonomické jednotky se primárně snaží vyjádřit veškeré ekonomické souvislosti skupiny jako jednotlivého celku. Je zobrazením myšlenky, že všichni akcionáři jsou si rovni, mají stejné zájmy, jsou jednotlivou skupinou. Viz Zelenka (1999), s. 10 a Gräfer, s.49.

²⁰ Tato stížnost se nám v ČR může zdát celkem úsměvná.

²¹ Viz Risse (1996), s. 10.

Pro tvorbu konsolidací byly povolené 2 metody: Německá metoda a modifikovaná anglosaská metoda²². Jejich společným znakem byla neutralita k hospodářskému výsledku.

Německá metoda

Německá metoda byla oficiálně zavedena v roce 1965 s novým zákonem²³. Jedná se tak zvanou „Stichtag“ konsolidaci, což znamená, ke každému dni, ke kterému se sestavují konsolidované výkazy, se vždy znovu a znovu poměřuje aktuální vlastní kapitál dcery s aktuální majetkovou účastí matky v dceři. Neexistuje rozdíl mezi konsolidačními postupy v prvním a dalších letech konsolidace. Dnes se na tuto metodu můžeme dívat jako na prababičku konsolidací, neboť si lze jen těžko představit větší zjednodušení.

Rozdíl mezi majetkovou účastí a vykonsolidovaným kapitálem dcery se nazýval konsolidační kompenzační položka (Konsolidierungsausgleichposten, konsolidační rozdíl, dále také KAD). V bilanci se uváděl samostatně, a to na aktivní či pasivní straně, podle toho, zda vyšel kladný (aktivní) či záporný.

Majetková účast se přebírala z účetní závěrky matky v její aktuální účetní hodnotě, tedy v hodnotě, která se mohla měnit např. díky účtování opravných položek k finanční investici.

Metoda byla neutrální k hospodářskému výsledku, neboť se konsolidace prováděla každý rok znovu jako „poprvé“, nehrozily žádné odpisy konsolidačního rozdílu, který se vždy zrušil a vypočítal znovu. Žádný HV nemohl případně vzniknout ani z přeceňování pro účely konsolidace (nebo odpisů přeceňování), protože tato metoda pracovala pouze s účetními hodnotami. Z toho dále vyplývá, že vlastní jmění dcery k datu konsolidace obsahovalo základní jmění a rezervní fondy a to pouze v jejich vykázané účetní výši. Rezervní fondy, které vznikají při případném rozpouštění tichých rezerv, nebyly předmětem konsolidace. Protože nedošlo k vykonsolidování těchto fondů, konsolidační rozdíl v sobě obsahoval i tiché rezervy. Tiché rezervy se sice v konsolidaci objeví vždy²⁴, ale zde se objevují v té méně vhodnější formě – v nerozpuštěné podobě ztracené někde v konsolidačním rozdílu.

Co se dále týká vlastního kapitálu dcery, pro účely konsolidace se do něj nezahrnoval hospodářský výsledek běžného období. To ze zcela prostého důvodu: Vzhledem k technice konsolidace by byl každý rok vykonsolidován a hospodářský výsledek koncernu by obsahoval pouze hospodářský výsledek mateřské společnosti.

Nicméně pro poměrování aktuálního stavu vlastního jmění dcery s majetkovou účastí znovu ke každému dni sestavení výkazů existovalo teoretické zdůvodnění: Jestliže se podíl akcionářů mimo koncern počítá vždy znovu k aktuální bilanci²⁵, bude se i podíl matky (ovšem naproti menšinovým podílům nevykazovaný, ale vykonsolidovaný) vždy aktualizovat k datu závěrky. Jedná se o důsledek teorie ekonomické jednotky (einheitliche Leitung), která

²² Viz Kun (1993), s. 73.

²³ Viz Janschek (1996), s. 114.

²⁴ V tomto případě platí i pro koncepci ekonomické jednotky, i když ji v podstatě nelze přiřadit ani jednu fikci. Tato metoda se používala na případy 100% (einheitliche Leitung) dcer, tzv. „Control Concept“ se v Německu objevil až mnohem později.

²⁵ Janschek (1996), s. 121. Dnes toto pravidlo platí samozřejmě také, ale podíl matky rozlišujeme na ten, který vykonsolidujeme, a na ten, který vykážeme.

implikuje jednotný přístup k akcionářským skupinám, resp. tvrdí, že taková skupina je jen jedna – ta co má na srdci blaho podniku. Úkolem konsolidace je pouze vyloučit reciprocitu majetkové účasti. Je třeba si všimnout i účetně-technické „homogenity“ úpravy: Když je tedy dcera v aktuálních účetních hodnotách, tak proti ní bude stát i majetková účast v aktuální účetní hodnotě.

Jak uvidíme dále, základním stavebním kamenem kritiky této metody se překvapivě staly fondy – oba dva druhy, vykázané a tiché²⁶, i když ke kritice se z této metody hodí v podstatě vše. Domnívám se, že tato metoda byla myšlena na případy, kdy sice existuje povinnost vytvářet konsolidované výkazy, ale stanou se jen specifickým, nikoli komplexnějším informačním zdrojem. Evidentním cílem této metody je „pouhé“ odstranění reciprocit ze sumy koncernových bilancí. Jedná se o jakýsi kontrolní mechanismus, který hlídá, aby koncern nezbankrotoval na obchodech se sebou samým. Tomu odpovídá nenáročnost a jednoduchost takové konsolidace a její největší pozitivum – přehlednost.

Příklad IV-1: Pharma GmbH je 100% dcerou Omnia AG. Není relevantní, kdy Omnia dceru nabyla.

31.12.1980	Omnia AG		Pharma GmbH		Konsolidace	
	A	P	A	P	A	P
Majetková účast v Pharma	720				–	
Ostatní aktiva	4 870		3 210		8 080	
KAD	–				120	
Základní jmění		1 000		400		1 000
Rezervní fondy		500		200		500
HV BO		90		70		160
Ostatní pasiva		4 000		2 540		6 540
Suma	5 590	5 590	3 210	3 210	8 200	8 200

Je zřejmé, že jakákoli změna v hodnotě účasti či změna vlastního kapitálu dcery vede ke změně konsolidačního rozdílu, což zněj dělá jedinou položku v bilanci, jejíž vývoj nemá žádný racionální základ. Interpretovatelnost je závislá na celkem pracném rozboru, účetnictví jej není schopno podat samo. Mění se nejen výše položky, nýbrž i její struktura.

Výše již zmíněný problém s rezervními fondy spočívá v tom, že za fondy koncernu jsou vždy vykazovány pouze fondy matky, fondy dcery se vždy vykonsolidovávají. Tak se může stát, že původní aktivní rozdíl se díky růstu nerozdělených zisků může vynulovat a přejít i do záporu. V takovém případě potom konsolidační rozdíl obsahuje mix uznaných a takto zobrazených tichých fondů k datu akvizice a zároveň poakvizičních oficiálně vykazovaných fondů. Heterogenitu položky dále ovlivňuje případný goodwill. Absolutně nečitelnou veličinu z ní potom udělala skutečnost, že všechny konsolidační rozdíly se vykazovaly v souhrnu za všechny dcery.

²⁶ Viz von Wysocki; Wohlgemuth (1996), s. 90.

Modifikovaná anglosaská metoda

Tato metoda se také objevuje v Akciovém zákoně z roku 1965²⁷. V praxi se začala uplatňovat ve větší míře přibližně uprostřed 70. let, kdy od německé metody začaly ustupovat některé velké koncerny.

Tato metoda se liší od německé v podstatě jen v jednom: Rozlišuje první a následné konsolidace. KAD se vykazuje stále stejný, ve výši, která byla vypočítána při první konsolidaci a neodepisuje se. Fondy dcer se v důsledku odlišení dceřiného kapitálu k datu akvizice a poakvizičního vývoje kapitálu rozlišují na koncernem nabyté a vytvořené. Nabyté se vykonsolidovávají, vytvořené, dnes nazývané poakviziční, se stávají součástí fondů koncernu²⁸.

V důsledku metodiky se dále do vlastního jmění dcery započítává hospodářský výsledek běžného období, který je vykonsolidován pouze v případě první konsolidace, pokud se neudála k 1.1. Vlastní kapitál dcery stejně jako u německé metody odpovídá účetním hodnotám. Rozdíl je však v ocenění účasti mateřské společnosti na dceři: Místo aktuální účetní hodnoty je to pořizovací cena účasti.

Příklad IV-2: Další rok konsolidace. První rok je stejný u obou metod. Zadání viz **Příklad IV-1**.

31.12.1981	Omnia AG		Pharma GmbH		Konsolidace	
	A	P	A	P	A	P
Majetková účast v Pharma	720				–	
Ostatní aktiva	4 870		3 280		8 150	
KAD	–				120	
Základní jmění		1 000		400		1 000
Rezervní fondy		590		270		660
HV BO		90		50		140
Ostatní pasiva		3 910		2 560		6 470
Suma	5 590	5 590	3 280	3 280	8 270	8 270

Zvýšení fondů společnosti Pharma o 70 by v německé metodě snížilo KAD na 50. Místo toho se v této, dnes již klasické, variantě přičítá k fondům matky, aby tak společně vytvořily fondy koncernu. Konsolidační rozdíl zůstává nezměněn.

Tato metoda tedy k dalším informacím o koncernu podává obraz o vývoji fondů, resp. zadržovaných zisků celého konsolidačního celku, a to přímo, bez časově náročných srovnání řad bilancí. Dnes je i tato metoda dávno překonaná. Některé její rysy budou ještě porovnávány v dalších kapitolách s aktuálními metodami.

Etapa III

Třetí fáze německého vývoje je odrazem vývoje této problematiky v EU²⁹. 19.12.1985 byl přijat zákon o transformaci evropských účetních direktiv³⁰ do národní úpravy (BiRiLiG –

²⁷ Janschek (1996), s. 116.

²⁸ Viz von Wysocki; Wohlgemuth (1996), s. 92.

²⁹ Vývoj v EU viz následující podkapitola.

³⁰ Direktivy 4, 7 a 8.

Bilanzrichtliniengesetz). Tento zákon novelizoval 37 německých předpisů a transformace byla ukončena k 1. lednu 1987. Zároveň dochází ke kodifikaci účetnictví – hlavním účetním předpisem se stává HGB (Handelsgesetzbuch, obchodní zákoník). Roztříštěná účetní ustanovení ze zákonů o jednotlivých typech obchodních společností se tak pomalu centralizují.

Koncepce ekonomické jednotky zůstává však překvapivě zachována³¹: „V konsolidované účetní závěrce musí být majetek, financování a hospodářský výsledek vykázán tak, jako by tyto podniky byly podnikem jediným³²“. Zároveň je však přebírán kompletní anglosaský systém konsolidací, založený na principu kontroly (Control Concept³³)³⁴. Tyto dva principy nejdou přímo proti sobě, ale liší se. Nejen ve formě (sledování majetkové účasti x míry vlivu) ale i v podstatách. Koncept ekonomické jednotky představuje nejdůslednější přístup ke konsolidaci – zobrazuje prostě fungující podnik – koncern³⁵, bez ohledu na to, kdo procesy reálně kontroluje³⁶, což se v účetnictví projeví štedřejším přístupem k minoritám; princip kontroly striktně odděluje (oceňovací) přístup k minoritnímu a majoritnímu podílu, u konceptu ekonomické jednotky narazíme na míšení akcionářů a hledání jednotného přístupu k nim jako skupině, která jednotně vede podnik. Je nejvhodnější pro případy 100% dcer, resp. jiné dcery za takové vydává³⁷. Pro účely této práce je důležité, že control concept díky tomu, že potřebuje jasně definovat, co je to kontrola, dokáže odlišit, sice až sekundárně, jemnější varianty konsolidací (pool a akvizici), naproti tomu koncept ekonomické jednotky nic podobného neřeší.

Co se týče metod, v souladu se 7. direktivou byly zavedeny dvě metody: Pravá anglosaská metoda (metoda koupě, § 301 HGB) a metoda Pooling-of-Interests (§ 302 HGB)³⁸.

Pravá anglosaská metoda

Jak již název vypovídá, je tato metoda kopií metody koupě, jež má svůj původ v anglosaských účetních systémech. Hlavními rysy této metody je rozdělení před a poakvizičního období a jedná se o metodu s dopady na výsledovku³⁹. § 301 HGB povoluje 2 alternativy této metody: Metoda pracující s účetními cenami (Buchwertmethode) a metoda používající nové ocenění

³¹ Viz Gräfer (1999), s. 49.

³² § 297 odst. 3 HGB, dodnes platný.

³³ Viz Albech (1990).

³⁴ Pro tuto situaci se mezi odborníky vžil název „aditivní harmonizace“. Místo toho, aby se sjednotily principy, jsou existující systémy prostě postaveny vedle sebe a smíšeny. Nejklasičtějším příkladem smíchání různých systémů účetnictví je dodnes nevyřešený problém kolize kontinentálního principu opatrnosti (Vorsichts- und Imparitätsprinzip) a anglosaského principu věrného a poctivého obrazu a principu přiřazování nákladů k výnosům (true and fair view principle a matching principle). Viz Simon (1997), s. 10, také články 2(3) a 31(1)c čtvrté direktivy EU.

³⁵ Pojmově zase slovo koncern zdůrazňuje nejdůslednější provázání podniku, který je tvořen mateřskou a dceřinými společnostmi. Za uvolněnější je pokládán holding, který je založen na konceptu kontroly a jednotné vedení v něm není prosazováno. Prosazována je spíše maximální výkonnost.

³⁶ Viz Zelenka (1999), s. 10.

³⁷ Jedním z důsledků je práce s goodwill. Tato teorie vykazuje goodwill i nenabytý, připadající stávajícím menšinám. Control concept naproti tomu nemá žádný důvod uznávat „nekontrolovaný,“ akvizicí nenabytý goodwill.

³⁸ Viz Kuhn (1993), s. 73.

³⁹ Viz von Wysocki; Wohlgemuth (1996), s. 93.

(Neubewertungsmethode). Názvy metod jsou avšak trochu zavádějící. Protože se jedná o pravou metodu koupě, musí dojít k přecenění nabývaného podniku vždy. Takže u obou metod se provádí nové ocenění⁴⁰. Rozdíl je ve zdánlivé formální maličkosti: Zda se toto přecenění provede před samotnou konsolidací či se přecenění až položky v konsolidaci zahrnuté. Jak ukáží dále, pouhé přehození pořadí přecenění a sestavení konsolidace je v podstatě formalizovaným řešením dvou rozdílných přístupů ke konsolidaci.

Ačkoliv jsou tyto metody označovány jako metody ovlivňující výsledovku, skutečnost je trochu jiná. Jistým vlivem jsou odpisy tichých rezerv. Přístup k odepisování goodwillu ukazuje, že jde skutečně pouze o kopii anglosaských metod, a to ještě těch starších. HGB na základě 7. direktivy umožňuje buď 25% odpis ročně, či dle odpisového plánu, a nebo zúčtování proti rezervním fondům, tedy nevýsledkové řešení, resp. řešení na úkor zisků minulých období⁴¹. Negativní goodwill se řeší vždy výsledkově: Odepisuje se do výnosů buď podle původních očekávání nepříznivého vývoje, nebo proti nákladům, které jsou v této souvislosti vynakládány a nebo je rozeznán jako realizovaný zisk okamžitě, není-li již žádný negativní vývoj očekáván⁴².

Buchwertmethode

Aplikaci této metody lze rozdělit do dvou kroků. Nejprve je vypočítán konsolidační rozdíl klasickou metodou. Podíl na vlastním kapitálu dcery se ovšem počítá z účetních hodnot. Zjednodušeně řečeno, KAD obsahuje goodwill a tiché rezervy.

Ve druhém kroku se z KADu vyčleňují tiché rezervy. Zákon nestanovuje konkrétní postup, takže toto řešení je plně na účetních. V podstatě lze buď TR přiřadit jednotlivým položkám v bilanci, nebo vytvořit souhrnnou položku TR nebo kombinaci. Libovolné přiřazení TR bez rozumného zdůvodnění není povoleno. Pokud jsou TR přiřazeny, odepisují se v následujících účetních obdobích společně s danou položkou, pokud jsou samostatně, rozpouští se⁴³.

Je velmi důležité si všimnout, že lze z KAD vyčlenit jen tu část TR, která patří majoritním podílům. To vyplývá z logiky výpočtu konsolidačního rozdílu: Jelikož je KAD vypočítáván na základě porovnání majoritního podílu na vlastním kapitálu dcery s cenou za to majoritou zaplacenou, jedná se o přebytek, který je přiřaditelný té části dceři, kterou označujeme jako majoritní podíl. Protože je toto porovnání na základě účetních hodnot, konsolidační rozdíl, který se vztahuje jen k části dcery obsahuje (zjednodušeně) dvě složky – tiché rezervy a goodwill, oboje opět přiřaditelné pouze k majoritní části dceři. Konsolidační rozdíl nelze rozčlenit na goodwill a TR k jiným položkám, než se sám vztahuje. Vykázaný goodwill bude tedy vyjadřovat cenu zaplacenou majoritou za jejich podíl nad hodnotu fair value. Tiché rezervy proto nemůžeme z konsolidačního rozdílu čerpat v celkové výši, ale také jen ve výši poměrné k majoritě⁴⁴.

⁴⁰ Ocenění se použije buď k datu akvizice či datu první konsolidace (záleží na účetní jednotce).

⁴¹ § 309 odst. 1 HGB.

⁴² § 309 odst. 2 HGB.

⁴³ Kuhn (1993), s. 79.

⁴⁴ Toto pravidlo nelze právně téměř dovodit. Alternativně lze použít § 307 odst. 1, věta 2 HGB, který je ale věnován již metodě s novým oceněním (Neubewertungsmethode) a tento postup tam není výslovně uveden. Nicméně takové dovodění je používáno, viz např. Kuhn(1993), s. 79.

Aktivní goodwill vznikne jako zbytková hodnota po rozřazení tichých rezerv obsažených v konsolidačním rozdílu k jednotlivým aktivům. Logicky nelze rozdělit víc, než je KAD, takže nemůže z titulu přecenění vzniknout negativní goodwill. Ten může vzniknout pouze tak, že vyjde již v prvním kroku – tedy ještě před přeceňováním. Negativní rozdíl může být pak pouze snížen o případná tichá zatížení.

Postup účetního řešení je obsažen v následujícím příkladu. Matka a.s. je majitelem 80% podílu v Dceři, a.s. Pořizovací cena účasti⁴⁵ je 1 200. Jedná se o 1. konsolidaci v podstatě k datu akvizice. Není účelem rozbor řešení poakvizičních změn. Dále je zjištěno, že tiché rezervy v dceři jsou 300.

Příklad IV-3:

	Matka, a.s.	Dcera, a.s.	konsolidace 1. krok	konsolidace 2. krok
Maj. účast	1 200	–	–	–
Ost. aktiva	1 500	1 300	2 800	2 800
KAD	–	–	440	–
Tiché rezervy	–	–	–	240
Firmenwert	–	–	–	200
Σ aktiv	2 700	1 300	3 240	3 240
Vlastní jmění	2 000	950	2 000	2 000
Tiché fondy	–	–	–	–
MP na VJ	–	–	190	190
Závazky	700	350	1 050	1 050
Σ pasiv	2 700	1 300	3 240	3 240

KAD se v souladu s předchozím výkladem vypočítá z rozdílu 1200 a 80% z 950, což je 440. Dalším krokem je vyčlenění tichých rezerv z konsolidačního rozdílu. Z výše popsaných důvodů zachování konzistentnosti metody lze vyčlenit pouze TR připadající majoritnímu podílu, protože minoritní TR KAD neobsahuje. TR vykázané se tedy rovnají 80% tichých rezerv celkových, tj. $0,8 \times 300 = 240$. KAD po odečtení TR činí 200.

Tato částka se překvalifikuje na Firmen- oder Geschäftswert (goodwill). Pokud však vyjde pasivní, vykáže se pouze na pasivní straně bilance, ale nepřekvalifikovává se.

Srovnáme-li tuto metodu s teorií konsolidací, zjistíme že technické řešení vede k účetnímu zobrazení koncernu na základě teorie mateřského podniku. Jedná se o koncept, který představuje kompromis mezi teorií podílu a teorií ekonomické jednotky – nezobrazuje plná identifikovatelná aktiva dcery, ale téměř⁴⁶. To odpovídá i jakési patrné nevěli německého účetnictví vzdát se svého konceptu jednotného vedení koncernu, i když teorie mateřského podniku není německého původu. Jedná se o plnou konsolidaci s vykázáním minoritních podílů, jež je však omezenější, než v koncepci ekonomické jednotky. Jak je patrné z příkladu, vykázaný podíl menšin je v podstatě v účetních cenách přebíraného podniku, takže neobsahuje ani goodwill ani TR. Jelikož koncepce mateřského podniku byla odvozena z teorie

⁴⁵ Současná německá úprava účetnictví nezná pojem cena pořízení pro ocenění. Základní ocenění aktiv je cenou pořízení. Viz § 253 odst. 1 a § 255 odst. 1 HGB.

⁴⁶ Zelenka (1999), s. 10

podílů a nikoli z teorie ekonomické jednotky, je na doplnění zbývajících aktiv a pasiv k majoritním podílům pohlíženo jako na externí investici, která stojí mimo kontrolující skupinu a tudíž je vykazován jako cizí kapitál externích věřitelů⁴⁷. A to je bod, ve kterém se liší německá úprava, která tíhne historicky k ekonomické jednotce – v důsledku toho německí minoritní podíly zobrazují v rámci vlastního jmění⁴⁸.

Neubewertungsmethode

Tato metoda na první pohled pouze mění posloupnost kroků konsolidace. V prvním kroku se nabytý podnik vyjádří v aktuálních cenách, přecení se, a ve druhém kroku se provede samotná konsolidace. Tak dojde k rozeznání tichých rezerv již v bilanci dcery, která je podkladem pro konsolidaci. Takto jsou vykázány kompletně všechny tiché rezervy dceřiného podniku. Konsolidační rozdíl je pak jednoduše vypočten přímo, a je opět okamžitě reklasifikován na Firmenwert (goodwill), pokud je aktivní.

Horní mez pro přecenění dcery je stanovena tak, aby ocenění příslušného podílu na vlastním kapitálu dcery nebylo vyšší než je jeho pořizovací cena. Rozpuštěním tichých rezerv tak opět nemůže vzniknout negativní goodwill⁴⁹. V tomto bodě je německá úprava poplatná tvrzení, že je pravděpodobnější, že jsou fair value špatně stanoveny, než aby někdo kupoval podnik za hodnotu, za kterou ho nelze ani rozprodat. Negativní goodwill může vzniknout jedinou cestou – samotné účetní ceny (snížené o tichá zatížení) budou i přesto vyšší než je kupní cena. Účetní ceny jsou považovány v Německu za tak jisté, že se nebude hodnota jednotlivých aktiv snižovat (lze ji jen snížit v rámci řádného účetnictví o oprávky či opravné položky).

Příklad IV-4: Zadání viz Příklad IV-3:

	Matka, a.s.	Dcera, a.s.	přeceněná Dcera, a.s.	konsolidace 2. krok
Maj. účast	1 200	–	–	–
Ost. aktiva	1 500	1 300	1 300	2 800
KAD	–	–	–	–
Tiché rezervy	–	–	300	300
Firmenwert	–	–	–	200
Σ aktiv	2 700	1 300	1 600	3 300
Vlastní jmění	2 000	950	950	2 000
Tiché fondy	–	–	300	–
MP na VJ	–	–	–	250
Závazky	700	350	350	1 050
Σ pasiv	2 700	1 300	1 600	3 300

Goodwill se vypočte: $1200 - 0,8 \times (950 + 300) = 200$. Tato částka musí nutně vyjít stejně jako v případě metody s účetními hodnotami. Opět jde jen o goodwill korespondující s majoritním podílem. Fikce koupě vylučuje vykázání goodwillu menšinového. Jinak je tomu ovšem v případě tichých rezerv. Ty jsou rozeznány a vykázány v jejich celkové výši. Je to důsledkem

⁴⁷ Gräfer (1999), s. 52

⁴⁸ Weber (2000), s. 90

⁴⁹ Toto speciální ustanovení není v případě Buchwertmethode třeba. Prostě se KR rozdělí a když dojde, tak dojde. Toto ustanovení zaručuje, že v případě 100% dcery bude v každém možném případě (konkrétně

přecenění celé dcery, která je zahrnuta do konsolidace. Tím dochází samozřejmě ke zvýšení vykázaného podílu menšinových akcionářů o jejich podíl na tichých rezervách.

Toto řešení je ještě větším kompromisem teorie podílů než je tomu u Buchwertmethode. Za základ této metody byl vzat koncept rozšířené ekonomické jednotky⁵⁰. Na vklad menšin je pohlíženo opět jako spíše na vklad věřitelů než majitelů. V této koncepci se však jejich podíl zvyšuje/zmenšuje o nové přecenění, které bylo však objektivizováno akviziční transakcí jen fiktivně tím, že akvizice (přecenění) byla rozšířena na 100% identifikovatelných aktiv a závazků, mimo je pouze goodwill. Jedná se ještě o větší přiblížení k fikci ekonomické jednotky. Německá úprava si k tomu navíc ještě přidala zařazení menšinových podílů do vlastního jmění⁵¹.

Pooling-of-Interests

Pro německo se jednalo o úplně novou metodu. Základem řešení se stal 20. článek 7. direktivy. Tato metoda je v německém pojetí alternativou metody koupě. Němečtí zákonodárci rozhodli, že při splnění určitých podmínek zůstane na účetní jednotce, zda se v daném případě rozhodne pro metodu koupě či metodu poolu⁵². Neexistuje tedy situace, pro kterou by byla předepsána tedy výhradně metoda poolu. Zároveň to umožňuje, aby koncerny tuto metodu nepoužívaly vůbec.

Samotná podstata metody není z technického řešení předepsaného zákonem opět zřejmá. Tato metoda je totiž uvedena jako výjimka z povinnosti vykonsolidovávat ve výkazech za koncern proti majetkové účasti podíl na vlastním jmění příslušné dcery. Při stanovení dále popsaných podmínek je stanovena povinnost vyloučit proti účasti pouze podíl na základní jmění dcery⁵³. Podmínky jsou následující⁵⁴:

- Nominální hodnota vykonsolidovávané majetkové účasti musí představovat minimálně 90% příslušného základního jmění⁵⁵,
- tato majetková účast byla získána na základě dohody, která stanovuje emisi akcií jednoho z podniků,
- je-li v dohodě stanoveno peněžní vyrovnání, nesmí přesáhnout 10% jmenovité hodnoty akcií.

Tyto podmínky nám říkají jediné: Metoda je použitelná v případech, kdy podíl na dceřiném podniku byl nabyt výměnou za vlastní, nově emitované akcie. Této výměny se muselo zúčastnit minimálně 90% původních akcionářů. Zbylí akcionáři nemohli být vyplaceni ve větší částce, než kterou představuje 10% základního jmění v nominální hodnotě.

v mezním případě, kdy TR by způsobily vznik negativního goodwillu) stejné řešení podle obou metod. Viz také Kuhn (1993), s. 82.

⁵⁰ Weber (2000), s. 90

⁵¹ § 307 HGB – platí i pro Buchwertmethode.

⁵² Baetge (2000), s. 274.

⁵³ Důsledek teze „jako by spolu existovali od počátku“.

⁵⁴ § 302 HGB, odst. 1

⁵⁵ Není-li k dispozici nominální hodnota, nahrazuje se účetní hodnotou základního jmění. To umožňuje použití této metody i např. u osobních společností.

Podmínka 90% majetkové účasti potvrzuje intenzivní spojení. Dále do 90% se zahrnují všichni akcionáři, nejen např. kmenoví.

Podmínka nabytí akcií výměnou za nově vydané není absolutní. Samozřejmě lze protihodnotu sestavit nejen z nově vydaných akcií, ale už i existujících, které eviduje koncern buď jako vlastní akcie nebo jsou akciemi jiné společnosti také v koncernu zahrnuté. Protože však držení vlastních akcií je restriktivně omezeno zákonem, nebudou pravděpodobně vlastní akcie pro potřeby výměny stačit a nová emise tak bude nutná.

Situace, kdy protihodnotou budou akcie jiné společnosti než mateřské, není vlastní metodě poolu a jedná se o výjimečnou úpravu. Navíc jde o gramatický výklad zákona⁵⁶. Uskuteční-li se taková výměna, nemění se struktura akcionářů mateřské společnosti. Při výměně přímé kontroly za nepřímou prováděnou původními akcionáři nabývaného podniku by v krajním případě mohlo dojít i ke ztrátě nepřímé kontroly a vzniku přímé kontroly nad jinou částí koncernu, jeho dcery⁵⁷, právně třetí společnosti. Tím, že je ale tato jiná koncernová dcera povinna emitovat akcie, je zaručen alespoň jakýsi minimální nepřímý vliv. Nicméně jde o to, že je zde metoda poolu nasazena na barterový obchod typu akcie za akcie, což je absolutně mimo jakoukoli koncepci. Klasická ukázka toho, jak při harmonizaci dochází k přebírání ustanovení bez přebírání principů. Mimo jiné jsou touto situací poněkud zmateni i němečtí autoři⁵⁸.

Třetí podmínka zaručuje, aby původní vlastníci pokračovali v účasti na podnikání i spojeného podniku. Teoreticky by bylo možné další akcionáře vyplatit nikoli penězi, ale jinými aktivy. Tento výklad zákona se však (správně) v SRN neujal. Za povšimnutí dále stojí, že při předpokladu vyšší tržní ceny než nominální hodnoty akcie může koncern vyplatit méně než 10% akcionářů.

Za splnění 3 podmínek poolu podléhá konsolidaci pouze základní kapitál, a to navíc nezměněný o rozeznání tichých rezerv zatížení, tedy vyjádřený v původním účetním ocenění. To samozřejmě vede k tomu, že se neprovádí ani žádné přeceňování aktiv a závazků a budou se nadále účtovat v souladu se zachováním bilanční kontinuity.

Vypočtený konsolidační rozdíl se ihned zúčtovává proti rezervním fondům a to především kapitálovým. Vyjde-li záporný, k rezervám se naopak připisuje. Do konsolidace zahrnuté aktiva a závazky zůstávají v účetních cenách. Základní řešení této německé metody demonstruje jednoduchý příklad:

⁵⁶ Baetge (2000), s. 280.

⁵⁷ Musí jít o dcery, které splňují podmínku, že jsou plně zahrnuty do konsolidace – § 295 a 296 HGB.

⁵⁸ Např. von Colbe (1993), s. 311, Lausberg (1994), s. 39

Příklad IV-5: Mateřská společnost získala MU AG výměnou akcií 100% na dceři TU AG.

rok 0	MU	TU	suma	úpravy MD	úpravy D	konsolidace
ost. aktiva	500	250	750			750
maj. účast	100	–	100		100 ¹	–
KR	–	–	–	50 ¹	50 ²	–
Σ aktiv	600	250	850			750
základní jmění	150	50	200	50 ¹		150
rezervní fondy	200	100	300	50 ²		250
ost. pasiva	250	100	350			350
Σ pasiv	600	250	850	150	150	750

V příkladu jsou dobře vidět hlavní rysy metody pooling of interests:

- Vykonsolidová se jen základní jmění dcery a rezervní fondy i zisk se sčítají do celkové bilance.
- Konsolidační rozdíl je odepsán proti fondům.
- Nepřeceňuje se.

Konsolidace v dalších letech probíhá obdobně. Je to konsolidace bez vlivu na hospodářský výsledek jak v prvním roce konsolidace, tak i v dalších letech.

Etapa IV

Tato fáze je časově zařazena do konce 90. let. Novelou německého obchodního zákoníku byla v roce 1998 odstartována účetní reforma. Na jejím základě byla založena nestátní instituce, která se zabývá tvorbou standardů. Německo bylo k tomuto kroku dotlačeno především tím, že výkazy sestavené dle německého účetnictví zabraňovaly německým společnostem získávat jakousi komparativní výhodu na mezinárodních kapitálových trzích.

Legislativa (das Kontroll- und Transparenzgesetz) zavedla do obchodního práva nový paragraf 342 HGB, který umožnil ministerstvu spravedlnosti pověřit nestátní instituci následujícími úkoly:

- vytvářet doporučení, které se týkají aplikování principů účetnictví konsolidací,
- radit ministerstvu spravedlnosti v legislativním procesu se zřetelem na účetnictví,
- reprezentovat Německo v mezinárodních účetních orgánech zabývajících se standardy.

V souvislosti s tématem této práce je podstatný 1. bod. Důsledek se projevil téměř okamžitě – když v březnu 1998 vznikl nový koncepční rámec vydavatele standardů, německo zbavilo některé společnosti na omezenou dobu povinnosti sestavovat konsolidované finanční výkazy v souladu s německou účetní legislativou a místo toho byla povolena aplikace IAS nebo US GAAP. Použití IAS nebo US GAAP bylo podmíněno jejich podřízením direktivám EU⁵⁹.⁶⁰

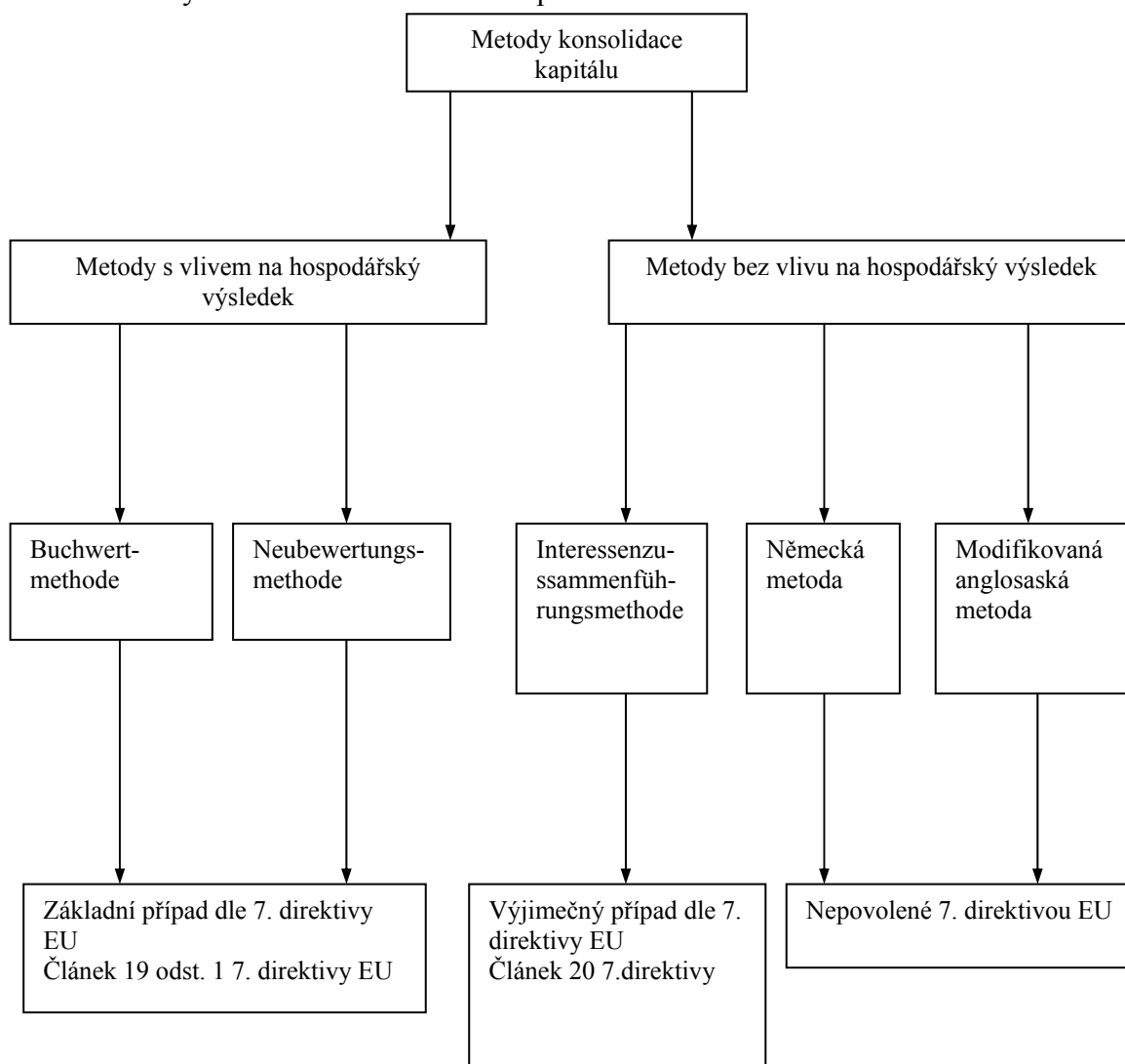
⁵⁹ Což není nijak zvlášť omezující, neboť direktivy jsou velmi benevolentní. Viz kap. Evropská Unie, Konsolidace.

⁶⁰ Ebberts (2000), s. 6

Takto je zatím završena cesta německých konsolidací a pravděpodobně ukončen i vznik dalších mutací metody koupě a metody poolu. I pro Německo je od této chvíle velmi relevantní vývoj mezinárodního účetnictví – představovaný především systémem norem US GAAP a IAS. To, že se jedná o velmi žhavé téma dokazuje i návštěva libovolného knihkupectví v Německu. V oddělení účetnictví se najde téměř vždy několik knih, které pojednávají o US GAAP či IAS.

Ke shrnutí této kapitoly nejlépe poslouží následující schéma přehledně zobrazující systém německých konsolidací s vazbou na úpravu v EU⁶¹.

Schéma IV-1: Systém metod konsolidace kapitálu v Německu.

Fúze⁶²

Účetnictví fúzí je v Německu podřízeno jiným ustanovením zákona, než konsolidace. A to i přesto, že od samého počátku německé úpravy byly fúze upraveny tak, že jde o sloučení a

⁶¹ Dle Albech (1990), Schmitz

splynutí, kde jsou jako protihodnota použity akcie, tedy byly charakterizovány velmi podobně dnešnímu pojmu kombinování a ekonomické podstatě věci. Odlišná úprava by byla pochopitelná v případě, že by fúze byly především kvalifikovány jako cesty zrušení společnosti bez likvidace, jako tomu bylo v ČR do 31.12.2000.

Účetnictví fúzí můžeme rozdělit do dvou etap: Do roku 1995 a od něj dále, kdy začal platit nový zákon o přeměnách právnických osob tzv. Umwandlungsgesetz. 2 etapy existují také jen proto, že začlenění Evropských direktiv o fúzích se netýkalo účetnictví.

Etapa I

Po celou dobu první etapy byly fúze upraveny v zákoně o akciových společnostech (Dále jen AktG). Právní úprava v AktG 1965, která byla platná až do vzniku zákona o přeměně právnických osob, přebírala beze změny právní úpravu obsaženou již v AktG 1937. 3. Evropská direktiva, která byla včleněna do německého akciového práva s účinností od 1.1.1983 přinesla pouze změny v oblastech ochrany akcionářů.

Fúze musela být odsouhlasena minimálně 75% akcionářů, což je celkem málo, uvážíme-li, že metoda poolu, která je vydávána za realizaci fikce fúze, požaduje pokračování 90% společníků nabývané společnosti a v podstatě 100% společníků nabývajících společnosti. A 75% je dokonce ještě víc, než kolik požaduje 3. direktiva. Tento rozpor lze snad vysvětlit jen tím, že požadovaná kontinuita vlastnických vazeb u poolu je zde poněkud nahrazena kontinuitou právnické osoby a firmy.

Bilance sfúzované společnosti byla založena na účetních cenách původních společností, nedocházelo k žádnému přeceňování⁶³, a to jak u splynutí, tak i u sloučení. Protože na fúze se obecně neklade požadavek, že musí jít o rovné partnery (na rozdíl od poolu), což je vyjádřeno i tím, že zákon mluví o přebírající a přebírané společnosti, docházelo tak k zachování účetních cen i v případech, kde šlo o jasnou koupí⁶⁴, i když za vlastní akcie. Povoleno bylo pouze úpravy cen v důsledku sladění oceňovacích technik, což bylo umožněno stanovenou výjimkou z principu materiální bilanční kontinuity⁶⁵. Tato metoda se nazývala „Buchwertverknüpfung“, tedy „spojením v účetních cenách“.

Na rozdíl od ocenění aktiv a závazků stál zcela stranou přísné úpravy účetní rozdíl⁶⁶ vyplývající z fúze. Vypočítával se podobně jako konsolidační rozdíl⁶⁷. Jeho výše byla závislá tedy na účetní hodnotě vlastního kapitálu nabývané společnosti a protihodnotě – tedy hodnotě

⁶² Pokud není označeno jinak a pokud nejde o znění citovaných zákonů, je tato kapitola založena na lit. Simon (1997), s. 117 – 130.

⁶³ Přeceňování se dělo, ale mimoúčetně, pouze pro účely stanovení výměnného poměru akcií. Přeceněné bilance se také označovaly jako „Verschmelzungsbilanzen“, ale nepoužily se nikdy účetně. Viz Hejnem (1996), s. 491.

⁶⁴ Přesněji řečeno nešlo o pokračování v účetních cenách, ale o pořizovací ceny ke dni fúze. Ovšem v těchto případech bylo stanoveno, že za pořizovací ceny se považují účetní ceny. Jedná se o případ právní fikce koupě.

⁶⁵ § 252 odst. 1 HGB - jednou zvolené oceňovací metody se musí dodržovat.

⁶⁶ Nepoužívám konsolidační rozdíl, protože při této konsolidaci dvou nezávislých stran nevzniká rozdíl z titulu různé výše vylučovaných položek při konsolidaci, ale z titulu prvotní příčiny tohoto rozdílu, tedy přeplacení či nedoplacení čistých aktiv dcery.

akcií. Problém spočíval v hodnotě poskytnutých akcií, která se určovala rozdílně, podle toho jakou dílčí metodou se fúze řešila.

Fúze navýšením kapitálu

U fúzí jsou protihodnotou vydanou za čistá aktiva přebíraného podniku akcie přebírajícího podniku. Protože zákon omezoval držení vlastních akcií na 10% základního kapitálu, musely být zpravidla pro tento účel emitovány akcie nové, čímž dochází v navyšování vlastního kapitálu. Přitom akcie mohly být emitovány za nominální hodnotu a nebo s emisním áziem⁶⁸.

Tato skutečnost se stala klíčovým problémem této metody. Tím, že bylo povoleno emitovat akcie s emisním áziem a zároveň nikde nebylo předepsáno, jak toto ážio stanovit, docházelo k velmi kuriózní situaci: K přísně vymezeným a oceněným aktivům se přidával rozdíl z fúze v libovolné výši, tak jak se stanovilo emisní ážio. Hlavní vtíp spočíval v tom, že zúčastněné akcionáře zajímal pouze výměnný poměr akcií a zajištění spravedlivého podílu na řízení sfúzovaného podniku, nikoli jakýsi pomyslný, jim připadající fond v pasivech.

Emisní ážio nebylo ani fixováno, jak bychom předpokládali, na reálnou hodnotu podniku. Tedy tak, aby po určení nominální výše nových akcií rozdaných novým akcionářů zbytek do reálného čistého jmění byl vyjádřen právě tímto emisním áziem. Tak by proti němu v aktivech vznikla položka, která by představovala tiché rezervy a goodwill.

Celé kuriózní řešení se pokusím přiblížit na příkladě, který bohužel používá k vypořádání akcionářů poněkud zamlženou logiku, ale účetně je vlastně v pořádku:

Příklad IV-6:

Společnost Mutter AG, s vlastním kapitálem 3 000 a oceněním podniku 6 000 k sobě bude slučovat Tochter AG, doposud nezávislou, s vlastním kapitálem 500 a oceněním 1 000.

Mutter AG				Tochter AG			
SA	3 000	ZK	2 000	SA	500	ZK	400
OA	2 000	Kap. f.	900	OA	500	Kap. f.	80
		Zisk. f.	100			Zisk. f.	20
		Záv.	2 000			Záv.	500
Σ	5 000	Σ	5 000	Σ	1 000	Σ	1 000

Nyní akcionáři obou společností přistoupí k výměně. Tzv. bilanční kurz⁶⁹ u Mutter AG je 2 a u Tochter AG je také dvě. Tento bilanční kurz je vypočítán jako poměr reálné hodnoty vlastního jmění společnosti a jejího účetního vlastního jmění. U obou společností jsou tyto kurzy stejné, výměnný poměr je 1:1. Teď jde o to, jaký výměnný poměr. Autor⁷⁰ tohoto příkladu tvrdí, že výměnný poměr akcií, tedy za 1 DM NH akcie v Tochter AG dostane její akcionář 1 DM NH Mutter AG. Domnívám se, že jde o chybný postup. Tím, že bilanční kurzy

⁶⁷ Měl vlastnosti KR jak metody koupě, tak metody poolu.

⁶⁸ § 348 odst. 2 AktG, dnes zrušený.

⁶⁹ Viz také Hejnem (1996), s. 491.

⁷⁰ Stephan Simon (1966). Absolvent Hochschule St. Gallen a London School of Economics. Od září 1995 je činný na generálním ředitelství hospodářství a financí Evropské komise v Bruselu. Příklad viz Simon (1997), s. 121.

obou společností jsou stejné, je řečeno, že pro účely stanovování poměrů nových a původních akcionářů můžeme použít účetní vlastní kapitál na místo (či stejně tak dobře) jako reálnou hodnotu vlastního kapitálu společností.

Z reálných hodnot vyplývá, že po fúzi (bez synergie) bude mít nový podnik hodnotu 7 000, kde jedna sedmina bude patřit bývalým akcionářům Tochter (vložili 1000) a šest sedmin akcionářům Mutter AG (vložili 6 000). Díky tomu, že místo reálných hodnot můžeme využít i účetní, dojdeme ke stejným výsledkům: celkové VJ činí 3 500, složené z 500 a 3 000. To tedy znamená, že výměna bude spravedlivá, pokud za jednu účetní DM obdrží noví akcionáři opět jednu účetní DM. Což lze zajistit pouze tak, že poměry v základním kapitálu budou 1:6, stejně jako ve vlastním jmění.

Ponechám stranou nalezení správného řešení a budu pokračovat v původním příkladu. Podle autorem stanoveného výměnného poměru 1:1 NH akcií bude pak poměr v základním kapitálu stanoven odlišně a to 400:2000, tedy 1:5. Berme to jako výchozí hodnotu, kterou si dohodli akcionáři a věnujme se dále pouze účetnímu zobrazení.

Toto řešení odpovídá tomu, že nově emitované akcie budou vydány bez emisního ážia.

Mutter AG po fúzi			
St. aktiva	3 500	ZK	2 400
Ob. akt.	2 500	Kapit. f.	900
		Zisk f.	100
		roz. fúze	100
		Závazky	2 500
Σ	6 000	Σ	6 000

Při výměnném poměru 1 DM NH akcie za 1 DM NH akcie je nový základní kapitál 2 400. Rozdíl z fúze se zjistil takto: Emisní kurs nových akcií – jejich protihodnota, tedy vlastní jmění Tochter. Z rozdílu 400 – 500 vplyne záporný rozdíl -100, který se zobrazí v pasívech (jeho řešení viz dále). Dále považuji za velmi důležité zaznamenat, že účetní řešení má daleko k použití fikce poolu, naopak v řešení fondů (na rozdíl od řešení ocenění) se uplatňují metody koupě.

Nyní budou akcie například emitovány se 100% emisním áziem. Zdůrazňuji slovo například, protože je to akcionářům skutečně jedno. Na výměnném poměru a tedy na poměru rozdělení zisku či práv na řízení se nic nemění.

Mutter AG po fúzi			
St. aktiva	3 500	ZK	2 400
Ob. akt.	2 500	Kapit. f.	1 300
roz. fúze	300	Zisk f.	100
		Závazky	2 500
Σ	6 300	Σ	6 300

Rozdíl z fúze je stanoven mechanicky stejně: 800 – 500, což činí 300, tentokrát aktivního zůstatku.

Smysluplnost této položky je poněkud pochybná. Zvýšení kapitálových fondů by bylo účelné v případě, když by aktiva byla přecenitelná směrem nahoru, přičemž by tak rozkrýval tiché rezervy. V případě navyšování pouze takové položky, jako je rozdíl z konsolidace, působí také jako rozpoznání tichých rezerv, nicméně jaksi živelně, bez jakékoli opory, či vodítka v bilanci. Protože nijak ážio nebylo omezeno, je čistě ekonomicky omezeno hodnotou $3000 - 400 = 2\ 600$ (Hodnota podniku – část zaúčtovaná jako ZK), přičemž by vznikl rozdíl z fúze 2 500. Čistě teoreticky mohlo být ještě vyšší, ale prakticky se to nestávalo, protože tato položka zbytečně zatěžuje bilanci a výsledek.

Pokud rozdíl z fúze vyšel pasivní⁷¹, jako zde v 1. případě, označoval se za tzv. „zisk z fúze“, protože takto přebírající společnost dostala větší hodnotu (vyjádřenou číselně), než jakou poskytla jako protihodnotu. Došlo-li ke zvýšení základního kapitálu, byl tento zisk k němu řazen, i když v kapitálovém fondu, jako zvláštní příplatek nových akcionářů – jako jimi poskytnuté emisní ážio u věcného vkladu. Takový případ byl možný i v případě, pokud by se účtovalo již od počátku s nějakým ážiem, avšak ani to by nestačilo na krytí nových čistých aktiv.

Je-li rozdíl aktivní, legislativa umožňovala více řešení. Byl označován za „ztrátu z fúze“. Ta se zásadně stávala nákladem přebírajícího podniku. Toto ustanovení bylo změkčeno v § 348 odst. 2 tím, že za podmínky, že došlo k navýšení kapitálu bylo tuto položku povoleno vykázat v aktivech a označit ji za Geschäfts- oder Firmenwert⁷². Snad proto, že pokud se na tuto operaci budeme dívat jako na vklad podniku, byly upsané akcie splaceny podnikem, jehož jednotlivé položky nedaly dohromady sumu upsanou. Implicitně se však předpokládalo, že tento vklad bude na plné krytí úpisu doplněn goodwillem, protože je těžko představitelné, že by vznikla společnosti ztráta z titulu nesplacení části vkladu. Jistě, původní akcionáři to mohou chápat jako ztrátu, ale společnost ne. V důsledku novelizací, které s sebou přinesla implementace 7. direktivy v r. 1985 bylo toto ustanovení uvedeno do souladu s koncernovou úpravou a tento groteskní goodwill musel být odepisován do 5 let.

Fúze bez navýšení kapitálu

Jedná se o speciální případy fúzí, kde buď zákon přímo zakazoval zvyšování kapitálu během fúze, či případy, kde to nebylo nutné.

Případy zakázané zákonem byly tři:

Jednak se jednalo o situaci, kdy fúzující společnosti byly ve vztahu matka – dcera. Z celkem rozumných důvodů je zakázáno emitovat akcie ve výši již vlastněného podílu, protože tak by

⁷¹ K hodnotě vydaných akcií se přičítá i případná vyplácení v hotovosti.

⁷² Změkčení tím, že pro fikci spojení je neúnosný takový výkyv HV. V případě fúze navýšením se silněji předpokládalo spojení, takže byla snaha eliminovat tento dopad. Kuriózně si při hledání cesty k metodě spojení vypomohli metodou koupě a aktivovali rozdíl, který tak nezatížil HV. Došlo tedy k vykázání rozdílu v aktivech, což je v souladu s metodou koupě, kde je tento nehmotný majetek vykázatelný, protože je nabyt. Ačkoliv byl goodwill paradoxně vykázán při přibližování se metodě poolu (kde by byl považovaný za nenabytý a jako nehmotné aktivum tak nevykázatelný) byl za nabytý stále považován díky právní fikci pořízení. Tím je vysvětleno i to, že řešení na úkor fondů bylo přehlíženo. Více viz v kapitole Etapa II a při rozboru metody poolu.

matka kupovala vlastně společnost sama od sebe a celá transakce by skončila nepovoleným držením vlastních akcií.

Ke stejnému důsledku vedly i dvě další zakázané situace: Přebíraný podnik měl v majetku své vlastní akcie či měl v majetku akcie přebírajícího podniku, které nebyly plně splaceny. Obě varianty vedou v konečném důsledku k tomu, že by docházelo k emitování nových akcií proti nulové hodnotě. V tomto prvním případě by šlo o emitování proti uměle vytvořené hodnotě, kterou způsobuje situace proti obě stojících stejných (vlastních) akcií v bilanci. V druhém případě by umělou hodnotu tvořily akcie matky stojící v bilanci dcery proti závazku z upsání. Hlavním důvodem nebylo to, že by se fúzí dostaly do bilance matky její vlastní akcie.

Ve dvou případech si směly společnosti volit, že budou fúzovat s navýšením:

Celkem logické je to, že navýšení nebylo potřeba v případě, že k výměně akcií postačovaly vlastní akcie, které měla v majetku přebírající společnost. Jak bylo uvedeno výše, toto množství bylo omezené, takže šlo o fúze s poměrně menšími společnostmi.

Druhá varianta je podobná první. Jde o situaci, že zcela splacené akcie přebírající společnosti jsou v majetku přebírané společnosti. Při fúzi se stanou vlastními akciemi nabývající společnosti, která je okamžitě použije k výměně. Tato volba práva byla kritizována, protože se takto mohlo stát, že v případě rozhodnutí se pro fúzi s navýšením by nové akcie byly emitovány proti vlastním, což není právě vhodná situace. Navíc je to v podstatě téměř stejná situace jako zákonem třetí zakázaná varianta.

Rozdíl z fúze v těchto případech nenabírá dramatické diskuse. Metoda je stejná jako v případě fúze s navýšením, navíc odpadá ocenění nové emise.

Jak bylo naznačeno, liší se následné řešení rozdílu. Aktivní rozdíl není možno aktivovat, je stanoveno jeho řešení jako nákladu. Nelze použít fikci vkladu podniku a celá část se stává ztrátou z jakéhosi barterového obchodu. Řešení pasivního rozdílu bylo dvojí: Tato položka se dala vykázat jako součást mimořádných výnosů, nebo kapitálových fondů. Teoretické odůvodnění je stejné jako v případě fúze s navýšením. Výsledkové řešení se považovalo za nevhodné, protože uměle zvyšovalo zisk k rozdělení, ale jeho charakter odpovídal spíše kapitálovému fondu, než ziskovému.

Etapa II

Právní stav druhé etapy, daný zákonem o přeměnách právnických osob, se datuje od 1.1.1995 do dneška. I v Německu proto jde o dost žhavé téma.

Co se týče např. akciových společností, nedošlo k příliš významným změnám oproti „starému právu.“ Část AktG, týkající se fúzí, byla v podstatě bez úprav přejata do speciální části UmwG. Tato centralizace úprav přeměn nebyla důsledek harmonizačních tlaků EU, ale samostatnou iniciativou Německa o zpřehlednění těchto důležitých předpisů.

Změny v účetnictví ovšem nastaly podstatné. Velmi dokonalé je vskutku šalamounské řešení ocenění přebíraného podniku. Teoretický náhled na fúzi je totiž v Německu blízky pořízení, takže je aplikováno přímo ustanovení § 253 odst. 1. obch. zákoníku, který stanovuje

standardní oceňování v účetnictví a připouští jen dvě cesty: Vlastní náklady a pořizovací cena. Vtip je v tom, že to je vše, co zákon stanovuje. Podle tohoto ustanovení tedy jakýkoli nabytý majetek se musí ocenit pořizovací cenou, tedy i majetek (jednotlivé položky) nabyté fúzí. Jedná se v celku o vynikající řešení z pohledu účetně-legislativního a z hlediska konzistence, ne však z hlediska metodického. Fúze je tak přímo podřazena metodě koupě.

Samozřejmě, HGB se neměnil, tudíž i ve starém právu by se mělo logicky takto postupovat. Nepostupovalo, protože sice nebyl zpochybněn či nahrazen § 253 v případech fúzí, ale bylo v AktG stanoveno, že pořizovací cenou podle § 253 se pro účely fúze rozumí účetní ceny.

Aby to nebylo tak jednoduché, tak kromě základního řešení existuje i alternativní, které navazuje na staré právo. Je umožněno § 24 obecné části UmwG, který říká: „Přebírající podnik může za pořizovací ceny ve smyslu § 253 odst. 1 považovat i účetní ceny přebíraného podniku.“ Tyto speciální pořizovací náklady lze použít jen při přeměnách v metodě Buchwertfortführung. (Uvědomme si, o jakou se to jedná výjimku: Jako by podnik nakupující zboží o něm účtoval v ceně, ve které ho vyskladnil prodejce. Na druhé straně stojí za zamyšlení i tento pohled: Toto ovšem není nic neobvyklého např. mezi divizemi. A dva fúzující podniky jsou v podstatě dvě divize téhož podniku.)

Další možnost ocenění přebíraného podniku nevyplývá přímo ze zákona, ale byla dovoděna. V podstatě se jedná o kombinaci dvou výše zmíněných postupů, ačkoli je to varianta metody nového ocenění. To, že je nyní povolena i aplikace neomezeného principu pořízení lze totiž vykládat i tak, že hodnota přebírané společnosti je pro účetnictví daná protihodnotou za něj zaplacenou (princip pořízení), v tomto případě tedy hodnotou emitovaných akcií. Pak se teprve (jakoby⁷³) použije ustanovení § 24 a jednotlivé položky majetku a závazků se do účetnictví zavedou v původních účetních hodnotách. Na závěr se rozpustí tiché rezervy, maximálně však do výše zaplacené protihodnoty. Tato metoda je nazývána modifikovanou metodou spojení v účetních cenách (modifizierte Buchwertfortführung) a je založena na principu, že nabývací společnost může vykázat pouze tolik tichých rezerv, kolik zaplatila⁷⁴.

Krátké shrnutí: Pro účely této práce rozlišuji tedy základní metodu s oceněním ve fair value, základní metodu s oceněním protihodnotou (modifizierte Buchwertfortführung) a alternativní metodu v účetních cenách (Buchwertfortführung). Teoretický spor mezi variantami základních metod je podobný sporu, zda může existovat záporný goodwill. Alternativní metoda se s výhradami blíží metodě poolu.

⁷³ Toto ustanovení se použije technicky. Není ale třeba. Rozdělit částku představovanou emitovanými akciemi na jednotlivá aktiva a závazky lze i jinak, než je převzít v účetních cenách a pak rozpouštět tiché rezervy. Jde ale řešení nejrozumnější a nejlépe obhájitelné.

⁷⁴ Základní a modifikovaná základní metoda byly přebrány z obecnějších postupů, které se vztahují na účetnictví barterových obchodů. Podle této metodiky lze za pořizovací cenu zvolit:

- hodnotu měněného aktiva nebo
 - hodnotu protihodnoty
- což v případě fúzí je
- hodnota jednotlivých položek majetku – hodnota položek závazků
 - hodnota nově emitovaných akcií (nominální hodnota + emisní ážio).

Základní metoda je odrazem postupu v prvním bodě, její modifikace je řešením dle bodu 2.

Srovnáme-li tento přístup s účetnictvím v konsolidacích, na první pohled vidíme podobnost základních metod s metodou Buchwertmethode a Neubewertungsmethode, až na to, že u koncernu jde o dvě cesty ke stejnému výsledku. Zde se metody zásadně liší i ve výsledku – viz dále.

Aby byl chaos dokonalý opět opakují, že fúze se vždy účtuje v pořizovacích cenách, bez ohledu na metodu. Pro zajímavost, volbu práva se podařilo do zákona protlačit německé komoře auditorů, neboť původní řešení vedlo pravidelně ke „ztrátám z fúze“, což bylo asi nudné.

Řešení pasivního rozdílu je všem metodám společné. Je jedno, zda je rozdíl z fúze vypočítán z účetních hodnot či nových ocenění. Podle § 272, odst. 2, za prvé se stává emisním áziem. Účetnictví se zde nezaobírá záporným goodwillem, nýbrž se na tento rozdíl dívá jako na hodnotu vloženou akcionáři přebrané společnosti nad upsaný emisní kurs, jakoby šlo o nějaký přeplatek. Vzniká tak fond, který případně může krýt budoucí ztráty z negativního goodwillu, i když tak to asi myšlené nebylo. Jen na okraj zmiňuji, že v německém HGB není žádné ustanovení o znalcích, jen pro každý vklad je stanoveno, že musí být zjistitelná jeho hospodářská hodnota.

Aktivní rozdíl se naopak řeší velmi rozdílnými způsoby.

Vcelku snadné je řešení základní metody. Je-li rozdíl aktivní, vzniká goodwill, který je možno aktivovat na základě toho, že při fúzi byl použit pořizovací princip a na tento goodwill se hledí jako na úplatně nabytý (za vlastní akcie). Goodwill řeší § 255 odst. 4 HGB. Je ho třeba odepsat minimálně po čtvrtině každý rok, či podle přesnějšího plánu.

Rozhodne-li se společnost pro alternativní metodu, která spočívá v účetních cenách jako za starého práva, je povinna aktivní rozdíl odepsat do nákladů, tedy rovnou řešit ho výsledkově. Toto řešení je důsledkem § 248 odst. 2 HGB⁷⁵, který stanovuje, že úplatně nenabytá nehmotná aktiva nelze aktivovat. Jedná se o další zesložiténání situace, neboť tu dochází k výjimce z výjimky. Už jsem na několika místech opakoval, že účetní ceny v tomto případě neporušují princip pořizení, ale jsou za pořizovací ceny uměle vydávány. Stále se tak jedná o silný vliv metody koupě. Nicméně pro účely řešení rozdílu se spojení v účetních cenách nepovažuje za úplatně nabytí, i když mluvíme o pořizovacích cenách, tedy dochází zde k právní fikci koupě. Aby německý zákonodárce nemusel nikdy prolamovat princip pořizení, vytváří právní fikci, že došlo ke koupi za účetní ceny. Aktivní rozdíl se však nepovažuje za úplatně nabytý dle ekonomické fikce, která předpokládá spojení v účetních cenách a rozdíl jako nehmotné aktivum se nesmí vykázat v aktivech. Tato metoda se blíží poolu v tom, že fúzi považuje za spojení a nikoli za koupi. Ačkoli tedy existuje právní fikce koupě, která řeší ocenění, aby nemusela být stanovena výjimka z pořizovací ceny, dohází tak k podřizení ekonomické fikci spojení; rozdíl z fúze se už řeší pouze dle fikce ekonomické (ocenění je

⁷⁵ viz Eisele (1998b), s. 889.

kompatibilní s původním pořízením). Dříve byla možná v případě navýšení i aktivace, právní fikce koupě⁷⁶ zde nebyla nijak omezena.

Modifikovaná základní metoda má řešení rozdílu, které by se již dalo dovodit z předcházejícího textu. Pro úplnost doplňuji i toto řešení: Je-li protihodnota vyšší než účetní hodnota vlastního kapitálu přebírané společnosti, nejprve se vykazují tiché rezervy. Jsou-li již všechny vyčerpány, pak vzniká goodwill, který se řeší stejně jako v základní metodě.

Příklad IV-7:

Tento příklad bude dokumentovat řešení dle všech tří metod.

Společnost Urschula AG se bude slučovat se společností Sabina AG, která bude pokračující společností. Obě společnosti mají NH jedné akcie stanovenou na 50 DM. Urschula AG má tiché rezervy ve výši 2 miliony, společnost Claudia 3 miliony. Vlastní kapitál tvoří pro zjednodušení pouze základní kapitál.

Urschula AG (tis. DM)				Sabina AG (tis. DM)			
SA	1 800	ZK	1 000	SA	4 000	ZK	3 000
OA	1 200	Záv.	2 000	OA	3 000	Záv.	4 000
Σ	3 000	Σ	3 000	Σ	7 000	Σ	7 000

Společnost Urschula emitovala 1 mil / 50 = 20 000 akcií. Reálná vnitřní hodnota akcie činí 3 mil / 20 000 = 150 DM. Reálná vnitřní hodnota akcie Sabiny je 100 DM. Z toho vyplývá výměnný poměr 2:3, tedy akcionáři Urschuly AG dostanou za své 2 akcie 3 nové. Celkem bude tedy vydáno 30 000 nových akcií v NH 50 DM, základní kapitál se zvýší o 1,5 milionu DM.

① Základní metoda s reálným oceněním majetku:

Sabina AG po fúzi			
St. aktiva	7 800	ZK	4 500
Ob. akt.	4 200	EA.	1 500
		Závazky	6 000
Σ	12 000	Σ	12 000

Základní kapitál se zvětšil o hodnotu emise. Hodnota přebírané společnosti je 3 mil, dalších 1,5 mil. tvoří tedy emisní ážio. Pokud by v zadání byl i goodwill, o tuto položku by se zvýšila aktiva i EA.

② Modifikovaná základní metoda: Ocenění přebírané společnosti protihodnotou:

Sabina AG po fúzi			
St. aktiva	6 300	ZK	4 500
Ob. akt.	4 200	Závazky	6 000
Σ	10 500	Σ	10 500

⁷⁶ Jde o to, že právní fikce koupě umožňuje současné pořízení za původní účetní ceny. Ekonomická fikce koupě umožňuje pořízení pouze za reálné hodnoty. Ekonomická fikce spojení nepředpokládá vůbec pořízení (tedy k datu fúze) pouze shrnutí aktiv a závazků do jednoho celku v účetních cenách.

Základní kapitál se opět zvětšil o 1,5 mil. Účetní hodnota přebírané společnosti byla 1 mil, je možné tedy rozpustit 0,5 mil. tichých rezerv. Byly rozpuštěny do stálých aktiv.

③ Alternativní metoda spojení v účetních cenách:

Sabina AG po fúzi			
St. aktiva	5 800	ZK	4 500
Ob. akt.	4 200	HV	-500
		Závazky	6 000
Σ	10 000	Σ	10 000

Vzniklý aktivní rozdíl 0,5 mil. byl rozeznán jako náklad období.

Ve II. etapě účetnictví fúzí došlo také k odstranění problému s vykázáním libovolně vysokého ážia. Emisní kurs nových akcií je omezen reálnou hodnotou nabývané společnosti.⁷⁷ Řešení se nachází v § 36a odst. 2, třetí větě který se týká obecně nepeněžních vkladů. Bohužel se mi nepodařilo zjistit datum této novely a tedy to, zda byla přijata v souvislosti s UmwG, ale jedná se o nepůvodní paragraf, protože má označení 36a.

Ustanovení „emisní kurs nových akcií je omezen reálnou hodnotou nabývané společnosti“ a východisko modifikované metody, že „tiché rezervy se dají vykázat pouze do výše protihodnoty“ tvoří doplňující se ustanovení, které zaručují zachování principu opatrnosti v účetnictví při fúzích. Modifikovaná základní metoda je v Německu podávána za teoreticky nejsprávnější. Na rozdíl od základní metody je přeceňování nabyté společnosti omezeno výší zaplacené protihodnoty ve vlastních akciích. To znamená, že jsou uvolněny jen ty tiché rezervy a případně goodwill, který byl zaplacen. Nelze vykázat jejich vyšší hodnotu, než kolik bylo zaplacen. V důsledku toho pouhým přeceňováním nemůže vzniknout negativní goodwill.

Ke srovnání I. a II. etapy musím ještě dodat, že UmwG také rozlišuje fúze s kapitálovým navýšením a bez něj. V této problematice se nezměnilo nic, co by nebylo už popsáno, tak toto členění nebylo v této části použito.

Prodej a vklad podniku

Prodej i vklad podniku jsou opět upraveny v zákoně o přeměnách právnických osob. Historické řešení se mi bohužel nepodařilo dohledat a pokud bych vycházel pouze z analogií, jednalo by se o spekulace.

Díky jednotnému zákonu pro přeměny se na tyto transakce vztahují stejná obecná ustanovení zákona o přeměnách. Prodej a vklad podniku jsou s fúzemi plně harmonizovány⁷⁸.

Jednotná úprava prodeje resp. vkladu podniku a fúzí vychází z toho, že fúze je ve své podstatě vkladem celého podniku resp. prodejem za vlastní akcie s tím, že původní společnost, která vkládala resp. prodávala, zaniká a nové akcie, držené v důsledku vkladu resp. prodeje, přecházejí přímo na její akcionáře.

⁷⁷ viz viz Eisele (1998b), s. 890.

Na vklad podniku se lze tedy dívat jako:

- analogii fúze, kde z fúzující společnosti fúzuje jakoby jen její obsah,
- nepeněžní vklad
- prodej podniku za vlastní akcie nabývající společnosti.

Naproti tomu, prodej podniku lze ekonomicky chápat jako základ všech podnikových kombinací⁷⁹. Lze konstatovat, že prodej podniku nalezneme v jakékoli podnikové kombinaci⁷⁹. Lišit se budou jen poskytnuté protihodnoty a vznik přímých a nepřímých kontrol.

Zákon o přeměnách však vůbec nehovoří o prodeji a vkladu podniku. Vklad podniku je podle tohoto zákona tzv. „Ausgliederung zur Aufnahme“, tedy „vyčleněním převzetím“ a prodej podniku je „Ausgliedernde Teilübertragung“, tedy „zcizením majetku vyčleněním“, takže se tyto příbuzné operace takto dostaly do různých škatulek, nicméně to, že jsou upraveny jedním zákonem svědčí o jejich společném charakteru. UmwG však neodvozuje vše od prodeje podniku, ale naopak nejpodrobněji jsou upravené fúze, jako nejsložitější tvar kombinací a postupným zjednodušováním se zákon dostává až k prodeji podniku. Tudíž všechna relevantní ustanovení o fúzích vztahujících se na další, jednodušší operace se v zákoně neopakují, pouze se řeší odkazem na fúze.

Vklad podniku je tedy v Německu řazen do oblasti dělení právnických osob. Je definován jako vyčlenění majetku jedné právnické osoby ve prospěch druhé, již existující, přičemž první osoba získá podíly na druhé osobě⁸⁰. Toto ustanovení nijak nenarušuje ustanovení AktG o nepeněžních vkladech.

Prodej podniku je začleněn do převodů majetku. Je to takový převod majetku z jedné právnické osoby na druhou, kde jako protihodnota je poskytnuto plnění jiného druhu, než podíly nabývající osoby⁸¹.

Ani prodej ani vklad podniku nevedou ke zrušení převádějící společnosti. Pokud k tomu vede vklad, jedná se o fúzi, pokud prodej, jedná se vlastně o kombinaci fúze s prodejem (Vollübertragung).

Účetnictví se neliší od fúzí. Vklad podniku se řeší úplně stejně, jsou možné všechny tři účetní metody. Prodeje podniku se týká to samé, pouze je jednodušší v tom, že zpravidla protihodnotou jsou peníze.

⁷⁸ viz Eisele (1998b), s. 889.

⁷⁹ Kromě čistého poolu.

⁸⁰ UmwG § 123, odst. 3, bod 1.

⁸¹ UmwG § 174, odst. 2, bod 3.

V. Evropská unie

Konsolidace

Z několika evropských účetních direktiv se k tématu této práce přímo vztahuje 7. direktiva o konsolidované účetní závěrce, vydaná v roce 1983. Ačkoli byla vydána s cílem harmonizovat národní účetní postupy v této oblasti, samotná obsahuje 51 práv volby, ať už národních či ponechaných na podnicích.

Obrovskou předností harmonizace v rámci EU je to, že se děje na základě právní harmonizace, tedy tak, že tyto změny jsou právně závazné. To s sebou ovšem nese nevýhodu dlouhého schvalovacího a implementačního procesu. Od prvního konceptu 7. direktivy do jejího schválení uběhlo 7 let, a další roky si vyžádaly její národní transformace.

Tyto skutečnosti nakonec vedly k tomu, že nenásledovala žádná další úprava konsolidací v rámci EU a byl zachován status quo roku 1983⁸². Díky tomu jsou direktivy poněkud zastaralé. To nakonec vedlo k rezignaci orgánů EU na vlastní vytváření účetních směrnic a dovedlo je k rozhodnutí převzít IFRS pro kotované společnosti od 1.1.2005⁸³. Nejaktuálnější vývoj metod kombinací lze tedy nalézt v kapitole zaměřené na IFRS.

Koncept 7. direktivy z roku 1976 obsahoval v čl. 12 pouze metodu koupě, jako jediný způsob, jak řešit konsolidace. Metoda poolu nebyla beztak v kontinentálním účetnictví používána a v Británii bylo její použití sporné, na hraně se zákonem. Byla plně povolena až novým Companies Act 1981. Poté si Britové uvědomili hrozbu, že tato metoda bude v rámci transformace 7. direktivy opět zakázána. Pool byl zakázán dokonce i v posledním zveřejněném konceptu direktivy v roce 1982⁸⁴. Téměř v poslední vteřině se však Britové prosadili na evropském poli a pouhý rok nato je schválena 7. direktiva, která ve 20. článku upravuje použití metody poolu. Došlo k tomu, že díky další metodě nejen že nebyla podpořena harmonizace, nýbrž došlo k zavedení úplně nové metody, v Evropě dříve nepoužívané, a tedy k disharmonizaci.

Článek 20 je navíc uveden jako volba práva na druhou. Formulace „členský stát může povolit či předepsat...“ představuje hned 3 volby práva: Nejprve, zda stát uzná či neuzná metodu poolu, poté pokud ji uzná, může ji za určitých podmínek povolit či přikázat a nakonec v případě povolení je pak na podniku, jakou metodu si vybere.

Jednou z nejbenevolentnějších zemí je např. Německo, které za splnění daných podmínek povoluje použití metody poolu, ale nepřikazuje⁸⁵. Pool bere jako alternativu koupě. Anglie povolila také obě metody, ale jejich použití se navzájem vylučuje. Metoda poolu je zde protikladem metody koupě. Ve Francii a Rakousku metodu poolu nepovolili vůbec.

⁸² Simon (1997), s. 12.

⁸³ Viz zejména Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002 o uplatňování mezinárodních účetních standardů a Nařízení komise ES č. 1725/2003, kterým se přijímají některé mezinárodní účetní standardy v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002

⁸⁴ Simon (1997), s. 101.

⁸⁵ § 302 odst. 1 HGB

Metoda koupě

Metoda koupě je upravena v článku 19⁸⁶ a dále je pro tuto metodu klíčová článek 21. Její dvě varianty vedou k zásadně odlišným výsledkům, a to i v případě konsolidace 100% dcery⁸⁷. Hned na počátku také musím zmínit to, že interpretace tohoto článku se zdá přinejmenším sporná. Nejprve se budu věnovat metodě, tak jak je pravděpodobně myšlena a na závěr této subkapitoly budu diskutovat možný alternativní výklad.

Kompenzace (zúčtování) v účetních cenách

Za základ celé úpravy konsolidací v Evropské unii byla vzata jemně změněná koncepce mateřského podniku.

Tato metoda stanovena za základní, což je dáno jejím přímým příkázáním, bez možnosti volby ji neimplementovat. Ostatní metody jsou uváděny již jako povolené výjimky z této metody. Na rozdíl od jejích alternativ si tedy můžeme být jisti, že tuto metodu nalezneme v kterékoli zemi Evropské unie.

K metodě je přistupováno stejně jako v německé úpravě, tzn. na místo stanovení požadavku na informace, které má konsolidace podat je vysvětlen technický postup, který vede k zobrazení požadovaných informací. Podstatu metody tak v direktivě nelze nalézt.

Důvod její preferovanosti je jasný: Vycházejíc z koncepce mateřského podniku umožňuje explicitně vykázat pouze nabyté tiché rezervy. Toho je dosaženo tím, že je povoleno přecenění pouze do výše pozitivního konsolidačního rozdílu. Tím ovšem také zabraňuje vzniku negativního goodwillu v důsledku přecenění, což ale není důsledkem použití této koncepce, která se tím původně vůbec nezabývá.

Pro konzistentnost této metody je velmi důležité vykázat pouze tiché rezervy připadající majoritním společníkům. Bohužel, toto není v direktivě explicitně stanoveno, a tak si musíme vypomoci účetní teorií, aplikací spravedlivého přístupu k majoritám i minoritám a článkem 21. Alternativní výklad viz dále.

Rozhodný den pro stanovení vlastního kapitálu v účetních cenách určeného k zúčtování s majetkovou účastí a pro vykazování tichých rezerv (tudíž pro přečtenování) je stanoven na den účetní závěrky. Němci povolili volbu práva, o které direktiva nemluví, ale ani ji nezakazuje a stanovili, že za tento den si podnik může zvolit buď datum akvizice nebo datum závěrky.

Goodwill, pochopitelně většinový, vznikne, pokud přečtenování nevyčerpá celý konsolidační rozdíl. Řešení goodwillu viz dále, je společný pro obě varianty metody koupě.

Kompenzace (zúčtování) v hodnotách stanovených k datu nabytí

Jedná se o vedlejší metodu, která je závislá na vůli zákonodárců jednotlivých států EU. V národní úpravě lze tuto metodu povolit nebo nařídit. Opět tak dochází k trojí volbě práva.

⁸⁶ Bába (1999), s. 58.

⁸⁷ ...což bylo v Německu ošetřeno zvláštním ustanovením, které direktiva neobsahuje.

Tato varianta plně podléhá rozšířené koncepci mat. podniku, aniž by byla jakkoli upravena. Dochází tu k vykazování plných TR, a to i nenabytých (minoritních), nebo majoritních, které by vedly ke vzniku negativního goodwillu. Stejně jako v Německu se nejprve dceřiný podnik přecení a pak se teprve jeho bilance postoupí konsolidaci. Na rozdíl od Německa, tato metoda nemá dán strop přecenění.

Datum ocenění je datum nabytí, což je v naprostém souladu s teorií metody koupě. V Německu i v tomto případě platí volba rozhodného dne.

Odlišnosti v implementaci ukáže následující tabulka:

Tabulka V-1: Komparace Německa a EU.

	kompenzace v:	Německo	EU
rozhodný den	účetních cenách reálných hodnotách	datum závěrky nebo nabytí	datum závěrky datum nabytí
hranice přecenění	účetních cenách reálných hodnotách		kupní cena implicitně kupní cena explicitně

Z tabulky je více než názorně vidět, že ty samé pojmy v EU a Německu znamenají něco jiného, a že pojem harmonizace je poněkud nadnesený výraz pro situaci, která v současnosti existuje. Lze konstatovat, že konsolidace podle 7. direktivy a dle harmonizovaného HGB stejnou metodou dá ve většině případů odlišný výsledek. Je potom na čtenáři finančních výkazů, aby pracně a celkem i zbytečně zjišťoval, která možná odchylka se promítla do tvorby závěrek.

Na vysvětlenou jen opakuji, že němečtí zákonodárci byli vedeni snahou, aby konsolidace 100% dceřiného podniku byla stejná oběma metodami. Je to i správnější, koncepce mateřského podniku i její rozšířená verze skutečně v tomto případě musí dát shodné výsledku. Nicméně dají v určitých případech výsledky jiné, než jejich německé pojetí.

Evropský přístup, který výše zmíněný příklad nejenže umožňuje, ale i požaduje zobrazit odlišně, je zcestný.

Konsolidační rozdíl vzniklý při variantě s reálnými hodnotami a rozdíl, který zbude po vykazování tichých rezerv při metodě účetních cen se musí v konsolidované rozvaze vykazovat jako zvláštní položka⁸⁸. Jeho řešení je různé, podle toho, zda je pozitivní či negativní.

Aktivní rozdíl⁸⁹ se nazývá goodwill a jeho základní řešení se nalézá ve čtvrté direktivě. Ta nabízí národním úpravám 2 řešení: je navrženo výsledkové řešení, ale je povolena i aktivace. V takovém případě musí být goodwill odepsán max. do pěti let. Dále je povolen i odpis po dobu užitečného života tohoto aktiva, je-li tato doba prokazatelná. K tomu 7. direktiva připouští i řešení na vrub rezervních fondů. Evropská unie tedy v rámci „harmonizace“ povoluje všechna možná řešení goodwillu, která připadají v úvahu.

⁸⁸ čl.19 odst. 1 písm. c sedmé direktivy

⁸⁹ čl. 30, čl. 39 odst. 3 sedmé direktivy a čl. 37, odst. 2 a čl. 34 čtvrté direktivy

Pasivní rozdíl⁹⁰ se nijak nepřejmenovává. Protože bez pochyb je to součást vlastního kapitálu koncernu, vykazuje se mezi kapitálovými fondy. Pasivní rozdíl může být odepsán do výnosů (celý či částečně, jednorázově či postupně) pouze v případě, že představuje realizovaný zisk⁹¹ nebo že odpovídá očekáváním o nepříznivém vývoji a nákladech s ním spojenými. V takovém případě by se v podstatě jednalo o vytvoření rezervy.

Pozitivní goodwill musí teoreticky vycházet v obou variantách metody koupě stejně. Pokud se bude lišit, bude to pouze díky odlišnému stanovení rozhodných dnů pro ocenění. Pouze negativní goodwill bude navíc zásadně ovlivněn stropem přecenění u metody účetních cen. Lze tedy konstatovat, že v případě výrazného negativního goodwillu poskytnou tyto metody, které jsou považovány v teoretických konceptech za sesterské, diametrálně odlišné výsledky.

Metoda identifikovatelných aktiv

Článek 19 odst. 1, který se zabývá metodou účetních cen představuje spíše než aplikaci koncepce mateřského podniku, která byla výše popsána s touto výhradou, zcela novou metodu. Tato metoda se zakládá na doslovném znění 1. odstavce. Ten totiž mj. říká: „... konsolidační rozdíl (vzniklý při metodě kompenzace v účetních hodnotách) je pokud možno přiřazen položkám konsolidované bilance, u kterých se liší jejich reálná a účetní hodnota...“

Toto ustanovení vede ke vzniku nové metody, která je kombinací koncepce mateřského podniku a rozšířené koncepce mateřského podniku a dále ji nazývám „metodou identifikovatelných aktiv“.

Stejně jako u koncepce mateřského podniku jsou vykázány pouze nabyté tiché rezervy, protože přečeňování je možné pouze do výše protihodnoty. Toto nabytí je však zároveň i jejím teoretickým pochybením. Za nabyté tiché rezervy nejsou považovány tiché rezervy připadající majoritám, jak je tomu v koncepci mateřského podniku, nýbrž jsou za ně považovány všechny tiché rezervy, které se vejdou do případného konsolidačního rozdílu, tedy i ty, které jsou vykázány na úkor goodwillu. Dojde tedy k vykázání minoritních tichých rezerv jako při rozšířené koncepci mateřského podniku, ovšem nikoli však plných, jak je obvyklé, ale omezených protihodnotou. V této koncepci je tak dána přednost přecenění identifikovatelných aktiv před vykázáním a oceněním aktiva neidentifikovatelného – goodwillu. Goodwill je pak vykazatelný pouze jako případný zbytek konsolidačního rozdílu po vyčlenění všech tichých rezerv, tudíž není možné stanovit, s kolika procenty podniku tento goodwill souvisí. To samozřejmě není konzistentní ani s koncepcí mateřského podniku, ani s rozšířenou koncepcí.

Problémem je potom vykázání menšinových podílů na vlastním kapitálu, které přikazuje článek 31. Z hlediska spravedlivého přístupu k oběma skupinám společníků by mělo platit, že pokud se účast majority zúčtovala v účetních cenách, menšinový podíl se musí vykázat také v účetních cenách. Na druhou stranu ale byly vykázány tiché rezervy, které nepatří k majoritnímu podílu, a tudíž by měli zvyšovat vlastní kapitál menšiny, čímž dojde k jeho přecenění.

⁹⁰ čl. 31 sedmé direktivy

⁹¹ To lze s jistotou říci jen o negativním goodwillu, který přesahuje nepeněžní aktiva.

Řešení se nabízí dvě. Jednak by se všechny vykázané rezervy daly pojmout jako rezervy majoritní, protože koneckonců byly majoritou koupeny a zaplacený. Vycházelo by se z toho, že i v případě např. 60% podílu majorita ovládá a tak zprostředkovaně požívá vlastnických práv ke 100% majetku a závazků dcery, i když se o výnosy z nich musí dělit. Slabinou tohoto přístupu je to, že bude docházet k nízké rentabilitě majetku – cena majetku se zvýší nadproporcionálně (až o 100% TR) vůči výnosům z tohoto majetku, na které si majorita nemůže dělat vyšší nárok z titulu nesení břímě celých tichých rezerv. Na druhou stranu je majorita ušetřena vykazování rentability goodwillu, protože je nahrazen těmito tichými rezervami. Ačkoli je toto řešení více než nestandardní, určitou logiku v sobě také má.

Druhé řešení problému vykázání menšinových podílů je přesně opačné. Zakládá se na nerovném postavení menšinových a většinových společníků. Vychází se z toho, že menšinové rezervy skutečně zvýší menšinový podíl na vlastním kapitálu. To nejde jinak provést, než že tato částka bude ubrána přímo z vlastního kapitálu mateřské společnosti. Toto řešení je úplně absurdní.

Na následujícím příkladu budu demonstrovat shodnost goodwillu u koncepcí mateřského podniku, a její rozšířené verzi a odlišnost metody identifikovatelných aktiv, řešenou oběma možnými přístupy k minoritám.

Příklad V-8: Majetková účast matky na dceři činí 60%. TR dcery jsou 100 a nejsou zahrnuty v bilanci Dcery.

Matka				Dcera			
Účast	700	VK	1 000	A	1 500	VK	1 000
OA	900	Záv.	600			Záv.	500
Σ	1 600	Σ	1 600	Σ	1 500	Σ	1 500

Koncepcie mat. podniku				Rozšířená koncepcie mat. podniku			
A	2 400	VK	1 000	A	2 400	VK	1 000
TR	60	MP	400	TR	100	MP	440
GW	40	Záv.	1 100	GW	40	Záv.	1 100
Σ	2 500	Σ	2 500	Σ	2 540	Σ	2 540

K. iden. A – minority nepřeceněné				K. ident. A – minority přeceněné			
A	2 400	VK	1 000	A	2 400	VK	960
TR	100	MP	400	TR	100	MP	440
GW		Záv.	1 100	GW		Záv.	1 100
Σ	2 500	Σ	2 500	Σ	2 500	Σ	2 500

Záměrně jsem zvolil takový příklad, který ukazuje hraničí případ, kdy goodwill se rovná minoritním tichým rezervám, takže v případě jejich vykázání goodwill zcela zmizí z konsolidované bilance. Na okraj podotýkám, že tato interpretace by se mohla praxi celkem zamlouvat, protože takto lze velmi jednoduše obejít velmi nepříjemné testy na impairment goodwillu⁹².

⁹² I když není v podstatě co obházet, neboť tyto testy čtvrtá ani sedmá direktiva nepředepisují.

Jak už jsem zmínil, bohužel z dikce direktivy není absolutně patrné zda toto byl záměr, či záměrem byla aplikace koncepce mateřského podniku. Jak český překlad prof. Báci, tak německé originální autorizované znění podporuje také metodu identifikovatelných aktiv, i když němci samotní tuto situaci řeší dle literatury původní metodou mateřského podniku, ačkoli jejich HGB je v této části také velmi nejasný. Je také možné, že metoda mateřského podniku vyplývá ještě z jiných ustanovení 4. direktivy, které se mi nepodařilo interpretovat jako vhodné na tento případ.

Metoda poolu

Je stanovena jako výjimka z metodiky fikce koupě jako povolení zúčtovat oproti účasti pouze základní a ne vlastní kapitál.

Metoda poolu byla do německého HGB implementována naprosto beze změny. 7. direktiva stanovuje 3 podmínky, které musí být splněny, aby vůbec tato metoda mohla být použita. Tyto podmínky jsou opět:

- podmínka kontinuity, představovaná zachováním 90% původních účastí na novém podniku
- podniky jsou kombinovány na základě výměny akcií
- peněžní vypořádání nepřesáhne 10% nominální hodnoty emise.

Když byla do 7. direktivy přebraná metoda poolu na intervenci Britů, byly s ní přebrány i tyto podmínky⁹³. Ne však zcela přesně. Ačkoli jejich původní znění nebylo právě striktní, do direktivy se dostaly ještě v měkčí podobě. Tak, jak znějí, dochází ke dvěma podstatným odchylkám od britské metody poolu⁹⁴:

Jednak je povoleno při výměně akcií pro tuto výměnu použít i majetkové účasti svých dcer a dále zcela chybí kritérium nezávislosti kombinovaných podniků, čímž lze tyto podmínky elegantně obejít a klasickou akvizici, i za peníze, lze účtovat jako pool. To je možné tak, že matka koupí třeba 90% dcery a teprve potom 10% vymění. Protože se výměny účastní všichni akcionáři (krom matky pochopitelně) jsou splněna všechna kritéria poolu. Tato úprava je opět velmi směšná, nefunkční a zneužitelná.

Na závěr bych jen chtěl podotknout, že Britové tyto podmínky specifikovali přesněji tak, že do zákona, přijatého na základě 7. direktivy vepsali ještě 4. podmínku, že použití metody poolu musí splňovat kritéria UK GAAP.

Fúze

Základ harmonizace v oblasti fúzí je představován 3. direktivou EU. Hlavním smyslem vydání této direktivy sladit jejich národní úpravy, aby tak byl zjednodušen proces nadnárodních fúzí v rámci EU. Tato direktiva platí pouze pro akciové společnosti a pojednává o dvou typech fúzí: splynutí a sloučení.

⁹³ Jednalo se o britský Exposure Draft 31.

⁹⁴ Simon (1997), s. 102.

Fúzí je míněna přesně definovaná situace. Je to pouze takový případ, při kterém přechází veškerý majetek a závazky jedné společnosti při zrušení bez likvidace na jinou společnost a jako protihodnotu za tento majetek a závazky poskytne nabývajícím společnost akcionářům zrušované společnosti své akcie a případný příplatek, který však nepřesáhne 10% jmenovité hodnoty takto vydaných akcií. Při sloučení je nabývajícím společností již existující společnost, při splynutí je touto společností společnost založená za tímto účelem.

Definice fúze je v souladu s podmínkami pro použití metody poolu v sedmé direktivě. Podmínka protihodnoty ve vlastních akciích je u fúze splněna automaticky a 90%⁹⁵ a 10% kritéria jsou splněna díky definici fúze. To tedy znamená, že fikce fúze je sladěna se skutečnou fúzí v rámci evropských direktiv. Nicméně to neznamená, že fúze se bude řešit metodou poolu, protože sedmá direktiva se na fúze nevztahuje.

Případy, které nesplňují definici fúze se pravděpodobně budou pokládat za koupi či vklad podniku, jež tato direktiva neupravuje. Nebude to ale mít vliv na účetní řešení.

Účetnictví se 3. direktiva vůbec nevěnuje a nevěnuje se mu ani 10. direktiva, která se vztahuje již k nadnárodním fúzím. To znamená, že veškeré účetnictví fúzí musí být v souladu se 4. direktivou, která upravuje účetnictví pouze obecně⁹⁶ a u kotovaných společností navíc v souladu s IFRS⁹⁷.

4. direktiva nestanovuje zvláštní koncepční řešení pro podnikové kombinace, to znamená, že tato oblast není evropskou legislativou harmonizována. Jejich účetní řešení je plně v pravomoci jednotlivých států s tím, že jsou omezeny pouze jedinou podmínkou – nedostát se do rozporu s touto direktivou, neboť závěrka sfúzované společnosti není ničím víc než individuální účetní závěrkou.

Je na místě ovšem zdůraznit, že 2 hlavní faktory, které klíčově ovlivňují tuto závěrku harmonizovány jsou: Jednak závěrka bude ovlivněna harmonizovanými předpisy o fúzích (3. a 10. direktiva) s tím, že bude muset respektovat obchodně-právní skutečnosti, především techniku stanovení rozdělitelného zisku. Druhým faktorem, který zásadně ovlivňuje individuální závěrky, je daňové právo. To bylo harmonizováno v roce 1990 daňovou direktivou o fúzích⁹⁸, jež řeší mimo jiné i problém tichých rezerv.

Tím, k čemu se 4. direktiva z oblasti účtování fúzí bezprostředně vyjadřuje, je goodwill, který je jedním z nehmotných aktiv⁹⁹, o kterých se v direktivě hovoří. Podléhá ovšem zcela individuální úpravě, protože nehmotná aktiva obecně postrádají ve 4. direktivě komplexnější úpravu.

⁹⁵ Kvórum pro schválení fúze valnou hromadou je však pouze dvoutřetinové.

⁹⁶ To také znamená, že při případné tvorbě účetního předpisu pro fúze nebudou mít čeští zákonodárci odkud opisovat.

⁹⁷ Viz zejména Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002 o uplatňování mezinárodních účetních standardů a Nařízení komise ES č. 1725/2003, kterým se přijímají některé mezinárodní účetní standardy v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002

⁹⁸ Direktiva Rady z 23.7.1990 o společném systému zdanění pro fúze, dělení, vklady podniků a výměnu účastí.

⁹⁹ Pro nehmotná aktiva jsou klíčové čl. 9, 10 a 37. Speciálně upravenými nehmotnými aktivy jsou jen výzkum a vývoj, goodwill a zřizovací náklady.

Co se týče prvotního vykázání nehmotných aktiv, jako obecný přístup je stanoven princip nabytí za úplatu. Direktiva však povoluje výjimku z tohoto principu u všech nehmotných aktiv, kromě jediného případu – goodwillu. Na národní úpravě zcela závisí, zda bude rozeznávat za nehmotná aktiva i výzkum a vývoj a další nehmotná aktiva, vytvořená samotným podnikem. Potom by se dle čl. 15 odst. 3 a čl. 32 ocenila vlastními náklady. Aktivaci nezabraňuje ani ustanovení, že vykázaný zisk musí být realizovaný, protože aktivace při brutto principu účtování HV pouze anulují náklady vynaložené na aktivovaný majetek, takže tento výnos nezvyšuje zisk o nerealizovanou částku. V případě goodwillu je takové rozeznání vyloučeno.

Co se týče řešení hodnoty nehmotných aktiv v čase, podléhají především obecným ustanovením v čl. 35. Za vzor řešení je vzata úprava týkající se zřizovacích nákladů, které se mohou odepisovat max. 5 let.

Technika výpočtu goodwillu, ani goodwill samotný není definován¹⁰⁰ a je zcela ponechán na národních úpravách. Není tedy jasné, z rozdílu jakých hodnot bude plynout. Vzhledem k všeobecnému principu pořízení je podle mého názoru použitelná pouze fikce koupě a s ní nedělitelně spjaté přecenění. Jak už bylo ukázáno na příkladu Německa, lze tento princip obejít tak, že původní účetní ceny se právně prohlásí za ceny pořizovací k datu fúze. Fikce spojení, ač bývá fúzím bližší než konsolidacím, je jednoznačně nepoužitelná. Tomu odpovídá i úprava goodwillu, který nelze řešit nevýsledkově proti fondům¹⁰¹.

Ještě větší problém nastává s negativním goodwillem. Ten není upraven vůbec. Je otázkou, zda ho brát jako analogii pozitivního goodwillu (což je stále i dnes diskutabilní otázkou), nebo ho řešit nezávisle, a tedy mimo rámec stanovený pro toto účtování 4. direktivou. Článek 33 čtvrté direktivy, který upravuje fond z nového ocenění, nestanovuje jeho použití pro případ podnikových kombinací. Jedná se o fond, který reflektuje změny hodnot při využití povolených výjimek z jinak zásadního principu historických cen. Jak fikce koupě, tak i fikce poolu tento princip neporušují, takže tento fond nemůže primárně sloužit jako fond negativního goodwillu. S patřičným vysvětlením by použití tohoto fondu ale nebylo zásadní chybou, navíc dle čl. 13 se i pasivum může vztahovat k více než jedné položce rozčlenění.

Ačkoliv tedy pozitivní goodwill vymezen není, jeho řešení stanoveno je. Základním řešením je odepsání do 5 let. Členské státy tuto lhůtu mohou prodloužit, ale nemohou ji stanovit jako neomezenou. Navíc goodwill nelze odepisovat déle, než je užitečná doba jeho životnosti. Jednorázový odpis je samozřejmě také povolen, ne-li dokonce nejpreferovanějším řešením.

Je otázkou, zda podmínka nabytí goodwillu úplatně je splněna při fúzi, kde dochází pouze k výměně akcií. Podle mého názoru se v takovém případě jedná o úplatné nabytí¹⁰², po náležité argumentaci kupní i prodávající strany. Toto ustanovení má zamezit pouze vykazování vnitřně generovaného goodwillu.

¹⁰⁰ Goodwill a tiché rezervy musí splňovat také kromě obecných požadavků na vykazování pro svůj „souhrnný“ charakter také čl. 13 odst. 1.

¹⁰¹ Při konsolidacích je ovšem tento postup povolen i u metody koupě.

¹⁰² Není neobvyklé se setkat i s jiným pojetím nabytí. Např. US GAAP by v tomto případě za úplatné nabytí považoval jen nabytí za peněžní protihodnotu. V Německu podobný názor viz Baetge (2000), s. 275.

Velkou chybou účetní úpravy EU je také skutečnost, že nejsou rozlišovány fúze mezi závislými a nezávislými podniky. Tato skutečnost samozřejmě vede vždy k markantně odlišnému zobrazení v účetnictví.

Na závěr chci zdůraznit dvě skutečnosti:

- Úprava účetnictví fúzí je z velké části v pravomoci národních legislativ, není výrazně harmonizována a členskými státy nejsou zadávány úkoly v této oblasti. Jako důsledek se projevuje to, že
- jen velmi málo evropských států má komplexní úpravu účetnictví fúzí. Většina zemí EU tuto oblast specificky nereguluje a spoléhá na aplikaci svých obecnějších účetních norem. Tato skutečnost je dokumentována následující tabulkou¹⁰³.

Tabulka V-2: Účetní regulace fúzí v zemích EU a Švýcarsku (nekotované podniky).

Stát	Spojení v účetních cenách	Aktivace a možnost přecenění	účetnictví neregulováno
Belgie	×		
Dánsko			×
Německo	×	×	
Finsko			×
Francie			×
Recko			×
V. Británie			×
Irsko			×
Itálie			×
Lucembursko	×		
Nizozemí			×
Rakousko	×	×	
Portugalsko			×
Švédsko			×
Španělsko	×	×	
Švýcarsko			×

Tato situace je částečně kompenzována tím, že kotované podniky podléhají IFRS.

Vklad a prodej podniku

Vklad a prodej podniku je z hlediska řešení EU celkem nezajímavý, protože tato problematika opět není harmonizována. Dá se říci, že pro ně platí totéž jako pro fúze. Hlavní těžiště úpravy je ponecháno na členských zemích. Pro kotované podniky opět platí povinnost aplikace IFRS.

Účetní řešení opět podléhá pouze 4. direktivě. Na vklad a prodej podniku se proto vztahují stejná pravidla jako na fúze. Konkrétnější úpravu má pouze goodwill, jak už ostatně bylo řečeno.

V souvislosti s vklady podniku je potřeba mít na zřeteli ještě jednu výjimku. Jak bylo uvedeno výše, podle čl. 9 a 10 je goodwill vykazatelný pouze v rozsahu, v jakém byl získán za úplatou,

¹⁰³ Tabulka z lit. Simon (1997), s. 115. Jedná se o údaje poskytnuté Fédération des Experts Comptables Européens (FEE).

tedy nesmí být vnitřně generovaný. Tento problém je velmi aktuální při založení a vkladu podniku do 100% dcery.

Při takovém vkladu se nejedná o nic jiného, než vyčlenění části podniku do jiné právnické osoby. Z ekonomického hlediska zde neexistuje žádný důvod pro přecenění a také neexistuje transakce, která by toto ocenění objektivizovala. Protože vyčlenění majetku není transakcí mezi 2 stranami, nelze v takovém případě hovořit o protihodnotě a tedy o úplatném nabytí. Taková situace dle mého soudu nesmí vést k vykázání goodwillu, protože by takové účetnictví bylo v rozporu se 4. direktivou, neboť takto dochází k uznání vnitřně generovaného goodwillu.

Při vkladech do dcer s ne 100% majoritním podílem bude výše protihodnoty záviset na jednání vkladatele a ostatních společníků. I když existuje majoritní podíl vkladatele, který ovládá společnost, do které je vkládáno, lze toto označit úplatné nabytí goodwillu, i když samotná nabývající společnost se jednání o protihodnotě neúčastní. Tento paradox vzniká při pojetí subjektů podnikové kombinace jako společností, nikoli jako podniků. Ekonomicky vzato, vklady majoritního společníka by se nikdy neměly přeceňovat, protože se nejedná o nabytí, ale pouze o vyčlenění do samostatnějšího podniku a naopak u minoritního vkladu se bude přeceňovat a vykazovat goodwill, protože ten byl de facto nabyt majoritním společníkem. Dceřiná společnost je ekonomicky totiž součástí podniku vkladatele¹⁰⁴.

Tato argumentace vede k závěru, že vykazování goodwillu z prvotních vkladů do dceřiných podniků s rozhodujícím vlivem vždy vede k vykázání vnitřně generovaného goodwillu¹⁰⁵. Evropská unie ve své legislativě byla však schopna ošetřit pouze krajní případ 100% dcery.

Problematika vkladu do existujících společností, ve kterých už má podnik majoritní účast, nebo tímto vkladem tuto účast nabývá je zkomplikována tím, že se jedná o transakce mezi závislými osobami. V takovém případě je tvorba goodwillu z takového vkladu také vyloučena, ač 4. direktiva ji povoluje. Goodwill je teoreticky správně vykazatelný pouze u vkladu minorit, protože v takovém případě je tento podnik, vložený minoritou nabyt majoritním společníkem a při jeho nabytí goodwill lze vykázat.

¹⁰⁴ Tento problém nevzniká u sloučení, neboť v těchto případech jsou partneři, nabývající a nabývaný podnik identifikovatelní. Při vkladech a spojeních je tato situace komplikována vystupováním 3., nástupnického subjektu, který ale ve skutečnosti subjektem podnikové kombinace vůbec není, jedná se jen o část nabývajícího podniku.

¹⁰⁵ Z celkového, konsolidačního pohledu na podnik.

VI. USA¹⁰⁶

Konsolidace, fúze a vklad a prodej podniku

US-GAAP je účetním systémem, který nerozlišuje mezi metodami účtování podnikových kombinací pro individuální a konsolidované závěrky. Rozdíl v postupech u jednotlivých forem je pochopitelný, ale důležité je, že vedou vždy ke stejnému výsledku.

USA je bezpochyby kolébkou podnikových kombinací a jejich účetního řešení. Metody, zobrazující kombinace se vyvíjejí již zhruba 100 let.

Veškerá literatura mně dostupná se při výkladu historie¹⁰⁷ účtování podnikových kombinací zabývá především metodou poolu, která procházela mnoha zvraty a v každé době měla spousty kritiků. Historie metody koupě je především spjata s pojetím goodwillu.

Na začátku tohoto století se pro podnikové kombinace používala metoda koupě. Bylo pro ni charakteristické, že kombinovaný subjekt začínal jakoby „nanovo“, s nulovými fondy ze zisku a s přeceněnými aktivy. Ve 20. letech se poprvé objevuje metoda účtování, která kombinovaný podnik zachycuje v účetních cenách a kumuluje zadržené zisky. Tato metoda ještě není nazývána metodou pooling of interests a je používána pro fúze závislých společností, např. sesterských. Tento termín vznikl v roce 1943, když Federal Power Commission zakázala přecenění ve věci fúze energetických společností pro podezření z toho, že nejde o transakci mezi nezávislými stranami¹⁰⁸.

Vůbec první standard, který se kombinací dotýkal, byl ARB 24 o goodwillu, vydaný komorou auditorů v roce 1944, který definoval goodwill a navrhoval jeho řešení, podle toho, o jaký typ goodwillu se jednalo. Standard rozlišoval tyto typy goodwillu:

- První typ měl omezenou životnost a bylo ho potřeba odepsat během této doby.
- Druhý typ měl neomezenou životnost a byly povoleny 3 způsoby jeho řešení. Goodwill mohl být:
 - zachycen jako aktivum na neurčitou dobu, nebo
 - odepsán po dobu užitečného života, nebo
 - zúčtován proti fondům.

ARB 24 se vůbec nezmiňoval o metodě pooling of interests.

Tato úprava vedla k tomu, že se metoda koupě začala téměř výhradně používat ve verzi jednorázového odpisu goodwillu proti fondům. Na to reagovala SEC v roce 1945 tím, že ve vyhlášce ASR 50 tento odpis proti kapitálovým fondům zakázala.

¹⁰⁶ Tímto nadpisem není míněno účetnictví, které je národní účetní legislativou Spojených států. Systém US-GAAP je nadnárodním účetním standardem. Za americký je vydáván proto, že ho vytvořili Američané a jeho respektování je požadováno americkou SEC po všech podnicích celého světa, kteří mají zájem umístit své cenné papíry na amerických burzách.

¹⁰⁷ Kapitola historie podnikových kombinací je, není-li uvedeno jinak, založena na údajích z publikace IASC (1998a), s. 1 – 11 přílohy.

Již v této době začíná růst obliba poolu. Na tom se podílely dvě klíčové okolnosti. Za prvé to byla inflace, která do té doby téměř neexistovala a účetní hodnoty se moc nelišily od reálných a za druhé to byly daně.

Akvizice podniku v inflačním prostředí byla nepříjemná tím, že zaplacená protihodnota začala neúměrně převyšovat účetní hodnotu čistých aktiv, což po přecenění a vykázání goodwillu vedlo k velmi nepříjemným vysokým odpisům. Daně pomohly poolu tím, že se nezdaňoval příjem z prodeje podniku, pokud nebyl prodán za peníze ale za akcie.

V roce 1945 také SEC specifikovala, co je pokračováním původního podniku a co je podnikem novým, jinak řečeno, u kterých případů je vhodné, aby byly zachovány fondy ze zisku a neměnily se ve fondy kapitálové. Jednalo se o úplně první kritéria diskutovaná na takové úrovni, jež se snažila odlišit případy, na které je vhodná aplikace metody koupě a poolu.

Kritéria byla 4:

- Úměrná velikost původních společností.
- Stupeň spřízněnosti mezi původními společnostmi.
- Rozsah změny ve vlastnictví podniku.
- Podstata a rozsah předchozích vztahů mezi kombinujícími společnostmi.

Za základní řešení rezervních fondů byla pokládána jejich transformace na kapitálové. Toto obecné pravidlo mělo tyto výjimky:

- Původní společnosti jsou si ve velikosti rovny zásadním způsobem.
- Jedná se o fúzi zcela vlastněných dcer.
- Jedná se o fúzi matky s dcerou.

První účetní standard věnovaný podnikovým kombinacím ARB 40 byl vydán v roce 1950. Rozlišoval 2 účetní metody: Metodu koupě a metodu poolu. Byla vytyčena 4 kritéria pro charakterizaci poolu. Pool by případ, kdy byla požadována:

- kontinuita vlastnických vztahů i po kombinaci,
- úměrná velikost kombinujících,
- kontinuita managementu nebo moci kontrolující management,
- podobnost či doplňkovost předmětů podnikání kombinujících podniků.

Mezi podmínkami však pravděpodobně chybělo kritérium nezávislosti.. Jako hlavní problém se později ukázalo, že praxe si pod pojmem podobné velikosti kombinujících podniků dokázala představit téměř cokoliv. Ačkoli bylo stanoveno, že žádná z těchto podmínek sama o sobě není rozhodující, ale důležitý je jejich společný efekt, za rozhodující se v praxi začalo považovat kritérium kontinuity vlastnických vztahů. Význam kritéria podobnosti podnikání také časem slábl.

¹⁰⁸ Tyto společnosti chtěli využít přecenění svých aktiv na vyšší hodnotu, aby tím mohli argumentovat odběratelům při zvyšování cen energie. Viz IASC (1998a), s. 2 přílohy a Simon (1997), s. 74.

ARB 40 byl nahrazen v roce 1953 ARB 43, který se podnikovým kombinacím věnoval v části 7C. Ačkoli se poněkud změnila teoretická báze metody poolu, metodika byla téměř stejná.

V roce 1957 byl vydán ARB 48, který zrušil část 7C ARB 43. Na mě působí jako šitý horkou jehlou a evidentně se snažil hasit problémy, které s poolem přicházely v praxi.

Podmínky poolu se změnilly následovně:

- Zachovány byly:
 - podmínka kontinuity vlastnických vztahů.
 - podmínka kontinuity managementu
- Zrušena byla:
 - podmínka podobných či komplementárních podnikání (s odkazem na stále se zvyšující diverzifikaci v oborech podnikání)
- Zavedena byla:
 - podmínka kontinuity aktiv, ve smyslu, že i např. vklad společnosti může být poolem. Navíc bylo explicitně řečeno, že poolu nebrání nezrušení původních společností.
- Upravena byla:
 - podmínka podobné velikosti. Jelikož nebylo nikdy upřesněno, co se myslí pod podobnou velikostí, ARB 48 stanovil, že tato podmínka je splněna pokud jedna z kombinujících společností nedosáhne více než 95% hlasů v novém podniku.

Rok poté SEC oznámila, že podmínka podobné velikosti se nadále nepovažuje za významnou, neboť metoda poolu už byla akceptována i pro kombinace, ve kterých jedna ze společností nabyla více než 95% hlasů¹⁰⁹. Toto rozhodnutí předznamenávalo budoucí tvrdé boje o kritérium velikosti.

Mimo jiné je potřeba zdůraznit, že standardy ARB byly svým charakterem spíše doporučující než příkazující. Mnohem důležitější je však skutečnost, že ani sami tvůrci standardů neměli ve věci až příliš jasno. Na počátku 50. let se obecně za pool považoval případ, který splňoval všechny podmínky stanovené pro pool. Na konci 50. let se zas mělo za to, že nesplnění některého z kritérií nemá za následek vyloučení kvalifikace tohoto případu jako poolu. Navíc, ačkoli to nikde nebylo stanoveno, měla praxe za to, že když jsou splněna všechna kritéria pro fúzi

Vzhledem k těmto nejasnostem, pochybám a nejistotě se APB v roce 1959 rozhodla zřídit výbor pro řešení otázky podnikových kombinací a zároveň v této věci zadala 2 výzkumné úkoly. Jejich výsledky byly publikovány v ARS 5 (1963) a ARS 10 (1968).

ARS 5 obsahoval studii prof. Wyatta, je nejslavnější studií podnikových kombinací v USA a možná i na světě. Ten kritéria rozlišení poolu a koupě označil za umělá a postupně upadající¹¹⁰. Dále konstatoval, že kritérium nepožívá velké váhy, neboť téměř všechny pooly

¹⁰⁹ V roce 1959 byla za pool označena fúze Aluminium Corp. of America a Cupples product, přičemž akcionáři této druhé společnosti obdrželi 0,003 akcií nového koncernu. Viz Simon (1997), s. 76

¹¹⁰ Prof. Wyatt byl zastáncem přístupu, který používal pool na fúze spřízněných společností. Proto mu pool za takových okolností připadal umělý.

poslední doby byly disproporcionální a že většina kombinací, které se uskutečnily výměnou akcií byly účtovány metodou poolu.

V roce 1965 vyšel standard APB 6, který jako zásadní kritérium pro pool označil pokračování vlastnických vztahů. V upřesnění odkazoval na ARB 48, jehož kritéria podal jako ilustrativní, nikoli jako závazná, čímž přispěl k uvolnění požadavků.

APB 10 v roce 1966 rozváděl tzv. „pool se zpětnou účinností,“ jehož základy už naznačil ARB 43. Stanovilo se, že pokud se spojení uskuteční k datu či až po datu závěrky, ale finanční výkazy ještě nebyly vyhotoveny, je-li to možné, má být pool zachycen již v tomto vykazovaném období. Zneužívání takového ustanovení bylo nasnadě: Pokud jeden z kombinujících podniků měl horší zisk než plánoval a využil této retroaktivity k tomu, aby k tomuto výsledku přičetl i výsledek druhého kombinovaného podniku. Naopak, pokud se dařilo, nebyl důvod spěchat se zamlžením vlastních úspěchů někde v konsolidovaném výsledku.

K dalšímu zneužívání, které umožnilo ustanovení ARB 48 o kontinuitě aktiv, docházelo, když se podniková kombinace řešila částečně jako pool (to, co bylo v rámci výměny akcií) a částečně jako koupě (to, co bylo prodáno za hotovost)¹¹¹. Ačkoli tlaky odborníků na eliminaci metody poolu pro její zneužívání byly veliké, metoda se těšila ohromné oblibě. Špička nastala v letech 1969 – 70, kdy z 391 žádostí adresovaných burze, aby přijala nové emise akcií vydané za účelem kombinací, bylo 82,5% určeno pro pool¹¹². Za této situace pool nemohl být dost dobře zrušen.

V červnu 1970 vychází APB 16 – Podnikové kombinace. Obsahuje 12 podmínek, za jejichž splnění musí být podniková kombinace účtována jako pool. Není-li alespoň jedna splněna, musí se aplikovat metoda akvizice.

Mezi 12 podmínek se nedostala jedna zásadní – a sice velikostní kritérium. Draft tohoto standardu tuto podmínku obsahoval, a sice specifikovanou tak, že jeden podnik nesmí být víc jak 3x větší než druhý. Po zveřejnění draftu se proti tomuto ustanovení zdvihl ohromný odpor. Z 18 členů APB později 12 hlasovalo pro zvýšení poměru z 3:1 na 9:1. Vzhledem k nepřesvědčivému hlasování a z obav, že standard vůbec nebude schválen se APB rozhodla test velikosti zcela vypustit a standard rozdělit na 2 části – tak vznikl APB 17 o goodwillu zároveň s APB 16, jelikož jen samostatně byly schválné. APB 16 nakonec prošel hlasováním 12:6, což je nejtěsnější většina pro schválení standardu.

Samotný standard problémy výrazně nevyřešil. Do konce roku 1973 vydala AICPA 39 jeho interpretací a SEC k němu vydala 3 účetní vyhlášky.

Je velmi důležité zdůraznit, že APB 16 se vztahuje pouze na podnikové kombinace nezávislých podniků. Dále se vztahuje na všechny formy podnikových kombinací, ač se formálně liší. Upravuje tak komplexně fúze, kapitálové kombinace, majetkové kombinace¹¹³.

¹¹¹ Tato metoda se nazývá part-purchase, part-pooling.

¹¹² Simon (1997), s. 76.

¹¹³ Delaney (2000), s. 400.

V květnu 2001 byl vydán SFAS 141 – Podnikové kombinace, který znamenal zásadní změnu v možnosti účtovat podnikové kombinace dvěma metodami – metoda poolu již nadále není povolena. Další zásadní změna je obsažena v SFAS 142 – Goodwill a zbývající nehmotná aktiva. Tento standard stanovuje, že goodwill se neodepisuje.

Tyto poslední změny jsou velmi podobné změnám, které jsou obsaženy i v IFRS 3, který je popsán v části věnované mezinárodním standardům.

Metoda koupě¹¹⁴

Metoda koupě (jak podle APB 16, tak i SFAS 141) se pochopitelně i v americkém pojetí vyznačuje především přečeňováním (alokací ceny akvizice) a případným vznikem goodwillu.

Alfa omegou této metody je kupní cena zaplacená za nabývaný podnik. Rozdíl mezi touto hodnotou a hodnotou čistých aktiv nabývaného podniku v jeho účetnictví vytváří tzv. oceňovací rozdíl (valuation differential). Tento rozdíl se dělí na dva segmenty: Poté, co jsou čistá aktiva podniku přeceněna na fair value, je rozdíl mezi touto a jejich účetní hodnotou nazýván jako přírůstek hodnoty z přecenění (revaluation increment). Druhý, zbytkový segment po odečtení přírůstku hodnoty je goodwill.

Ačkoli je bilanční vykazování fúzí a kapitálových kombinací shodné, liší se trochu v postupu účtování.

V dalších příkladech budu používat následující 2 podniky.

Příklad VI-9:

	NH akcie	počet akcií	TC akcie
Graham	10	40 000	35
Katz	6	16 000	17,5

Vzhledem k tržním cenám akcií je stanoven výměnný poměr 2 akcie společnosti Katz za 1 akcii společnosti Graham. Ke kombinaci je potřeba, aby společnost Graham emitovala 8 000 ks akcií, které vymění s akcionáři společnosti Katz za jejich 16 000 ks.

	Graham	Katz	
	účetní hodnota	účetní hodnota	fair value
Peníze	90 000	12 000	12 000
Zásoby	160 000	75 000	82 000
Pozemky	285 000	55 000	78 000
Budovy a zařízení	810 000	140 000	200 000
oprávky	- 370 000	- 56 000	- 80 000
Σ aktiv	975 000	226 000	292 000
Závazky	40 000	4 000	4 000
Dluhopisy	250 000	75 000	70 000
Kmenové akcie	400 000	96 000	
Emisní ážio	35 000		
Fondy ze zisku	250 000	51 000	
Σ pasiv	975 000	226 000	

¹¹⁴ Tato kapitola, není-li uvedeno jinak, je zpracována na základě lit. Jensen (1994), s. 13 – 75.

Fúze a vklad podniku

První způsob účtování fúze je dvoustupňový. Nejprve se zaznamená výměna akcií.

<i>Investice v Katz</i>	280 000	
<i>Kmenové akcie</i>		80 000
<i>Emisní ážio</i>		200 000

Poté se zaznamená zrušení společnosti Katz:

<i>Peníze</i>	12 000	
<i>Zásoby</i>	82 000	
<i>Pozemky</i>	78 000	
<i>Budovy a stroje (účetují se netto)</i>	120 000	
<i>Goodwill</i>	62 000	
<i>Závazky</i>		4 000
<i>Dluhopisy</i>		70 000
<i>Investice v Katz</i>		280 000

V jednostupňovém účtování nezachycujeme zvlášť výměnu akcií a rušení společnosti.

<i>Peníze</i>	12 000	
<i>Zásoby</i>	82 000	
<i>Pozemky</i>	78 000	
<i>Budovy a stroje (účetují se netto)</i>	120 000	
<i>Goodwill</i>	62 000	
<i>Závazky</i>		4 000
<i>Dluhopisy</i>		70 000
<i>Kmenové akcie</i>		80 000
<i>Emisní ážio</i>		200 000

Konsolidace

V kapitálových propojeních musíme pochopitelně rozlišovat mezi individuálními a konsolidovanými finančními výkazy. Pro individuální připadá v úvahu pouze první stupeň dvoustupňového účtování. Jelikož US GAAP v metodě koupě uznávají pouze „date-of-acquisition“ budou konsolidované výkazy totožné s výkazy sfúzované společnosti. Zisky a fondy ze zisku se budou v konsolidaci vykazovat až ty vzniklé po datu konsolidace, stejně jako u fúze, po datu fúze.

S metodou koupě použitou v konsolidacích souvisí dále jednotlivé koncepce konsolidací. Při fúzích nepřipadá alternativní řešení v úvahu, protože zde neexistují menšiny, jejichž řešení se koncepce věnují. Stejně tak nejsou koncepce příliš významné u kombinací řešených metodou pooling of interests, protože ta nerozeznává ani tiché rezervy ani goodwill a samotná podstata pool minority nijak neutlačuje.

US GAAP dříve uznávali koncepci ekonomické jednotky a koncepci mateřského podniku¹¹⁵. Nyní naopak nepoužívají rozšířenou koncepci mateřského podniku, která je (doposud) běžná i v Evropě.

¹¹⁵ Delaney (2000), s. 424.

Goodwill, negativní goodwill a jejich řešení¹¹⁶

Goodwill je řešen v jiném standardu, SFAS 142, v rámci nehmotných aktiv (dnes se tato metoda nepoužívá na kombinaci nezávislých podniků). Je definován jako částka, o niž kupní cena při koupi podniku, jež je účtována metodou koupě, přesahuje fair value čistých aktiv kupovaného podniku.

Negativní goodwill má definici odlišnou. Je definován jako částka, o niž je kupní cena při koupi podniku, jež je účtována metodou koupě, menší než fair value čistých aktiv kupovaného podniku poté, co tento rozdíl je co nejvíce snížen oproti hodnotám neoběžných nepeněžních aktiv (kromě obchodovaných cenných papírů). Označení „negativní goodwill“ není termínem z SFAS 141 nebo 142, jedná se o účetní hantýrku, jedná se o nesmyslný název. Proto také negativní goodwill nemá „vlastní“ položku v bilanci, pokud ještě nějaký zbude po započtení proti hodnotám vybraných aktiv, je vykázán jako zisk v období kombinace.

Goodwill se neodepisuje, ale místo toho se testuje na znehodnocení.

Metoda pooling of interests¹¹⁷

Použití této metody bylo zakázáno SFAS 141, který jako jedinou možnou metodu pro účtování podnikových kombinací uznal pouze metodu koupě. Nicméně, i APB 16 byl k použití této metody velmi zdrženlivý a velmi její použití omezoval. Jak už bylo řečeno, ve vývoji amerického přístupu k účtování podnikových kombinací hrála tato metoda významnou roli a stala se předmětem vášnivých odborných diskusí. Podívejme se na ni blíže:

Při účtování touto metodou nás nezajímá nic jiného, než účetní hodnota čistých aktiv nabývaného podniku. Pro účetnictví je fair value čistých aktiv i cena akvizice irelevantní. Je charakteristické, že se sčítají i ziskové fondy obou kombinovaných podniků.

Aby bylo vůbec možné tuto metodu na podnikovou kombinaci nasadit, je třeba splnit všech 12 podmínek předepsaných APB 16. Tyto podmínky nám buď říkají, co pool vlastně je, nebo ošetřují případy machinací, které by mohly zkreslit podstatu kombinace, což by vedlo k použití špatné metody. Jsou-li splněny všechny podmínky poolu, kombinace se tak musí účtovat. Není-li splněná jen jediná, kombinace je koupí a musí být také tak účtována.

Tyto podmínky se dají rozdělit do 3 skupin:

I. Podmínky kladené na kombinující společnosti¹¹⁸:

- 1) Všechny kombinující společnosti jsou autonomní a nebyly dceřinou společností či divizí jiné společnosti v období min. 2 roky před započtením realizace plánu kombinace.
 - Započtení realizace plánu kombinace je den veřejného oznámení akcionářům.
 - Nová společnost, nezávislá, nemusí splňovat 2 roky.

¹¹⁶ SFAS 141 a 142.

¹¹⁷ Tato kapitola, není-li uvedeno jinak, je zpracována na základě lit. Jensen (1994), s. 21 – 104.

¹¹⁸ APB 16, čl. 46a, 46b.

- Tato podmínka zaručuje, že se budou kombinovat podniky, nikoli části podniků. Je jasné z podstaty věci, že když někdo koupí od jiné společnosti její dceru, nemůže se jednat o pool, ale jde o koupi.
- 2) Kombinující společnosti jsou navzájem nezávislé.
- Toto kritérium je splněno, i když jedna společnost ve druhé má max. 10% podíl.
 - Kombinaci mezi závislými osobami (pod společnou kontrolou) se věnuji ve zvláštní kapitole. Závislé kombinace se neřeší ani metodou poolu, ani metodou koupě v okamžiku kombinace! Pro pool je toto kritérium ještě přísnější než pro akvizici.
 - Tato podmínka zabraňuje postupnému poolu (postupná akvizice je možná). Pokud jeden podnik nabývá druhý po částech, je to koupě.

II. *Podmínky kombinace (kombinace je obecně realizována na základě výměny akcií)¹¹⁹:*

- 3) Kombinace je realizována v jediné transakci či dle konkrétního plánu nejdéle do 1 roku od započetí realizace plánu.
- 4) Společnost nabízí a vydává pouze takové kmenové akcie, které mají stejná práva, jako akcie s hlasovacím právem jejich majoritních akcionářů, výměnou v podstatě za všechny kmenové akcie s hlasovacím právem druhé společnosti k datu uskutečnění plánu kombinace.
- Tato podmínka je v mnohé literatuře považována za zásadní. Za povšimnutí stojí, že pouze tato jediná podmínka byla převzata do úpravy metody poolu v Evropě (Evropské unii), a to ještě nedokonale (např. druhy akcií nejsou specifikovány).
 - Zde se také nachází vyjádření podstaty metody poolu, jak ji v současnosti pojímá US GAAP.
 - Mnohé ostatní podmínky jsou jen reakcí na obcházení 10% limitu. Musím uznat, že cesty na obejití tohoto ustanovení jsou více než fascinující. Viz další kritéria.
 - „... v podstatě všechny...“ znamená minimálně 90%.
 - Datum uskutečnění plánu je velmi důležité, neboť se neberou v potaz výměny před ani po tomto datu.
 - Z této podmínky také vyplývá, že peněžní vyrovnání je možné poskytnout maximálně 10% akcionářů.
- 5) Žádná z kombinujících společností neprovede žádné změny ve svém vlastním kapitálu připadající na kmenové akcie s hlasovacím právem s úmyslem ovlivnit kombinaci, a to buď v období 2 roky před započtím realizace plánu či v období mezi dnem započetí realizace a dnem uskutečnění plánu. Těmito změnami jsou zejména výplaty dividend, dodatečné emise, výměny a vyřazení cenných papírů.
- Toto kritérium se nevztahuje na standardní dividendy.
 - Také to znamená, že v podstatě všechny změny s vlastním kapitálem jsou vyloučeny. Těžko se auditorovi bude prokazovat, že tyto změny jiný charakter.
- 6) Všechny kombinující společnosti smí nabývat vlastní akcie pouze za účelem, který nesouvisí s podnikovou kombinací. Žádná ze společností nesmí nabývat více než

¹¹⁹APB 16, čl. 47, 47a – g.

normálního počtu vlastních akcií v období mezi dnem započetí realizace a dnem uskutečnění plánu.

- Tato podmínka také omezuje skrytou koupi. Zakazuje, aby nedošlo k tomu, že nabývaný podnik sám vyplatí více než 10% akcionářů nesouhlasících s kombinací a pak by již bez problémů mohla nastat výměna pro pool.
- 7) Poměr podílu kmenového akcionáře k ostatním kmenovým akcionářům kombinující společnosti zůstane zachován následkem výměny akcií, již je uskutečněna kombinace. Akcionáři nejsou ani připraveni o svá práva, ani omezení ve výkonu svých práv po období.
- Jedná se o zachování poměru k ostatním původním akcionářům, v každé kombinující společnosti zvlášť. Pokud se akcionářům změní vzájemné poměry jedná se o koupi.
 - Žádný z akcionářů se nesmí vzdát potenciálního práva na nové akcie.
- 8) Hlasovací práva, ke kterým opravňuje podíl na kmenových akciích ve výsledném kombinovaném podniku, jsou vykonatelná akcionáři.
- Jinými slovy, tato hlasovací práva nelze svěřit nikomu jinému. Tak by se opět mohl obejít 10% limit, neboť akcionáři, kteří by nechtěli pokračovat by formálně své akcie neprodali, ale za úplatu by je „svěřili“ někomu jinému, např. trustu (v USA).
- 9) Kombinace je ukončena k datu, kdy je plán uskutečněn a žádné z ustanovení plánu vztahující se k emisi cenných papírů či jiným podmínkám nezůstalo nenaplněno.

III. Podmínky vztahující se k operacím po kombinaci¹²⁰

- 10) Kombinovaná společnost nepřipustí, ať už přímo či nepřímo nabytí či vzetí z oběhu vlastních akcií, které byly vydány k uskutečnění kombinace.
- Pokud by toto bylo připuštěno, akcionáři by mohli do nové společnosti přejít s tím, že ihned po kombinaci budou vyplaceni. Opět by bylo porušeno 10% kritérium.
- 11) Kombinovaná společnost neuzavře takové smlouvy s akcionáři původních společností, jako např. zaručení se k půjčkám, jež by byly zajištěny emitovanými akciemi pro kombinaci, které by způsobily vyrušení výměny akcií.
- Opět dodatečná ochrana 10% ustanovení.
- 12) Kombinovaná společnost neplánuje či nezamýšlí zbavit se podstatné části aktiv kombinujících podniků v období do 2 let po kombinaci jinak než prodejem konzistentním se způsobem podnikání bývalých samostatných společností a za účelem eliminace duplikovaných zařízení nebo nadbytku kapacity.
- Tato podmínka je známá jako podmínka kontinuity aktiv.

Fúze

Fúze se stejně jako u metody koupě dají účtovat jedno či dvoustupňově. Vzhledem k snazšímu pochopení je lepší nejprve ukázat jednostupňové účetnictví. Opět vycházím z případu Graham a Katz, který nyní ovšem budu řešit, jako by to byl pool. Samozřejmě, že výměnný poměr je zachován. Tím je zachováno i navýšení základního kapitálu o 80 000.

Rozdíl mezi původním základním kapitálem (+ případné kapitálové fondy) a nově emitovaným základním kapitálem se stává emisním ážiem. Ziskové fondy se přebírají.

Příklad VI-10: viz zadání příkladu Příklad VI-9:

<i>Peníze</i>	12 000
<i>Zásoby</i>	75 000
<i>Pozemky</i>	55 000
<i>Budovy a stroje</i>	140 000
<i>Oprávky</i>	56 000
<i>Závazky</i>	4 000
<i>Dluhopisy</i>	75 000
<i>Kmenové akcie</i>	80 000
<i>Emisní ážio</i>	16 000
<i>Fondy ze zisku</i>	51 000

Dvoustupňové účtování opět rozlišuje výměnu akcií a zrušení nabyté společnosti. Výměna akcií se však zaznamenává společně s přebíranými ziskovými fondy. Účtování je markantně odlišné od metody koupě:

<i>Investice v Katz</i>	147 000
<i>Kmenové akcie (8 000 ks x NH 10)</i>	80 000
<i>Emisní ážio (96 000 – 80 000)</i>	16 000
<i>Fondy ze zisku</i>	51 000

Druhý stupeň je už typický – proti investici zúčtováváme čistá aktiva nabytého podniku.

<i>Peníze</i>	12 000
<i>Zásoby</i>	75 000
<i>Pozemky</i>	55 000
<i>Budovy a stroje</i>	140 000
<i>Oprávky</i>	56 000
<i>Závazky</i>	4 000
<i>Dluhopisy</i>	75 000
<i>Investice v Katz</i>	147 000

Konsolidace

V tomto případě nastává celkem zvláštní situace. Děje se totiž to, že metoda, která bude použita na tvorbu konsolidovaných finančních výkazů zásadně ovlivňuje i zobrazení investice v individuálních výkazech. V případě metody koupě to nebylo tak nápadné, neboť investice v jiném podniku byla zobrazena celkem obvyklým způsobem – v pořizovací ceně. Zde se investice objeví jen v úměrné části účetní hodnoty čistých aktiv. Zároveň samotné nabytí investice ovlivní i ziskové fondy v individuální závěrce (kapitálové se ještě dají pochopit – došlo přeci k emisi). Zachycení investice bude opět totožné s prvním stupněm dvoustupňového účtování fúze.

Metoda pooling of interests nerozlišuje před a poakviziční období. Díky tomu se dá v podstatě použít i pro účtování fúzí závislých společností. Navíc tato vlastnost vede k tomu, že fúze i konsolidace v konečném důsledku budou vypadat stejně.

¹²⁰ APB 16, čl. 48.

V souvislosti s touto metodou nemá smysl hovořit o koncepcích konsolidací. K rozdílnému výsledku bychom došli pouze u poměrné konsolidace, která však je na pool naprosto nevhodná.

Na rozdíl od fúze při vytváření konsolidovaných výkazů je třeba myslet vykazování podílu příslušejícího minoritním společníkům. Výše uvedený případ zatím zahrnoval 100% výměnu akcií, takže nedošlo k zachování nějakého minoritního podílu na dceři a celá byla vlastněna matkou. Minority nejsou v případě metody pooling of interests tak významné, neboť výměna akcií musí být min. 90%, tudíž minorita nebude mít nikdy víc než 10%. Řešením takové konsolidace se zabývá následující případ.

Příklad VI-11: Společnost Python a Sifon (lépe řečeno jejich akcionáři) se dohodly, že společnost Python získá 95% akcií společnosti Sifon. Akcionáři Sifonu vyměnili své akcie za nově emitované akcie Pythonu. 5% akcionářů Sifonu se rozhodlo ponechat si své akcie. Aby se společnost Sifon stala 95% dcerou společnosti Python, musela společnost Python za 95% akcií společnosti Sifon zaplatit 200 kusy vlastních akcií, jež byly emitovány za NH 3.

	Python		Sifon	Konsolidace
	před výměnou	po výměně	před i po	
Oběžná aktiva	600	600	400	1 000
Investice v Sifonu	–	950		–
Budovy a zařízení	2 450	2 450	1 200	3 650
Σ aktiv	3 050	4 000	1 600	4 650
Závazky	750	750	600	1 350
Kmenové akcie	900	1 500	500	1 500
Emisní ážio	400	465	200	465
Fondy ze zisku	1 000	1 285	300	1 285
MP km. akcie				25
MP EA				10
MP fondy ze z.				15
Σ pasiv	3 050	4 000	1 600	4 650

95% podíl společnosti Python ve společnosti Sifon je oceněn účetní cenou čistých aktiv připadající na tento podíl. Vlastní jmění Pythonu se změnilo takto: Vlastní kapitál vzrostl o hodnotu emise, emisní ážio přibýlo o částku, která se rovna rozdílu mezi podílem na původním vlastním kapitálu + kapitálových fondech Sifonu a nominální hodnotou emise.

<i>Investice v Sifonu (0,95 x 1 000)</i>	950
<i>Kmenové akcie (200 ks x NH 3)</i>	600
<i>Emisní ážio (0,95 x 700 – 600)</i>	65
<i>Fondy ze zisku (0,95 x 300)</i>	285

Konsolidace se provede prostým součtem bilancí, z nichž vyloučíme reciprocitu a vyčleníme zvláště minoritní podíl. Díky specifické reklasifikaci vlastního jmění „převzatého“ matkou z dcery se k sobě nebudou chovat konzistentně majoritní a minoritní podíly. Vyčlenění i vykázání minorit se sice děje na základě údajů z bilance dcery, je potřeba ovšem vzít v úvahu

i to, že vlastní kapitál dcery je již ve své majoritní části obsažen bilancí matky, ovšem v trochu jiné skladbě. Vyčlenění se bude dít následujícím způsobem, nebude se jednat o opačný postup procesu zavedení investice do bilance matky:

<i>Kmenové akcie (0,95 x 500)</i>	475
<i>Emisní ážio (0,95 x 200)</i>	190
<i>Fondy ze zisku (0,95 x 300)</i>	285
<i>Investice v Sifonu</i>	950

Tento postup povede k tomu, že majoritní vlastní kapitál je identický se zobrazením v mateřské závěrce. Nicméně např. zde platí „neúměrnost“, že 5% podíl na kap. fondech je 10 a 95% podíl je 65.

Reklasifikace vlastního kapitálu dcery

K reklasifikaci vlastního kapitálu bude docházet téměř vždy. Nezáleží na tom, zda v konsolidačním celku zůstává menšina, či ne. Předchozí příklad by vlastní kapitál reklasifikoval i v případě 100% podílu. Reklasifikace je specifickým problémem metody pooling of interests, stejně jako je klasickým problémem metody koupě goodwill.

Reklasifikace je důsledkem toho, že nově vydané akcie mají jinou nominální hodnotu a jsou vydané v jiném počtu než ty akcie, za které byly vyměněny.

Následující příklad ukazuje, jak se reklasifikace projevují v několika variantách. Společnost Potatoes byla získána společností Pommes Frites. Pommes Frites získala všech 100% akcií Potatoes výměnou za 80 kusů vlastních akcií.

Příklad VI-12: Společnost Potatoes má následující skladbu vlastního kapitálu:

Vlastní kapitál společnosti Potatoes	
Kmenové akcie	175
Emisní ážio	125
Fondy ze zisku	200
Celkem čistá aktiva	500

Nominální hodnota nových akcií je zvolena variantně na 2, 3 a 4 dolary.

	NH = 2	NH = 3	NH = 4
Investice v Potatoes	500	500	500
Emisní ážio	0	0	20
Kmenové akcie	160	240	320
Emisní ážio	140	60	0
Fondy ze zisku	200	200	200

Z tabulky je vidět jedno ze zásadních pravidel metody poolu: Zadržené zisky přecházejí na novou společnost v plné míře, téměř za všech okolností. Pokud tento transfer dle ustanovení

US GAAP¹²¹ musí být v tomto případě vždy 200, na vlastní kapitál a emisní ážio zbývá 300. Tato částka se rozdělí mezi tyto dvě položky dle nominální hodnoty emitovaných akcií, které jednoznačně určí novou výši základního kapitálu pocházejícího ze spojení. Zbytek se stává emisním áziem. Dokonce i třetí případ respektuje pravidlo převodu zadržovaných zisků: Na místo, aby byly sníženy na 180, dochází k redukci původního emisního ážia společnosti Pommes Frites. Pouze v případě, kdy vlastní kapitál bez zadržovaných zisků ve společnosti Potatoes by byl tak nízký oproti novému základnímu kapitálu zaúčtovaném ve společnosti Pommes Frites, že by na pokrytí tohoto rozdílu nestačilo ani původní emisní ážio, ani další kapitálové fondy, je povoleno snížit fondy ze zisku. Nedojde tedy k vykázání žádného aktiva. Toto pravidlo nedotknutelnosti zadržovaných zisků zaručuje to, že nebudou v kombinované společnosti nikdy vyšší než suma zadržovaných zisků jednotlivých společností.

¹²¹ APB 16, čl. 53.

VII. Mezinárodní standardy účetního výkaznictví

První standard (vydaný tehdy ještě IASC), který se týkal podnikových kombinací, vyšel v roce 1983. Tento standard byl revidován v roce 1993 a 1998. V roce 2004 byl nahrazen IFRS 3, který má však projít řadou plánovaných změn.

V roce 1978 IASC ustanovil výbor, který měl za úkol vyvinout účetní standard pro podnikové kombinace, fúze, převzetí a řešení goodwillu.

V záměru standardu¹²² byly navrženy 3 metody pro účetnictví podnikových kombinací: Metoda koupě, metoda spojení (poolu) a metoda nové (účetní) jednotky.

V bodovém návrhu¹²³ standardu byly již tyto 3 metody popsány. Metodě koupě bylo vlastní, že nabyvatel ve svém účetnictví rozeznával rozdíl mezi kupní cenou a fair value čistých aktiv nabytého podniku a svůj podíl na zisku či ztrátě nabyté společnosti od data akvizice. Metoda poolu byla v těchto bodech opakem metody koupě. Nedocházelo k vykazování rozdílu a zisky a ztráty se sčítaly bez ohledu na datum nabytí. V metodě nové jednotky oba kombinující podniky přeceňovali své účetnictví na bázi fair value.

Tento návrh také konstatoval, že použití jednotlivých metod by se mělo řídit dle ekonomické podstaty transakce. Metoda koupě by byla nejvhodnější na situace, ve kterých lze identifikovat kupujícího a prodávajícího, což bylo zároveň považováno za nejčastější případ. Naopak velmi zřídka nelze kupce a prodávajícího identifikovat, a takové případy by se měly řešit metodou poolu. Tento návrh nenacházel žádnou vhodnou situaci pro použití metody nové jednotky, takže její použití zakazoval pro nedostatek koncepční podpory s ohledem na všeobecně přijímanou koncepci historických cen. Pokud nelze identifikovat kupujícího, nelze ani v rámci konceptu historických cen najít opodstatnění pro přecenění.

Na to reagovaly některé delegace u IASC tím, že v jejich zemích je tato metoda povolena či je dokonce běžnou. Nakonec Rada IASC souhlasila s přístupem, že by tato metoda měla být povolena jako alternativa metody poolu.

První návrh veřejného návrhu¹²⁴ definoval kontrolu a povoloval všechny 3 metody. Byl-li identifikován prodávající a kupující, aplikovala se metoda koupě. Nebylo-li to možné, tato transakce vyústila v situaci spojení podílů (uniting), jež se dala řešit metodou spojení (pooling) či metodou nové jednotky. Tyto dvě metody se měly aplikovat tak, aby situace, na které byly nasazeny byly konzistentní s koncepcí obou metod. Koncepce metody poolu byla popsána jako konsolidace spojených společností s minimálními dopady na jejich finanční výkazy na základě, že původní podniky fungují jako dříve, byť jsou nyní vlastněny a provozovány jako jediná jednotka. Koncepce metody nové jednotky byla popsána jako účetnictví takové podnikové kombinace, které reprezentuje akvizici několika podniků novou jednotkou, ačkoli za zásadní není považováno, zda vznikne i nová právnická osoba.

¹²² Discussion Outline

¹²³ Point Outline

¹²⁴ Exposure Draft

Mimoto metoda nové jednotky nebyla považována za porušení principu historických cen, protože fair value reprezentovala cenu akvizice pro novou účetní jednotku v okamžiku, kdy podniky spojovaly své podíly v tuto novou jednotku¹²⁵. Z neformálních reakcí obdržených od členů IASC vyplývalo, že návrh se třemi metodami je (politicky) nejpřijatelnější. Nicméně již v té době se ozývaly hlasy, jež pocitovaly, že metoda nové jednotky představuje uvolnění principu historických cen a její použití je ospravedlnitelné jen v případě vzniku nové právnické osoby, zatímco jiní vystupovali proti povolení metody poolu. Komentáře jasně např. ukazovaly, že metoda poolu je běžná v Japonsku, zatímco metoda nové jednotky je často používána v Nizozemí.

V důsledku toho byla také žádáno preciznější rozlišení mezi metodou koupě a poolu. Druhý návrh veřejného návrhu z roku 1980 proto již obsahoval konkrétní kritéria pro použití metody poolu: Výměnu akcií s hlasovacím právem a kombinaci podniků podobné velikosti.

V listopadu 1980 Rada uvažovala ještě o jednom návrhu. V tomto uvažovaném návrhu bylo změněno kritérium podobné velikosti na kritérium podobné tržní hodnoty, dokonce bylo uvažováno i kritérium stejné tržní hodnoty.

Tento návrh také definoval základní typy transakcí, na něž se měly nasadit konkrétní metody:

- *Spojení podílů*: Spojení podílů, ve kterém se výměnou podílů kombinují podniky podobné tržní hodnoty.
- *Spojení rovných podílů*: Spojení podílů, při němž se všichni původní akcionáři s hlasovacími právy stanou i akcionáři s volebním právem v novém podniku. Ani jedna skupina akcionářů z původních podniků nebude mít kontrolní vliv v kombinovaném podniku. Management ani jednoho podniku nebude mít dominantní vliv v kombinovaném podniku.
- *Akvizice*: Podniková kombinace, která není spojením podílů.

Spojení podílů by se řešilo buď metodou koupě či metodou nové jednotky. Spojení rovných podílů by se řešilo buď metodou poolu nebo metodou nové jednotky. Akvizice by byla řešena metodou koupě.

O tomto návrhu z listopadu 1980 Rada jen uvažovala, nikdy nebyl přijat.

V roce 1981 byl schválen veřejný návrh E 22, který byl zveřejněn pro připomínky. E 22 pro situaci spojení podílů dokonce připouštěl všechny 3 metody: Metodu poolu, nové jednotky a někdy i koupě. Pro akvizici byla povolena pouze metoda koupě.

Návrh nespécifikoval konkrétní kritéria pro to, aby transakce mohla být klasifikována jako uniting of interests. Místo toho jen konstatoval různé přístupy a nastínil rozsah shody a sporné oblasti. Nicméně bylo osvědčeno, že tato situace může nastat jen za podmínky výměny podílů s hlasovacím právem. Na místo mechanismu a konkrétních požadavků na tuto výměnu byly stanoveny její principy. Ty byly založeny především na předpokladu, že po výměně akcií

¹²⁵ Toto zajímavé řešení zabraňovalo vzniku goodwillu, ačkoli docházelo k přeceňování aktiv. Za obdobu ceny akvizice v metodě koupě zde byla považována fair value čistých aktiv, takže rozdíl ceny akvizice a fair value čistých aktiv byl vždy 0.

dojde ke kombinaci všech čistých aktiv a činností, aby bylo dosaženo společného sdílení rizik a užitek z kombinovaného podniku.

Několik vyjadřovatelů k E 22 kritizovalo metody nové jednotky, především proto, že vnášela novou alternativu, čímž zvýšila počet metod bez jasné definice situace, pro niž by byla vhodná. Nicméně tato metoda se v něm objevila s ohledem na dřívější přání Rady jako rozšíření metody poolu. Takové pojetí metody nové jednotky mělo zmírnit reakce těch zemí, pro něž tato metoda byla novinkou a zároveň uspokojit požadavky zemí, ve kterých byla povolena.

IAS 22 Podnikové kombinace vyšel v roce 1983. Podniková kombinace se považovala za spojení podílů, jen pokud

- akcionáři původních podniků sdílejí rizika a užitky spojeného podniku a
- transakce se udála na základě výměny akcií s hlasovacím právem a
- všechna či v podstatě všechna čistá aktiva a činnosti jsou zkombinovány do jedné jednotky.

Metoda nové jednotky nebyla do IAS 22 zahrnuta. Metoda poolu se měla použít v případě spojení podílů a metoda koupě v případě akvizice. Díky neexaktní definici spojení se mohlo stát, že i v případě spojení podílů mohl být identifikován kupující. V takových situacích pak existovala volba mezi oběma metodami. Dodatečná kritéria pro spojení podílů, jako např. podobná tržní hodnota, nebyla přijata Radou a proto byla vyňata z IAS 22.

V roce 1988 bylo učiněno v rámci IASC několik návrhů na zrušení takového účetnictví kombinací, jež umožňovalo řešit kombinace na základě úvahy dotyčného podniku, a na zavedení jediné metody pro definované případy.

O rok později byl publikován veřejný návrh E 32, který obsahoval následující cíle:

- Eliminovat všechna účetní řešení až na jedno v případech, kde alternativní řešení reprezentuje svobodnou volbu pro shodné případy a situace.
- Ujistit se, že je použito vhodné řešení, pokud alternativní řešení mají být aplikována za různých okolností.

Po tomto návrhu ještě v roce 1992 následoval E 45, jež obsahoval návrhy změn IAS 22.

IAS 22 (revidován 1993) byl vydán v prosinci 1993. K největším změnám patřilo to, že zakázal použití metody koupě pro spojení podílů, zúžil definici spojení a redefinoval koncept kontroly.

Spojení podílů bylo redefinováno tak, aby nemohl nastat souběh spojení podílů a akvizice. Za spojení byla považována transakce, při níž akcionáři kombinují všechna čistá aktiva či v podstatě všechna čistá aktiva a činnosti, aby bylo dosaženo společného sdílení rizik a užitek z kombinovaného podniku tak, že žádná ze stran nemůže být identifikována jako nabyvatel.

Koncept kontroly byl redefinován jako moc řídit finanční a provozní politiku podniku tak, že povede k získání užitku z podnikových činností.

Požadavky IAS 22 (revidován 1993) vedou nutně k závěru, že nabyvatel nebude moci být určen jen za výjimečných okolností. Sdílení rizik a užitků bylo definováno jako splnění všech následujících podmínek:

- Podstatná většina nebo všechny základní akcie s hlasovacím právem kombinujících podniků jsou vyměněny nebo sdíleny (i vloženy).
- Fair value kombinujících podniků se podstatně neliší.
- Akcionáři mají relativně vůči sobě v podstatě stejná hlasovací práva a podíl v kombinovaném podniku před i po kombinaci.

IAS 22 (revidován 1993) také zavedl předpoklad vzniku kontroly, je-li nabyta více než polovina hlasovacích práv, není-li jasně prokázán opak a demonstruje některé případy kontroly, ač nedošlo k nabytí více než poloviny hlasovacích práv.

IAS 22 byl opět revidován v roce 1998. IAS 22 (revidován 1998) však neměnil metody účtování podnikových kombinací, ale řešil spíše kompabilitu s jinými standardy, které měnily metodu koupě. šlo především o účetnictví goodwillu a jiných nabytých nehmotných aktiv a rezerv.

V roce 1998 také vyšla první interpretace IAS 22, a sice SIC-9. Ta potvrzuje co nejpřísnější přístup ke spojení podílů. Stanovuje, že i když jsou splněna výše uvedená 3 kritéria spojení, o spojení se jedná jen v případě, že podnik může prokázat, že nabyvatel skutečně nemůže být identifikován¹²⁶.

Metoda koupě podle IAS 22

Základním znakem metody koupě dle IAS je identifikace nabyvatele. Ta potom určuje, který z kombinujících podniků uplatní ve svém účetnictví metodu koupě. Identifikace nabyvatele je úzce spjata s konceptem kontroly – ten, který získá kontrolu nad druhým, je považován za nabyvatele.

Nabyvatelovou povinností je od data akvizice zahrnout do svého účetnictví čistá aktiva nabytého podniku, oceněná fair value, a vykázat případný rozdíl mezi kupní cenou a takto oceněnými čistými aktivy. Dále musí od data akvizice zahrnout do své výsledovky zisky a ztráty nabytého podniku.

IAS 22 (revidován 1998) připouští dvě možnosti, jak lze akvizici zaznamenat. Tyto možnosti jsou relevantní pouze pro případy, kdy nedojde k nabytí 100% čistých aktiv a bude-li se jednat o aplikaci IAS 22 na konsolidované finanční výkazy. Jedná se již o několikrát zmiňovanou koncepci mateřského podniku, jež je položena za základní řešení metody koupě. Jako alternativní řešení je povoleno použití rozšířené koncepce mateřského podniku.

Zásadní změnu, kterou přináší úprava IAS 22 (revidován 1998) oproti předchozím metodám koupě EU, SRN i US GAAP), které jsou popsány v této práci, je alokace ceny akvizice. Zde alokace umožňuje takové přecenění čistých aktiv na fair value, jež není omezeno stropem ceny protihodnoty. Jinými slovy, negativní goodwill může vzniknout z přecenění. Alokace

v pojetí IAS není jen prostým rozčleněním kupní ceny na jednotlivé položky bilance, je zde nástrojem i tvorby nezaplacené hodnoty. Hledání fair value čistých aktiv zde bylo nadřazeno konceptu pořízení.

Goodwill a negativní goodwill

IAS 22 (revidován 1998) je jedinou úpravou, kterou popisují v této práci, která definuje goodwill a negativní goodwill tak, že se jedná o přesné opaky. Toto historicky nové pojetí potvrzuje jedno – že IAS 22 (revidován 1998) je nejnovější a nejmodernější úpravou podnikových kombinací z výše popsanych. Také je cítit určitá volnost toho, že standardy jsou stavěny na zelené louce. Podíváme-li se do USA na vznik a historii goodwillu, musíme uznat, že tehdy nejen, že goodwill a negativní goodwill nebyly opaky, ale negativní goodwill byl naprostý nesmysl. Stejně tak úvahy o vnitřně generovaném goodwillu. Nicméně, pojem goodwillu tak zlidověl a tak se ujal, že se stal aktivem svého druhu, jehož definici si lze převrátit a získat tak opak – negativní goodwill. To, že je úprava IAS nejnovější a nezatížená, nicméně nemusí znamenat, že je nejlepší.

Goodwill je v čl. 41 definován jako „kladný rozdíl mezi cenou akvizice a nabyvatelovým podílem nabytých identifikovatelných aktiv a závazků vyjádřených ve fair value k datu směnné transakce se označuje jako goodwill a rozeznává se jako aktivum.“ Negativní goodwill v čl. 59 je definován přesně opačně, až na tvrzení, zda jde o pasivum či aktivum, které je vynecháno.

Následné řešení obou goodwillů je sice podobné, ale odlišné.

Pozitivní goodwill je zaznamenán jako aktivum a měl by se systematicky odepisovat po dobu svého užitečného života. Doba odepisování by měla odrážet nejlepší odhad délky období, po které z něj budou podniku plynout očekávané budoucí ekonomické užitky. Vyvratitelným předpokladem je, že užitečná doba životnosti goodwillu nepřesáhne 20 let od jeho prvotního rozeznání.

Metoda odepisování by měla zohlednit způsob, jakým se předpokládá, že budou realizovány očekávané budoucí ekonomické užitky pocházející z goodwillu. Pokud neexistují přesvědčivé doklady, že za daných okolností je vhodnější jiná metoda odepisování, měla by se použít metoda lineární.

Jediné a pouhé řešení goodwillu – odepisování je důsledkem koncepčního řešení nehmotných aktiv v rámci IAS. IAS 22 (revidován 1998) vysvětluje, že goodwill, který byl koupen, se postupně nahrazuje interně generovaným goodwillem, přičemž IAS 38 Nehmotná aktiva zakazuje rozeznání vnitřně generovaného goodwillu jako aktiva. Tudíž životnost goodwillu je vždy konečná a je odpovídající, že je během své užitečné doby životnosti systematicky odepisován. Přestali-li bychom goodwill odepisovat, do účetnictví by se dostával nový, poakviziční goodwill, neboť goodwill jako celek se kvalitativně a kvantitativně mění a po čase z původního nezbude nic¹²⁷.

¹²⁶ Čl. 6 SIC-9.

¹²⁷ Čl. 44 – 47 IAS 22 (revidován 1998).

Jako nehmotné aktivum se goodwill musí testovat na znehodnocení, obdobně jako v US GAAP.

Negativní goodwill v důsledku jeho pojetí jako opaku goodwillu bude také zaznamenán na aktivní straně bilance, ale se záporným znaménkem, čímž bude vyjadřovat srážku z cen aktiv vykazujícího podniku¹²⁸.

U negativního goodwillu je potřeba si nejprve ověřit, zda fair value identifikovatelných aktiv a závazků byla stanovena správně. Tato jediná zmínka o možnosti špatné hodnoty fair value navazuje na bývalé řešení IAS 22 (revidován 1993) a také na řešení používané v US GAAP. Pokud je ocenění v pořádku, nedochází k žádné redukci negativního goodwillu. Původní řešení i řešení US GAAP redukuje negativní goodwill bez ohledu na správnost či nesprávnost přecenění.

Část negativního goodwillu, jež se vztahuje k očekávaným budoucím ztrátám a výdajům, se řeší analogicky dle pozitivního goodwillu. Tato část by měla být rozeznána jako výnos v okamžicích, kdy budou rozeznány budoucí ztráty a výdaje. Takové řešení této části negativního goodwillu mu přisuzuje charakter rezervy na provozní ztráty. Oproti jiným rezervám má tato rezerva jednu zvláštnost: Je realizovaná. Je představována skutečnou slevou, poskytnutou při nákupu podniku. Tyto budoucí ztráty tedy neodčerpávají zdroje podniku, jsou uhrazeny už předem nezaplacením plně fair value čistých aktiv. Podobně jako v US GAAP lze také tuto část negativního goodwillu chápat i jako výnos příštích období. Současný příjem je realizován ve slevě (kategorie výnosu příštího období), ale rozpouštění se děje dle souvisejících ztrát (charakteristické pro rezervy).

Druhá část negativního goodwillu, jež se nevztahuje k očekávaným budoucím ztrátám a výdajům, by měla být rozeznána také jako výnos, který se ovšem bude řídit jinými pravidly. K negativnímu goodwillu se přednostně vztahují nepeněžní aktiva (představují nadhodnocený budoucí ekonomický užitek získaný za skutečnou cenu) a tak tento výnos bude účtován systematicky dle průměrné doby životnosti těchto aktiv. Částka negativního goodwillu, která přesahuje fair value nabytých nepeněžních aktiv by měla být rozeznána jako výnos okamžitě. Tato část negativního goodwillu představuje slevu resp. dar, kapitálový fond, který se vztahuje k prodaným čistým aktivům. Pokud negativní goodwill dosáhne takové úrovně, že převyší nepeněžní aktiva, dostal nabyvatel nejen nepeněžní aktiva úplně zadarmo ale dokonce i část peněz zadarmo. Tuto část může tedy jako výnos rozeznat okamžitě – zadarmo získal peníze, užitek je ihned realizován (zjednodušeně, peněžní aktiva nejsou jen peníze).

Specifické řešení negativního goodwillu, tak jak ho požaduje IAS 22 (revidován 1998), je přiblíženo v následujícím příkladu:

Příklad VII-13: Podnik Kovorumo byl celý koupen podnikem Futura za 70 mil. Čistá aktiva po přecenění na hodnotu fair value mají hodnotu 160 mil. Podnik Futura předpokládá minimální ztráty spojené se začleněním Kovoruma do koncernu. Odhaduje je, že budou trvat po 3 roky, přibližně tak, že v 1. roce to bude 5 mil, ve 2. roce 2 mil. a ve 3. roce 1 mil. Fair

value čistých aktiv je patrná z následující tabulky, doplněnou ještě o užitečnou dobu životnosti.

Kovorum v mil. a letech				
Aktiva	Fair value	životnost	Pasiva	Fair value
budovy	20	30	vlastní kapitál	160
vybavení hal	35	20		
stroje	7	10		
automobily	10	5		
ost. vybavení	8	3		
peněžní aktiva	120	–	závazky	40
Σ	200	–	Σ	200

Výnosy z negativního goodwillu budou rozeznávány dle následující tabulky:

rok	složení výnosu	výnos
1.	5 mil. + 4,44 mil. + 2 mil.	11,44 mil.
2.	2 mil. + 4,44 mil.	6,44 mil.
3.	1 mil. + 4,44 mil.	5,44 mil.
4. – 18.	4,44 mil.	4,44 mil.

Tabulka byla sestavena na základě tohoto postupu:

Negativní goodwill = 70 – 160 = –90

Nepeněžní aktiva = 30 + 35 + 7 + 10 + 8 = 80

Průměrná doba užitečnosti odepisovatelných aktiv:

$(20 \times 30 + 35 \times 20 + 7 \times 10 + 10 \times 5 + 8 \times 3) / 80 = 18$ let.

Část negativního goodwill, jež se vztahuje k plánovaným ztrátám: 8 mil.

Část negativního goodwill, jež se vztahuje k nepeněžním aktivům: 80 mil.

Část negativního goodwill, jež se vztahuje k peněžním aktivům: 2 mil.

Roční výnos z negativního goodwillu spojeného s nepeněžními aktivy: $80 / 18 = 4,44$ mil.

Metoda poolu podle IAS 22

Definice a podmínky pro uznání podnikové kombinace za spojení podílů už byly uvedeny výše. Je-li podniková kombinace spojením podílů, musí se řešit metodou poolu¹²⁹.

Metoda poolu je popisována v čl. 78 až 83 standardu. Její princip je jednoduchý: Standard požaduje, aby kombinované výkazy vypadaly tak, jako by podniky již byly jednou jednotkou od doby svého vzniku. V tomto ustanovení je implicitně zahrnuto, že nový podnik přebírá majetek v původních účetních cenách, resp. že přebírá veškerou účetní politiku, včetně oceňování. Nový podnik, ačkoli je nově (společně) vlastněn a řízen, připravuje své výkazy s minimálními změnami, jako by původní podniky pokračovaly dále.

Rozdíl mezi emitovanými akciemi, vydanými pro účel výměny a případného peněžního nebo jiného vyrovnání oproti relevantní části čitých aktiv se zúčtuje proti vlastnímu jmění.

¹²⁸ Čl. 64 IAS 22 (revidován 1998).

¹²⁹ V IAS 22 (revidován 1998) jsou podmínky klasifikace spojení podílů obsaženy v čl. 8, 13–16 a negativně v čl. 10 – 12.

Standard nestanovuje, která část vlastního kapitálu to bude, ale nejlepší inspiraci si lze vzít patrně z US GAAP.

IAS 22 se nevěnuje konkrétně ani převodům ziskových fondů, ale řešení, stejné jako v US GAAP, lze dovodit z ustanovení o tom, že podniky účtují jako by byly jednotkou od počátku.

Tento standard se nezabývá ani vykazováním minoritního podílu. Je ovšem pravdou, že zde neexistuje tak zásadní problém, jako je tomu u metody koupě, řešení lze dovodit z metodiky konsolidací, jak je obsažena v IAS 27.

Konsolidace, fúze a vklad podniku podle IAS 22

Tuto kapitolku jsem nestandardně vyňal z výkladu jednotlivých metod, neboť za to jednoduše stojí. IAS 22 (revidován 1998, dále jen IAS 22) ve svých úvodních člancích deklaruje, že se vztahuje na všechny podnikové kombinace, aniž by záleželo na jejich formách a podobách. To je pravda, ale existuje výjimka, která není patrná na první pohled.

V čl. 6 IAS 22 konstatuje, že ustanovení tohoto standardu se nevztahují na individuální finanční výkazy, kromě těch, o kterých se hovoří v čl. 4.

Čl. 4 shledává, že podnikové kombinace mohou nabýt podoby nákupu čistých aktiv vč. goodwillu. Tyto případy jsou pochopitelně zobrazovány v individuálních výkazech a také se řídí dle IAS 22. Nákup čistých aktiv ovšem není jedinou podnikovou kombinací, jež má být zobrazena v individuálních výkazech. Navíc standard nedefinuje pojem „nákup“ ani ho nepoužívá při definování akvizice. Nákup nemůže být považován za synonymum pojmu akvizice ani proto, že se zde vyskytuje pojem goodwill, neboť akvizice je spojována s umožněním vykazání goodwillu, nikoli jeho nabytím. Goodwill je nabýván při každé kombinaci, jen se o něm vždy neúčtuje.

Z toho vyplývá, že je minimálně jisté, že IAS 22 se nepoužije na fúze, jež mají charakter spojení podílů. Zda se IAS nevztahuje na všechny fúze, zůstává otázkou. Takový výklad samozřejmě převažuje, neboť účetnictví fúzí je pro jednotlivé národní úpravy mnohem citlivější, než účetnictví kapitálových kombinací. Důvody jsou samozřejmě daňové, obchodně-právní. Jednotlivé podniky se brání účetnictví fúze dle IAS 22, protože by často musela být klasifikována jako akvizice a taky tak (nepříjemně) řešena.

V důsledku toho se „nákup“ vykládá jako nabytí především za peníze, případně jiná aktiva, nikoliv však vlastní akcie¹³⁰. Navíc z komentářů vyplývá, že se fúzím věnuje pouze 5. článek a nikoli čtvrtý!

Přece jen se však IAS vztahuje i na fúze, bez ohledu na výše uvedené pochybnosti. Ale jedná se jen o speciální případ, kdy sfúzovaný podnik musí zhotovovat či je sám zahrnován konsolidovaných výkazů. Pro tyto účely musí být i fúze klasifikovány jako akvizice či spojení podílů a adekvátně řešeny (čl. 5).

Shrneme-li to, mezinárodně harmonizovány standardem IAS 22 jsou:

¹³⁰ Např. Baetge (2000), s. 275, Simon (1997), s. 3.

- kapitálové kombinace (zobrazené v konsolidovaných účetních závěrkách) a
- prodeje podniku a vklady podniku (už ne tak jistě)
- fúze zobrazené v konsolidovaných výkazech

Fúze, jež není je třeba vykazovat v konsolidacích, harmonizovány nejsou.

Schvalování IAS 22 (revidován 1993) bylo v této otázce pravým bojem.

Při přípravě návrhu E 45 IASC neměl příliš jasno, jakým způsobem by měl zahrnout do standardu také fúze, které tam dosud nebyly. Že by to ale bylo vhodné vyplývalo i z přijetí 3. direktivy EU, která účetnímu řešení fúzí nijak nepomohla. Nejprve se diskutovalo o tom, zda fúze mají ekonomickou podstatu akvizice, spojení nebo snad něčeho třetího, což by ovlivnilo metodu účetnictví. Nebylo také jasné, zda standard, který se v zásadě věnuje konsolidovaným účetním závěrkám má řešit takové záležitosti, které mají na konsolidace pouze nepřímý vliv¹³¹.

Usnesení ze zasedání Rady IASC v listopadu 1991 konstatovalo, že fúze patří do přepracovávaného IAS 22, protože v Evropě a Japonsku představují častou formu podnikové kombinace a přepracovaný standard by měl řídit co nejrozsáhlejší pojetí podnikových kombinací. Ve zveřejněném návrhu v červnu 1992 bylo obsaženo ustanovení, že některé části standardu se vztahují i na individuální závěrky, např. v případě fúzí.

Toto ustanovení by znamenalo, že i fúze by se musely podřídít metodě koupě či poolu. To by vedlo k tomu, že díky novému testu velikosti a dalším kritériím by fúze byla většinou řešena metodou koupě, a jen ve výjimečných případech by byla použita metoda poolu.

Tento návrh však zaznamenal masivní kritiku, především z Japonska a Belgie. Belgie uváděla, že dle jejich pojetí nemůže docházet při fúzi k realizaci zisku nebo ztráty, která by měla zatěžovat další roky. Japonsko se bouřilo proti testu velikosti. Kapitálové kombinace typu spojení tam v podstatě neexistovaly (jako v mnoha evropských zemích), zato fúze hrály malou, ale nezanedbatelnou roli. V letech 1990-91 se v Japonsku odehrálo 38 fúzí, jež se týkaly kótovaných společností. Všechny tyto fúze byly řešeny metodou poolu. Část těchto fúzí (25 případů) bylo formálním sloučením matky s dcerou a ve zbývající části nebyly protihodnotou jen vyměněné akcie, ale i peníze. Japonský institut auditorů tvrdil, že všechny tyto případy byly pravou fúzí ve smyslu spojení, pouze s výjimkou velikostního kritéria. Japonsko by se tak postavilo proti testu velikosti, bylo-li by se vztahovalo prostřednictvím metody poolu na fúze.

Německo také kritizovalo přiřazení fúzí do bipolárního schématu akvizice-spojení. Zastávalo názor, že se fúze dotýkají pouze individuální závěrky a že podstata fúze by se měla charakterizovat vždy jako spojení.

11. října 1993, 3 týdny před zasedáním Rady IASC, jež mělo schválit E45 se konala schůzka mezi IASC se zástupci evropské komise a jejími orgány zodpovědnými za účetnictví. Jednalo se o to, zda by IAS 22 měl zpřesnit formy kombinací, které reguluje tak, že by se přímo odvolával na 3. direktivu, tedy na fúze splynutím a sloučením. Na tomto zasedání bylo opět

kritizováno použití kritérií metody poolu jež vedla k tomu, že dosavadní standardní případ řešení fúzí spojením v účetních cenách by se najednou stal případem mimořádným. Zástupce EU byl přesvědčen, že při fúzi vždy existuje kontinuita podniku a proto by měla být použita metoda koupě. Navrhoval plně fúze z návrhu vyškrtnout a navrhoval nalezení vlastního řešení v rámci EU. Zástupce Anglie byl zásadně proti tomu s tím, že se v tomto případě opět prosazuje typicky evropská tendence k formálně-právnímu pohledu na místo pohledu dle podstaty. Jako kompromis byl nakonec přijato to, co bylo obsaženo v čl. 6 IAS 22 (revidován 1993).

Nakonec fúze, které byly v rámci koncernu, z úpravy IAS 22 vypadly. Při ostatních fúzích se musí rozlišovat mezi individuální závěrkou a konsolidovanou. Pokud bude fúze v individuální závěrce řešena na základě národního práva jako spojení v účetních hodnotách, ačkoli dle kritérií IAS 22 nepůjde o spojení, bude se muset v konsolidované závěrce účtovat dle metody koupě.

IFRS 3

Vzhledem k přijetí SFAS 141 – Podnikové kombinace v USA a vzhledem k významným rozdílům mezi vyspělými zeměmi v oblasti účtování podnikových kombinací, vývoj mezinárodního standardu na podnikové kombinace se v podstatě nikdy nezastavil. Již 5. prosince 2002 vydala IASB (nástupce IASC) draft ED 3 – Podnikové kombinace. Tento draft vznikl v rámci společného projektu mezi IASB a FASB - Podnikové kombinace a jeho hlavním smyslem bylo nalezení jediného akceptovatelného konceptu, který by byl aplikován na veškeré podnikové kombinace.

Tento projekt byl jedním z prvních ze společných projektů IASB a FASB a to právě díky tomu, že rozdíly mezi požadavky IAS 22 a SFAS 141 začaly být značné. Pro svou komplexnost byl projekt rozčleněn do dvou fází, z nichž první byla dokončena vydáním IFRS 3 dne 1. dubna 2004¹³². Druhá fáze stále nebyla ukončena, jejím první velkým výstupem (mimo pravidelných oznámení IASB a FASB o novinkách v projektu) je draft „podstatných změn“ v IFRS 3, který byl vydán 30. června 2005.

Fáze 1 se věnovala následujícím problémům:

- definice podnikových kombinací
- metody účtování podnikových kombinací
- účetní řešení goodwillu
- rezervy vykázané v souvislosti s kombinací
- oceňování aktiv a závazků, které byly při podnikové kombinaci přebrány
- datum ocenění vydaných akcií (podílů), pokud byly protihodnotou použitou při kombinaci

Fáze 2 se zabývá:

¹³¹ Názor IASC pocházející z roku 1983, viz Simon (1997), s. 131.

¹³² V záříví, měsíc na to, byl vydán nový draft dodatečných úprav, který se týkal vzájemných podniků a kombinací na základě smlouvy. Později bylo rozhodnuto, že se tento draft samostatně neukončí a byl vložen do nového draftu, který vychází z práce na II. fázi.

- dalším upřesněním metody koupě
- účtováním o přeceněných převzatých aktivech a závazcích
- speciálními případy kombinací, které byly vyňaty z první fáze projektu (např. kombinace podniků, které jsou pod společnou kontrolou či podniků, k jejichž kombinaci dojde na základě smlouvy na místo obvyklé výměny a koupě akcií či koupě čistých aktiv)

První fáze: vydání IFRS 3

Všeobecně se dá konstatovat, že se nový IFRS se spíše podobá americkým SFAS 141 a 142, které se věnují oblastem účtování podnikových kombinací, goodwillu a nehmotných aktiv, než svému předchůdci IAS 22. Jako jedinou povolenou metodou je stejně jako v SFAS 141 metoda koupě. V této souvislosti došlo i ke změně definice podnikových kombinací, jež byly v minulosti vymezeny jako důsledek koupě podniku nebo spojení podílů. Podnikovými kombinacemi se v IFRS 3 rozumí spojování samostatných účetních jednotek či jejich činností do jediné účetní jednotky¹³³.

I přesto IFRS 3 na první pohled nepřináší oproti IAS 22 moc nového. Zejména se vypouštějí alternativy a účtování kombinací se řídí pouze jednou metodou – metodou koupě. Z hlediska praxe tedy nedošlo k významným změnám, které by byly těžko pochopitelné (mimo test na znehodnocení goodwillu), spíše se jedná o zjednodušení.

Teoreticky jsou ovšem změny docela markantní: Ačkoli se připouští více druhů podnikových kombinací, unifikuje se záměrně metoda jejich účtování. Pokud dojde ke spojení podílů, musí být nyní účtováno metodou koupě. Z hlediska dříve popsaných teoretických konceptů je to těžko akceptovatelné, z hlediska praktických důvodů je to velmi racionální: Je to jednodušší, je to standardizované a navíc, pravá spojení podílů dle studií IASB v podstatě nenastávají.

Vzhledem k tomu, že je povolena pouze metoda koupě, upřeshňují se ještě více kritéria identifikace nabývacího podniku. Za nabyvatele musí být bezpodmínečně označen jeden z kombinovaných podniků a to např. i v případě, kdy dochází ke splnutí a formálně se jako nabyvatel jeví nově založená společnost. Označení podniků jako nabyvatel a nabývaný je klíčové pro účetní zobrazení celé transakce. Která aktiva a závazky se přecení a z jakých částek se vypočítá goodwill, to závisí jen a jen na identifikaci nabyvatele. Se zrušením metody spojení podílů vzrůstá význam úpravy tzv. zpětné akvizice, při níž kupující platí za nákup podniku svými akciemi v takové míře, až dojde ke změně jeho kontroly ve prospěch skupiny, která podnik prodává. Za nabyvatele je potom označený koupený podnik. Mnoho těchto situací, u kterých není snadné identifikovat nabyvatele, se dříve účtovalo metodou spojení podílů, která se aplikuje na případy, kdy není možné rozeznat nabyvatele. Původní úprava zpětné akvizice bude nahrazena kanadskou.

Účetní řešení goodwillu je bezpochyby nejvýznamnějším rozdílem mezi IAS 22 a IFRS 3. Původní teze tvrdila, že goodwill je aktivem rozeznávaným ke dni kombinace, tedy k tomuto

¹³³ Klíčovým pojmem v definici je „účetní jednotka“. Účetní jednotkou se myslí taková ekonomická jednotka, pro kterou platí, že existují uživatelé, kteří se v souladu s posláním finančních výkazů na tyto spoléhají při rozhodování o alokaci ekonomických zdrojů. Je zřejmé, že účetní jednotkou se bude rozumět jak samostatná jednotka tak i ekonomická jednotka, která se skládá z mateřského a dceřinných podniků.

okamžiku s určitou vnitřní strukturou, která se časem bezpochyby mění, což znamená, že starší složky se vyčerpávají a jsou nahrazovány novějšími, tak jak se mění lidé v podniku i podmínky, ve kterých působí. Protože však jde o nehmotné aktivum, je nemyslitelné, aby docházelo k uznávání těchto nových složek. Hodnota goodwillu (toho rozeznaného při kombinaci, nikoli podnikového goodwillu obecně) se poté snižuje v souvislosti tím, jak tyto vyčerpávané složky přispívají k výdělečnému procesu podniku. Tato teze, která goodwill přirovnávala ke klasickému odepisovatelnému aktivu se mění v jinou tezi, která na goodwill pohlíží jako na aktivum, jehož doba použitelnosti je neomezená. Tvrdí, že jeho ekonomický přínos je v podstatě nevyčerpatelný a sníží-li se jeho hodnota, jedná se spíše o mimořádnou událost než o systematické snižování hodnoty způsobené postupným čerpáním potenciálu aktiva při jeho využití, které souvisí s výdělečným procesem.

Tato změna je důsledkem akceptace následujících argumentů:

- odpisy goodwillu bylo možné stanovit v podstatě jakkoli – přitom rozložení odpisů do 10 nebo 20 let má zásadní vliv na zisk podniku
- analytici (= uživatelé) buď nerozuměli odpisům goodwillu vůbec, nebo si byli vědomi velmi snadné manipulace s nimi (například v Dánsku se odpisy goodwillu uváděli zcela odděleně na poslední řádce výsledovky – výsledovka obsahovala dva hospodářské výsledky: zisk před odpisy goodwillu a zisk po odpisech goodwillu). Sami uživatelé tedy tento údaj ve výkazech ignorovali!
- mnoho lidí se domnívá, že u fungujících podniků goodwill stagnuje nebo roste, což podle jejich názoru neodpovídalo tomu, jak s touto položkou zacházelo účetnictví.

Tyto argumenty jsou velmi jednoduché a přesvědčivé. Bylo nutné ještě nalézt alespoň nějaké teoretické zdůvodnění. Bylo jasné, že goodwillu se nedá v metodě koupě vyhnout a bylo jasné, že problém je zejména s výsledovkou. Jak již bylo naznačeno, řešení spočívá v tom, že se přestává zkoumat „složení“ goodwillu, přestává se dělit na akviziční a poakviziční. V takovém případě je bezpředmětné odepisování založené právě na snižování potenciálu akvizičního goodwillu.

Podle komentářů, které obdržel IASB¹³⁴, bylo toto řešení nepřijatelné zejména teoretikům z univerzit. Odepisování goodwillu má totiž jeden důležitý aspekt: spoluvytváří poakviziční hospodářský výsledek, který lze poměřovat proti ceně akvizice (podnikové kombinace) a tak měřit rentabilitu podnikové kombinace.

S tím se dá souhlasit, ale podle mého názoru to není tak černobílé. Zanalyzujeme-li koncepcí odepisování a neodepisování goodwillu z hlediska zachování majetkové podstaty podniku, je původní koncept bezpochyby založen na nominální konceptu zachování majetkové podstaty – zisk je vykázán až po odpisech goodwillu, jinými slovy, zisk vzniká ve chvíli, kdy nabytý podnik přináší více peněz, než kolik do něj bylo investováno (pochopitelně za omezení způsobená předpokladem existence účetního období).

¹³⁴ Viz http://www.iasb.org/current/comment_letters.asp?showPageContent=no&xml=16_184_79_14072005.htm

Naproti tomu nová koncepce nevykazování odpisů goodwillu je založena na uvažování, které je typické pro produkční pojetí majetkové podstaty: zisk je vykazován od chvíle, ne kdy se vrátí investované prostředky, ale od chvíle, kdy podnik si z výnosů „uzmul“ dostatek na zachování svého statusu quo. Vzhledem k tomu, že goodwill vzniká jako vedlejší produkt nákladů už jednou uznaných ve výsledovce, není nutné odečítat od výnosů částku potřebnou na obnovu goodwillu, protože k němu dochází jaks automaticky.

Pokud by k takové obnově automaticky nedocházelo, pak je pochopitelně na místě vykázat znehodnocení, které je ztrátou a snižuje tak celý hospodářský výsledek, takže částka znehodnocení je zadržena v podniku a nemůže být rozdělena na podílech ze zisku.

Touto úvahou chci naznačit, že záleží na konceptu, v jakém chceme tradiční finanční analýzu provádět. Není tedy možné zamítat neodepisování goodwillu z hlediska maření zjišťování rentability kombinace, neboť rentabilitu zjišťovat stále lze, avšak v jiném paradigmatu (je ovšem pravdou, že značná část zbývajících standardů stále počítá s nominálním zachováním majetkové podstaty).

Pro účely zjištění ztráty ze znehodnocení byl vyvinut komplikovaný test na znehodnocení goodwillu, který je popsán v IAS 36. Goodwill se tedy dle IFRS 3 neodepisuje, ale každoročně testuje na znehodnocení podle IAS 36. Tento test je založen na každoročním ocenění celého nabytého podniku, které je porovnáváno s účetní hodnotou jeho čistých aktiv včetně goodwillu (praktické provedení testu je ve skutečnosti velmi složité). V podstatě jde o periodickou kontrolu naplnění očekávání, která existovala ve chvíli, kdy se stanovovala cena akvizice. Proto by se mělo vycházet ze stejné metodiky, jako když se jednalo o původní koupi.

Negativní goodwill není nazýván negativním goodwillem, protože se prostě nejedná o opak goodwillu. Má se za to, že přebytek reálné hodnoty čistých aktiv nad pořizovací cenou podnikové kombinace je vyjádřením mimořádně výhodné koupě a její efekt je vykázán ihned při koupi. Není již tedy považován za výnos příštího období nebo určitou rezervu na krytí ztrát, které s sebou přinese nabytý podnik.

Možnost tvoření rezerv na reorganizaci v důsledku kombinace byla zrušena. Rezervy na restrukturalizaci lze tvořit ve velmi omezené míře, a to pouze v případě, kdy plán restrukturalizace existuje už v původním podniku. Původní rozsah rezerv na restrukturalizaci v důsledku kombinace je nahrazen převratným konceptem, který je provázen poměrně zásadním průlomem ve vykazování podmíněných položek¹³⁵. Nyní lze vykázat závazky, které spadají do kategorie podmíněných závazků, u nichž podmínkou jejich existence je právě podniková kombinace – např. ujednání o zlatém padáku v manažerské smlouvě (takový závazek je nicméně stále podmíněn pravděpodobností výpovědi příslušného manažera). Nicméně i tento závazek by měl být v nabyvaném podniku již rozeznán jako podmíněný, v souladu s IAS 37. Navíc lze nově vykazovat i podmíněné závazky, které bezprostředně nesouvisí s podnikovou kombinací.

¹³⁵ Zdá se, že tato ustanovení nejsou v IFRS náhodná. Jde o systematickou změnu, která je patrná na projektu revize IAS 37.

IAS 22 umožňoval dvojí ocenění nabytých čistých aktiv, a to v souladu s koncepcí mateřského podniku (základní řešení) a nebo rozšířenou koncepcí mateřského podniku (povolené alternativní řešení). Základní řešení bylo zrušeno. Nyní budou nabytá čistá aktiva vykazována pouze v reálných hodnotách, nikoli mixu původních pořizovacích cen a reálných hodnot.

Druhá fáze: Exposure draft „Podstatné úpravy v IFRS 3“

Plánem IASB a FASB bylo v druhé fázi zaměřeno na podrobnější specifikaci metody koupě. To se mělo týkat se týkat následujících oblastí:

- zda rozeznat i menšinový podíl na goodwillu (tj. zda by měla být jednou z možností vykazování podnikových kombinací koncepce ekonomické jednotky).
- jak řešit postupné nákupy podílů. Po dosažení kontrolního podílu v nabývaném podniku nebudou další nákupy považovány za podnikovou kombinaci.
- cena akvizice. Dojde k revizi vedlejších pořizovacích nákladů, data akvizice a bude zvažováno, jak upravit cenu akcií oproti jejich tržní ceně, protože dojde k jejich vydání v balíku.
- účtování o přeceněných čistých aktivech. Očekává se, že přeceňování (New Basis Accounting) bude aplikováno na kombinace pod společnou kontrolou. Tato metoda je založena na myšlence, že v důsledku kombinace vzniká nová účetní jednotka. Tudiž aktiva a závazky všech kombinujících jednotek budou přeceněna resp. nově rozeznána.
- další pravidla týkající se rezerv, odložené daně, časového rozlišení, podmíněných závazků.

Změn, které jsou navrženy v draftu ze 30. června 2005, je mnoho, zdaleka však ne všechny jsou zásadního charakteru. Většina z nich pouze upřesňuje stávající ustanovení IFRS, jemněji se staví k různým možným variantám a odstraňuje nejasnosti. Celkově vzato, v mnohých případech se jedná se o důslednější variantu stávajícího IFRS 3.

Tři změny jsou však zásadní:

- Poprvé se v mezinárodních standardech objevuje koncept ekonomické jednotky, pro nějž je typické, že dochází k vykázání goodwillu, který náleží minoritním akcionářům (nově označovaným doslova jako „nekontrolující podíly“)
- Následné zvyšování podílu po nabytí kontroly je považováno za transakci mezi vlastníky a nejedná se další kombinaci. Z toho důvodu nelze aplikovat metodu koupě.
- Při postupné podnikové kombinaci se goodwill bude zjišťovat k datu akvizice, nikoli postupně v každém kroku. V důsledku toho bude nutné před získáním kontroly přecenit dosavadní nekontrolující podíl v nabývaném podniku. Toto přecenění se provede proti hospodářskému výsledku.

Zavedení konceptu ekonomické jednotky (v komentářích IASB označované jako metoda plného goodwillu)¹³⁶ je poněkud překvapujícím prvkem v draftu. V tomto smyslu už i IASB

¹³⁶ Viz www.iasb.org/meetings/observers.asp

obdrželo kritiku, že projekt podnikových kombinací začíná žít vlastním životem a vytrácí se jeho původní (harmonizační) záměr.

S ohledem na vývoj mezinárodních standardů jako celku se však nejedná o překvapivý přístup. IASB celkem tvrdě prosazuje koncept oceňování v reálných hodnotách na úkor tradičního konceptu oceňování v historických cenách.

Doposud, výpočet goodwillu byl bezvýhradně založen na konceptu historické ceny – odvíjel se od skutečně zaplacené pořizovací ceny nabývaného podniku. Přes tuto výhodu – zcela jasné ocenění, je tento přístup zatížen nepříjemností, že se jedná o jediné aktivum v rozvaze, které do ní není zahrnuto ve 100%.

Stoprocentnímu vykázání bránil ten fakt, že nebyla známa pořizovací cena 100%, ale pouze takového podílu, který nabyvatel pořídil.

Jako u mnoha jiných aktiv (např. investic do nemovitostí) by se podle návrhu nového IFRS 3 měla dát přednost ocenění reálnou hodnotou před pořizovací cenou. Pro tuto změnu hovoří následující argumenty:

- a) díky ocenění v reálné hodnotě a nikoli pořizovací ceně je nyní možné vykázat 100% goodwillu a ne pouze jeho část, jehož pořizovací cena je známa
- b) při nákupech kontrolních balíků nabývaných podniků lze poměrně transparentně stanovit reálnou hodnotu 100% balíku, zejména pokud je nabývaný podnik kotovaný na burze.

Tato změna je zřejmě dokončením vyčistění metody koupě od různých kompromisů, které začínaly základním řešením v IAS 22, kdy se nabytá čistá aktiva částečně oceňovala reálnou hodnotou a částečně původní účetní hodnotou. Poté, co IFRS zavedl oceňování nabytých čistých aktiv pouze reálnou hodnotou, přišel nyní na řadu jako poslední goodwill – je zde snaha o jeho koncepčně jednoznačné ocenění a to jako všech ostatních aktiv – na základě reálných hodnot (to ovšem neznamená, že goodwill je skutečně oceněn svojí reálnou hodnotou – stále je to jen reziduum a jakákoli odchylka v ocenění nabytých čistých aktiv reálnou hodnotou má pochopitelně vliv na částku goodwillu).

Praxe tuto změnu zřejmě neuvítá, ale protože při podnikových kombinacích se vypracovává řada posudků a ocenění, nebude nakonec velkým problémem tuto změnu akceptovat.

Protože nyní je goodwill vykázán ve 100% k datu nabytí kontroly (bez ohledu na to, jak velký kontrolní balík je), postrádá jakýkoli smysl řešit dodatečné nákupy podílů a zvyšování účasti obdobným způsobem, jako samotné nabytí kontroly. Dříve, pokud investor nejprve nakoupil 60% procent a později dalších 20%, oba případy byly řešeny metodou koupě, při každé transakci se vypočítával goodwill, a na konec tedy došlo k vykázání 80% goodwillu v jeho pořizovací ceně. Kdyby se v tomto případě dodatečný nákup neřešil metodou koupě (nejedná se přeci již o kombinaci), zůstal by při 80% podílu vykázán goodwill, který by se vztahoval pouze k 60% podílu. Metoda plného goodwillu tak konečně umožnila, aby transakce po

nabytí podílu, které již nejsou podnikovou kombinací, nebyly podle toho také účtovány metodou koupě¹³⁷.

Tím, že nyní by mělo (podle draftu) docházet k vykázání investice do dceřiného podniku v reálné hodnotě (i když rozloženě na čistá aktiva a goodwill v konsolidované závěrce), dochází k tomu, že se veškeré investice začínají vykazovat v reálné hodnotě. Pokud se ohlédneme, s reálnou hodnotou se začalo u cenných papírů k obchodování, pak se začala aplikovat na v podstatě veškeré cenné papíry a dokonce i hmotné investice – do nemovitostí. Doposud bylo možné v pořizovací ceně vykazovat investici do dceřinného podniku: podle současného IFRS 3 je podniková kombinace oceněna pořizovací cenou. Ačkoli tedy v konsolidaci není uvedena investice jako jediná položka, ale je tam po jednotlivých položkách nabytého podniku včetně goodwillu, je i takto „skrytá“ oceněna pořizovací cenou. Nyní se to má změnit (nicméně se – možná zatím – nevyžaduje její přeceňování) na ocenění reálnou hodnotou (to je mimo jiné i důvodem pro to, že vedlejší pořizovací náklady podnikové kombinace mají být od této chvíle účtovány proti zisku, nikoli jako součást pořizovací ceny, protože zkrátka pořizovací cena zde již není).

Aby bylo možné realizovat ocenění této investice v reálné hodnotě, musí dojít k přecenění nekontrolních podílů, které investor nabytí pořídil ještě před nabytím kontroly. Toto přecenění dříve nebylo nutné, neboť při každém takovém nákupu se vypočítával částečný goodwill. Potom docházelo k tomu, že sice bylo jasné, jak byl goodwill vypočítán, ale byl to takový mix historických cen, že toto číslo nedávalo smysl vůbec v žádném z okamžiků, kdy se objevilo v rozvaze.

Jak je asi patrné, všechny tři zásadní změny, které s sebou přináší draft úprav IFRS 3 jsou jednoznačně k lepšímu a jedná se o výrazný posun kupředu. V některých případech zůstane vše při starém (např. fúze, nákup 100% dcery), v jiných případech dojde k markantnímu vylepšení vypovídací schopnosti položky goodwillu (zejména u postupných akvizic).

¹³⁷ viz draft k revizi IAS 27 vydaný IASB v červnu 2005.

Třetí část:

Aplikace světových přístupů na české účetnictví fúzí

VIII. Forma a obsah fúzí

V oblasti fúzí se české účetnictví se vždy zabývalo víceméně technickým řešením problému, jak spojit dvě účetnictví, dvě rozvahy dohromady. Nikdy se za tímto procesem nehledala ekonomická podstata, kterou by účetnictví, stejně jako u ostatních transakcí, mělo zobrazovat. K fúzím se v českém účetnictví dodnes přistupuje jako k bezobsažným transakcím, kterým účetnictví nevěnuje v podstatě žádnou koncepční pozornost.

To je poněkud zvláštní, když fúze mají nepopíratelný vliv na ekonomické prostředí a zásadním způsobem mohou měnit hodnoty podniků. Účetnictví v mnoha případech nezachytí cenu, kterou taková fúze stála a tudíž ani její důsledky. Z účetnictví není poznat, zda investoři mají být náročnější ve svých požadavcích na zisk nových, sfúzovaných společností, protože není zcela patrné, kolik je taková fúze stála.

České právo (účetní, daňové, společenstevní) přistupuje k fúzím jako k operacím svého druhu a tedy existence podnikových kombinací je zcela ignorována. Pro srovnání, vyspělým světem propagovaná metoda koupě chápe fúzi jako formu prodeje podniku. Jaké jsou rozdíly mezi prodejem podniku a fúzí? Je skutečně nutné daňově a účetně fúzi oddělovat od prodeje podniku jak je to u nás? Jaké příčiny vedly k tomuto stavu?

Odborná veřejnost chápe fúze zejména podle toho, jak je definuje obchodní zákoník. Pro ten jsou fúze v podstatě zániky právnické osoby s přechodem jmění na jinou osobu (tj. bez likvidace).

Obsah: ekonomická podstata fúze

Pro fúzi je typické, že při ní na první pohled dochází k rozšíření majetkové podstaty podniku. Aniž by společnost cokoli platila, nabývá nový podnik. Fúzí se zdroje společnosti pouze rozšíří. Naproti tomu, při koupi podniku společnost vydává peníze, nebo přichází o jiné aktivum, výměnou za podnik. Majetková podstata zůstává na stejné úrovni.

Přitom, na druhý pohled už fúze „bezplatným“ nabytím podniku není. Za nabytý podnik se platí vlastními akciemi, dojde ke zředění podílu původních akcionářů. V teoreticky ideálním případě by měla nastat tato situace: Původní akcionáři by po fúzi na tom měli být stále stejně – sice jsou akcionáři nyní větší společnosti (rozšířené o nový podnik), na druhé straně však došlo ke zředění jejich obchodních podílů. Celkový efekt je stejný jako u koupě podniku: akcionáři jsou na tom také pořád stále stejně: ubyly jim peníze, kterými zaplatili za podnik a přibyl jim podnik.

Z toho vyplývá, že fúze je evidentně ekvivalentní koupi podniku, za podmínky, že za podnik v obou případech bude zapláceno stejně: jednou se jedná o jednorázovou částku, podruhé se jedná o hodnotu při fúzi nově emitovaných akcií. Tato hodnota odpovídá peněžním tokům,

které nedostanou původní akcionáři (řečeno jednoduše: buď přijdou o peníze ihned, nebo postupně).

Tyto myšlenky vedly k tomu, že v mnoha vyspělých ekonomikách se fúze (nezávislých podniků) účtují metodou koupě, která je právě vychází z toho, že fúze je koupě podniku za vlastní akcie. Obsah je tak nadřazen formě.

Forma: společenstevní právo

Jak již bylo řečeno, české účetnictví ignoruje ekonomický obsah fúze a jednotlivé formy fúzí tedy účtuje odlišně. Jednoznačně se jedná o stav, kdy forma transakce dostává přednost před jejím obsahem. To se projevuje tak, že účetnictví fúzí je zcela podřízeno obchodnímu právu. Zákon o účetnictví zcela rezignoval na vlastní přístup k účtování fúzí a vytvoření jakékoli koncepce. Na místo toho spíše řeší účetní zachycení událostí, které předepisují ustanovení obchodního zákoníku. Tento přístup není však nezbytně nutný, sám obchodní zákoník v § 69 stanoví, že „Vyžaduje-li tento zákon ocenění jmění společnosti posudkem znalce, není to důvodem pro změnu ocenění v účetnictví společnosti, nestanoví-li zvláštní právní předpis něco jiného.“

Kdykoli obchodní zákoník vyžaduje nové ocenění jmění zanikajících společností, zákon o účetnictví toto ocenění do účetnictví přebírá, a to bez jakýchkoli výjimek. Jinými slovy, české účetnictví nepředstavilo žádnou metodu pro účtování fúzí mimo prostého následování obchodního zákoníku.

V důsledku toho dochází k porušení několika účetních zásad (mimo samotné přednosti obsahem před formou), na kterých je české účetnictví založeno: zejména se jedná o ocenění v historických cenách a o zásadu srovnatelnosti.

Ocenění v historických cenách

Ačkoli zanikající společnost může být ekonomicky pokračující společností a de facto se tedy nic nemění, dochází k jejímu přecenění. Takové přecenění je v podstatě bezdůvodné – účetnictví v ČR je ze značné části založeno na konceptu historických cen, které lze korigovat pouze směrem dolů. Při přeměně společnosti dochází ke změně oceňovací základny bez zjevného důvodu

Otázkou tedy je, proč české účetnictví, když nepřijalo metodu koupě, kde je nové ocenění důsledkem koupě podniku novým vlastníkem, vůbec nové ocenění používá, když je to v rozporu se zásadami, na kterých je založeno.

Pomineme-li málo pravděpodobnou snahu o harmonizaci, kdy by přeceňování mohlo být důsledkem špatného pochopení mezinárodního standardu o podnikových kombinacích, ve kterém se nové ocenění „také používá“ je hlavním důvodem provázanost společenstevního práva s účetnictvím.

Jmění zanikající společnosti musí být oceněno, protože musí být zjištěno, zda základní kapitál dosahuje alespoň hodnot vyžadovaných obchodním zákoníkem a zda tento deklarovaný kapitál je kryt čistými aktivy (čistým obchodním majetkem). Bohužel, toto ocenění, které z logiky věci a dokonce i explicitně není činěno pro účely účetnictví, musí být podle zákona o účetnictví zaúčtováno.

Důvod je zřejmě prozaický: pokud by nový základní kapitál činil víc než součet původních vlastních kapitálů (po vyloučení kapitálových reciprocit), nešlo by ho zobrazit v rozvaze. Respektive, zobrazit by ho šlo, ale nestačila by prostá restrukturalizace vlastního kapitálu. V důsledku převýšení základního kapitálu nad vlastním kapitálem by ve vlastním kapitálu vznikla záporná položka, která by tento rozdíl vyrovnávala. Struktura vlastního kapitálu by byla poněkud nestandardní – zapsaný kapitál na základě znaleckých posudků by byl vyšší než kapitál dle účetnictví.

Tento rozpor lze vyřešit následujícími způsoby:

- a) současná metoda: účetnictví kopíruje obchodní zákoník tak, že dochází k zaúčtování zvýšení vlastního kapitálu na základě posudku znalce. Z takto zvýšeného vlastního kapitálu o nové ocenění se potom libovolná část označí za základní kapitál.
- b) Održením záznamů v obchodním rejstříku od účetnictví. Tato varianta by způsobila ohromné množství problémů – např. při snižování základního kapitálu by mohlo dojít k tomu, že společníci by měli nárok na vyplacení registrovaného základního kapitálu, který by podle účetnictví ve společnosti nebyl.
- c) Záporná položka ve VK, která by případný příliš vysoký ZK redukovala, tak aby výše vlastního kapitálu odpovídala účetním pravidlům. Toto řešení je nevhodné. Jednak by se jednalo o nestandardní postup v mezinárodním srovnání, jednak by to vyžadovalo řadu úprav v obchodním zákoníku. Tato položka by dále zřejmě vylučovala výplaty zisků, kterých společnost dosáhla po fúzi.
- d) Podřídít zápis výše základního kapitálu nejen znaleckému posudku, ale také účetním pravidlům. Bylo by možné stanovit, že výše zapisovaného ZK nemůže překročit jak částku stanovenou posudky, tak VK stanovený dle účetních pravidel.
- e) Nechat to na praxi. Tento případ nyní funguje v případě českých kotovaných společností. Ačkoli obchodní zákoník umožňuje zapsání vyššího základního kapitálu, než kolik činní vlastní kapitál sfúzovaných společností podle IFRS, společnosti automaticky nenavrhují takový zápis ZK, který zároveň nejsou schopny zaúčtovat. Dochází tedy k poměrně paradoxní situaci, kdy účetní předpis ovlivňuje výši zapisovaného vlastního kapitálu, což ústí v otázku, jestli takový případ neodporuje zásadě neutrality účetního předpisu.

Srovnatelnost

Zákon o účetnictví i jeho prováděcí vyhlášky sice zakotvují požadavky na srovnatelnost informací uváděných v účetních závěrkách (viz zejména zákon o účetnictví § 19 odst. 6, resp. § 7 odst. 3 až 5 a vyhláška č. 500/2002 Sb., § 4 odst. 5 a odst. 7), ale oblast účetnictví fúzí těmto požadavkům nevyhovuje.

Příčinou nesrovnatelnosti jsou zejména:

- a) nestejně dlouhá účetní období (např. v důsledku přeměny obchodních společností a,
- b) přecenění majetku a závazků na reálnou hodnotu pro účely přeměn obchodních společností,
- c) vykazování nových účetních jednotek, které vzniknou sloučením

Různá míra a způsob porušení těchto zásad vede k poměrně rozmanitým možnostem, jak odlišně vykázat ekonomicky identickou transakci. Pro lepší ilustraci problému je dále připravena případová studie. Ta se snaží co nejsrozumitelnějším způsobem sdělit, že sice o fúzi se v ČR účtuje, ale toto účtování zcela postrádá jakýkoli koncept a smysl, dokonce nahrává snadným zneužitím postupů určených pro fúze. České účetnictví pouze zaznamená, že se *něco* stalo. Výsledek tohoto účtování je zcela neinterpretovatelný a postrádá jakoukoli informační hodnotu. Je ilustrováno, že české účetnictví řeší pouze techniku účtování, ale vůbec nebere v úvahu, že by mělo poskytovat smysluplné informace pro něčí rozhodování. Obchodní rozměr fúze je zcela potlačen. Jak bude ukázáno, snad každý technicky možný přístup je v českém účetnictví použit.

IX. Důsledky přednosti formy před obsahem

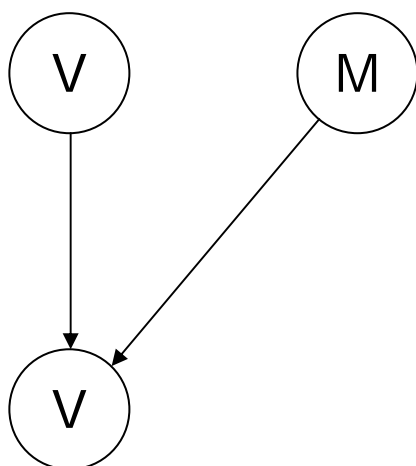
Důsledky přednosti formy před obsahem v české účetnictví s fúzí jsou dobře patrné i z jednoduchých příkladů. Veškeré varianty vychází ze stejné situace: na počátku jsou dvě nezávislé společnosti (Velká V a Malá M), které zvažují různé formy fúze. Výchozí situace je shrnuta do následující tabulky:

	Účetní hodnoty			Reálné hodnoty			
	A	Z	ČA	A	Z	ČA	Podnik
Velká společnost (V)	1 000	200	800	1 200	200	1 000	1 200
Malá společnost (M)	250	50	200	300	50	250	300

Fúzi V a M lze realizovat mnoha následujícími způsoby. Ve všech případech je u každé formy stručně nastíněna zahajovací rozvaha a způsob jejího sestavení.

1. Sloučení M do V

Společnost M je zanikající společností a její jmění přechází na společnost V. Pro společníky společnosti M jsou emitovány nové akcie společnosti V.

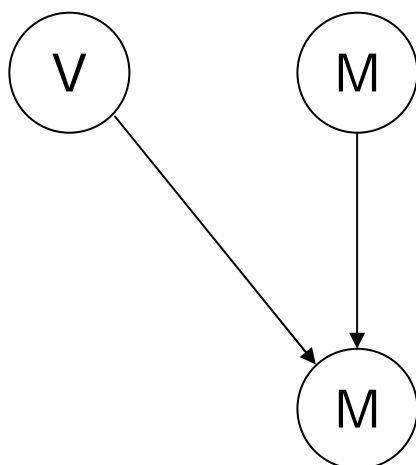

Položka	částka	poznámky
Aktiva	1 300	1 000 + 300
Závazky	250	200 + 50
GW	50	300 – 250
VK	1 100	800 + 300

Zanikající společnost M je povinna ocenit své jmění. Toto ocenění se promítne i do účetnictví. Účetní hodnota aktiv ve sloučené společnosti je dána původní účetní hodnotou aktiv společnosti V (1 000), přeceněnou hodnotou aktiv společnosti M (250) a goodwillem (50) společnosti M. Výše vlastního kapitálu je dána účetní hodnotou VK společnosti V (800) a hodnotou čistého obchodního majetku společnosti M (300).

2. Sloučení V do M

Společnost V je zanikající společností a její jmění přechází na společnost M. Pro společníky společnosti V jsou emitovány nové akcie společnosti M.

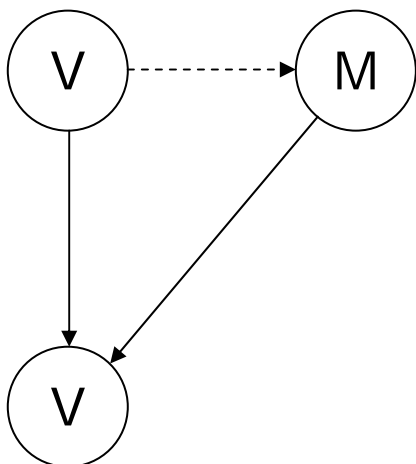

Položka	částka	poznámky
Aktiva	1 450	1 200 + 250
Závazky	250	200 + 50
GW	200	1 200 – 1 000
VK	1 400	1 200 + 200

Zanikající společnost V je povinna ocenit své jmění. Toto ocenění se promítne i do účetnictví. Účetní hodnota aktiv ve sloučené společnosti je dána původní účetní hodnotou aktiv společnosti M (250), přeceněnou hodnotou aktiv společnosti V (1 200) a goodwillem (200) společnosti M. Výše vlastního kapitálu je dána účetní hodnotou VK společnosti M (200) a hodnotou čistého obchodního majetku společnosti V (1 200).

3. Sloučení do matky V (skupina vznikne vkladem akcií M do V)

V tomto případě samotné fúzi předchází vklad 100% akcií společnosti M do společnosti V. V důsledku toho V emituje při tomto vkladu akcie a zároveň se stává mateřskou společností společnosti M. Poté dochází ke sloučení dceřiné společnosti M do mateřské společnosti V. Při fúzi již nedochází k emisi akcií, akcie zanikající společnosti zanikají.

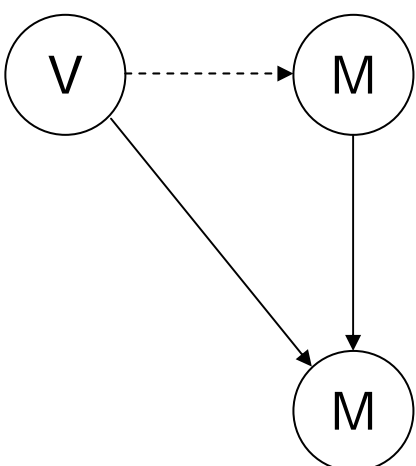
Položka	částka	poznámky
Aktiva	1250	1000+300+250-300
Závazky	250	200+50
GW	-	
VK	1000	800+300+200-300

Zanikající dceřiná společnost M není povinna nechat ocenit své jmění, protože při fúzi nedochází k emisi akcií. V důsledku toho také nedochází ke změnám původních účetních hodnot aktiv a vlastního kapitálu společnosti M. Účetní hodnota aktiv sloučené společnosti je dána součtem účetních hodnot aktiv ve fúzujících společnostech (1 000 + 250). Goodwill (ani jiný „aktivní“ rozdíl) nevzniká, investice do M je eliminována proti VK v pořizovacích cenách.

Obdobně by to dopadlo, kdyby společníci V a M byly tytéž osoby (se stejnými poměrnými podíly v obou společnostech a nedošlo by k emisi nových akcií)

4. Sloučení do 100% dcery M (skupina vznikne vkladem akcií M do V)

Fúzi opět předchází vklad 100% akcií společnosti M do společnosti V. Poté dochází ke sloučení mateřské společnosti V do dceřiné společnosti M. Společnost M tak nabude vlastní akcie. Akcionáři společnosti V obdrží za akcie zanikající společnosti variantně (a) kombinaci nově emitovaných akcií a vlastních akcií nabytých společností M při fúzi nebo (b) pouze vlastní akcie, které na společnost M přešly fúzí.

a) nové + původní akcie

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 450	1200+300+250-300
Závazky	250	200+50
GW	200	
VK	1 400	1000+300+200+200-300

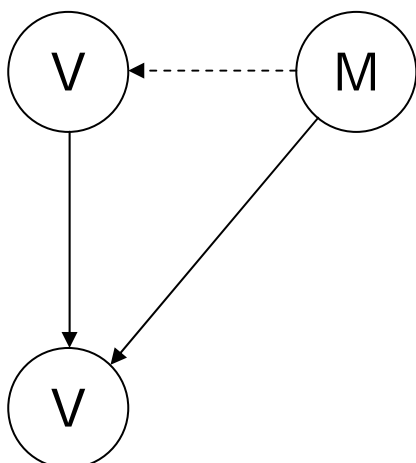
b) původní akcie

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 250	1000+250
Závazky	250	200+50
GW	-	
VK	1 000	1000+300+200-300

V případě (a) dojde k přecenění jmění zanikající společnosti, protože jsou vydávány nové akcie, v případě (b) nikoli. Částka -300 ve VK a aktivech odpovídá rozdání akcií nebo vykázaní vlastních akcií záporně ve VK (pokud nejsou použité na výměnu).

5. Sloučení do 100% dcery V (skupina vznikne vkladem akcií V do M)

Fúzi předchází vklad 100% akcií společnosti V do společnosti M (hodnota emise 1200). Při následné fúzi mateřská společnost M zaniká a dceřiná společnost V je pokračující společností. Variantně se (a) M přeceňuje z VK 200 na hodnotu podniku 300, pokud dojde k emisi nových akcií nebo (b) nepřeceňuje, pokud k výměně za akcie M postačí při fúzi nabyté vlastní akcie V.

a) dojde k emisi nových akcií

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1300	300+1200+1000-1200
Závazky	250	200+50
GW	50	
VK	1100	200+1200+100+800-1200

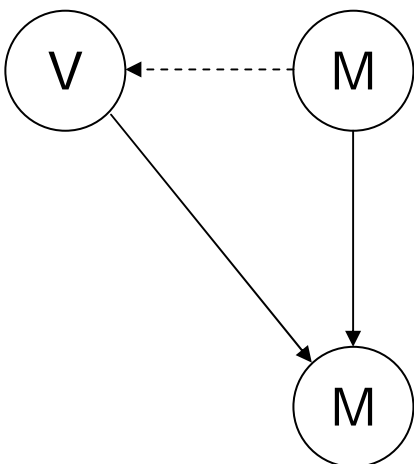
b) nedojde k emisi nových akcií

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1250	250+1200+1000-1200
Závazky	250	200+50
GW	-	
VK	1000	200+1200+800-1200

Částka -1200 alternativně opět může znamenat rozdání akcií nebo vykázání zadržovaných vlastních akcií.

6. Sloučení do matky M (skupina vznikne vkladem akcií V do M)

Fúzi opět předchází vklad akcií. Mateřskou společností se stane společnost M a do ní je poté sloučena její dceřiná společnost V. Nedochází k emisi žádných akcií, akcie společnosti V zanikají.

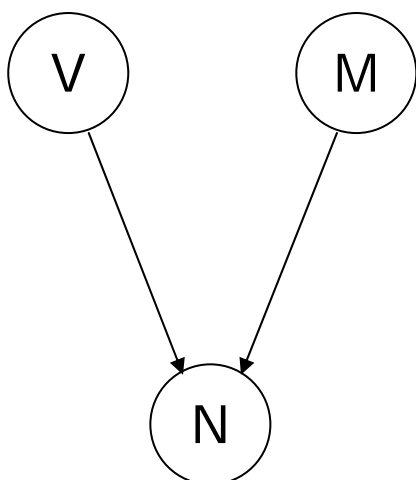

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 250	250+1200+1000-1200
Závazky	250	200+50
GW	-	
VK	1 000	200+1200+800-1200

Protože nedochází k emisi akcií, nedochází ani k přecenění. Na závěr se eliminuje investice do V v pořizovací ceně 1200 proti VK.

7. Splynutí V a M

V tomto případě V a M fúzují formou splynutí.

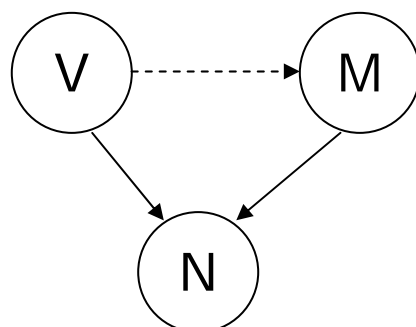

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 500	1 200+300
Závazky	250	200+50
GW	250	
VK	1 500	1200+300

Při splynutí vzniká nová společnost a k emisi nových akcií dochází vždy. Zanikající společnosti jsou obě fúzující společnosti, proto je potřeba oběma ocenit jmění posudkem znalce (1200 a 300). Toto ocenění pak také určí výši VK nástupnické společnosti. Vykázaný goodwill pochází jak ze společnosti V, tak ze společnosti M.

8. Splynutí mateřské a dceřiné společnosti (skupina vznikne vkladem akcií M do V)

Fúzi předchází vklad akcií společnosti M do V.

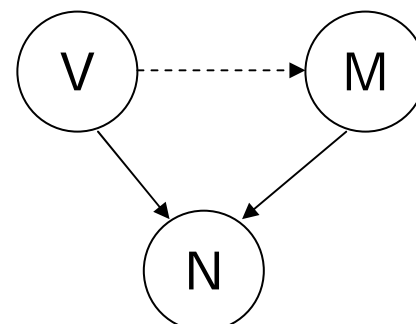

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 500	1 200+300+300
Závazky	250	200+50
GW	250	
VK	1 500	1200+300+300-300

Řešení je stejné jako v případě 7.

9. Splynutí mateřské a dceřiné společnosti (skupina vznikne vkladem akcií V do M)

Fúzi předchází vklad akcií společnosti V do M.

Položka	Částka	Poznámky
Aktiva	1 500	300+1200+1200-1200
Závazky	250	200+50
GW	250	
VK	1 500	300+1200+1200-1200

Řešení je stejné jako v případě 7.

Koncepční otázky

Následující tabulka shrnuje možnosti rozdílného zobrazení fúze nezávislých společností M a V v českém účetnictví. Ačkoli se stále jedná o tutéž transakci, pro kterou byly zvoleny jen různé formy, účetní zobrazení shodné podstatě neodpovídá:

Přehled I: Fúze nezávislých společností

Č.	Popis	Aktiva	Goodwill	Bil. suma	V. kapitál	Závazky
1	Sloučení M do V	1 300	50	1 350	1 100	250
2	Sloučení V do M	1 450	200	1 650	1 400	250
3*	Sloučení do matky V	1 250	-	1 250	1 000	250
7	Splynutí V a M do N	1 500	250	1 750	1 500	250

*) Samotná fúze se sice účastní spřízněné osoby, ale vklad akcií je zde součástí komplikovanější formy podnikové kombinace dvou nezávislých společností.

Za povšimnutí stojí téměř všechny sloupce: Suma aktiv se může lišit téměř až o 30%, vlastní kapitál dokonce až o 50%! Položka goodwillu, ač vypočtena podle jednoznačného vzorce je zcela neinterpretovatelná, protože osciluje v intervalu 0 – 250, tudíž může nabýt v podstatě jakékoli podoby. V praxi by toto rozpětí mohlo být jak menší, tak i diametrálně větší.

Vliv i na nejjednodušší poměrové ukazatele je rovněž patrný: zadlužení (vypočtené jako finanční páka CK/VK) se pohybuje v intervalu 16,6% - 25%. Za normálních okolností je to velmi zvažovaná změna, zadlužit podnik o dalších 9%, zde se jedná jen o účetní hříčku.

Vliv na rentabilitu bude navíc umocněný odpisy goodwillu a přeceněných aktiv. Rentabilita aktiv v případě 3, kdy v čitateli je zisk nezatížený jakýmkoli odpisy a ve jmenovateli nejmenší možná hodnota aktiv z uvedené tabulky (1250), se bude výrazně lišit od situace, kdy zisk bude snížen odpisy a ve jmenovateli bude hodnota 1 750 (v okamžiku počítání rentability už tato suma bude pochopitelně jiná, jde ale o to, z jakých částek se vychází ze zahajovací rozvahy – buď z 1250 nebo 1750).

Evidentně, proti všem účetním zásadám, podstatou shodná transakce je v účetnictví zachycena diametrálně odlišně.

Na druhé straně, věcně zcela odlišná transakce může být zachycena zcela shodně. Typickým příkladem je fúze spřízněných společností. Fúze nezávislých společností se zásadně liší od fúze spřízněných společností. V prvním případě vzniká nový ekonomický celek, který do té doby neexistoval, s novými tržními možnostmi, ve druhém případě se pouze mění vnitřní administrativní uspořádání koncernu, jejímž jediným efektem jsou úspory administrativních nákladů nebo daňová optimalizace.

Přehled II: Fúze spřízněných společností

Č.	Popis	Aktiva	Goodwill	V. kapitál	Závazky
3	Sloučení do matky V	1 250	-	1 000	250
4a	Sloučení do dcery M	1 450	200	1 400	250
5a	Sloučení do dcery V	1 300	50	1 100	250
7	Splynutí V a M do N	1 500	250	1 500	250

Jak je vidět z uvedených čísel, lze bez problému dosáhnout stejných účetních hodnot a účetního zobrazení u závislých, stejně jako u nezávislých společností. Například případy 2 a 4a poskytují zcela shodný výsledek.

Výkladové otázky

České předpisy kromě koncepčních chyb obsahují i mnoho chyb a nepřesností ve formulacích, což vede k rozdílné interpretaci těchto předpisů praxí a nabízí tak další řadu účetního zobrazení transakcí uvedených v první tabulce. Nejvýraznějším problémem je smíšení ocenění podniku jako celku a ocenění jeho individuálních aktiv a závazků. V důsledku toho dle různých výkladů je možné různě stanovit poměr mezi goodwillem resp. oceňovacím rozdílem k nabytému majetku a ostatními aktivy. Na výši vlastního kapitálu ani bilanční sumu tato otázka vliv nemá:

Přehled III: Goodwill je nahrazen oceňovacím rozdílem

Č.	Popis	Aktiva	ORNM	Aktiva	Goodwill
1	Sloučení M do V	1 250	100	1 300	50
2	Sloučení V do M	1 250	400	1 450	200
3	Sloučení do matky V	1 250	-	1 250	-
7	Splynutí V a M do N	1 250	500	1 500	250

Poměr mezi goodwillem/ORNM a ostatními aktivy bude mít vliv i na budoucí zisky, protože dlouhodobá aktiva, goodwill i ORNM mají své doby odepisování, které se mohou výrazně lišit (a v praxi se téměř vždy liší).

Tento výkladový problém patří mezi nejzásadnější. Další zásadní problém představuje rozhodný den fúze, který účetními předpisy není definován. Ačkoli se obchodní zákoník odvolává na to, že za rozhodný den je považován den, od kterého zúčastněné společnosti hospodaří z účetního hlediska na úkor a ve prospěch sloučené společnosti, není toto hledisko v účetních předpisech popsáno. Nezřídka je této skutečnosti účelově využíváno – je například koupena společnost, která je po koupi sloučena s mateřskou společností. Rozhodný den je však zúčastněnými stranami stanoven na den, kdy společnosti na sobě byly nezávislé, tedy na dřívější datum, než ke kterému došlo ke koupi společnosti. Tento postup má zcela odlišné účetní řešení.

Shrnutí

Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že současná právní úprava v podstatě podporuje kreativní účetnictví. Při fúzích lze stanovit cílové zadání, jak by měla vypadat zahajovací rozvaha, jaké by měly být bilanční sumy, jaké by měly být vlivy na budoucí hospodářský výsledek a podle toho poté zvolit takovou formu aby cíle bylo dosaženo. Výsledovka a rozvaha tedy nejsou ovlivněny reálnou výkonností podniku, ale čistě formálním a administrativním procesem, který lze za stejných nákladů provést v podstatě jakkoli.

Role auditora je tato situace zcela nezáviděníhodná. Jak má čelit kreativnímu účetnictví, které je realizováno zcela v mezích zákona, nikoli na jeho hraně? Každá zvolená forma fúze má

stanovené řešení, kterému se lze vyhnout jen za použití §7 odst. 2 zákona o účetnictví, což se považuje za velmi odvážné (hrozí například, že rejstříkový soud nezapíše fúzi). Nicméně, občasná aplikace tohoto ustanovení některými společnostmi nebo auditory by nevedla k žádnému systémovému zlepšení.

X. Analýza mezinárodní srovnatelnosti

Vzhledem k tomu, že světové účetnictví (pro tuto kapitolu zastoupené mezinárodními standardy, konkrétně IFRS 3) je založeno na obsahu transakce a české účetnictví na její formě, dochází při aplikaci odlišných postupů k odlišnému vykázání fúze.

Tato kapitola si klade za cíl zjistit, kde přesně tyto rozdíly vznikají. Jde o podrobnou analýzu důsledků dílčích postupů a událostí s ohledem na jejich vliv na vykázání fúze. Smyslem je identifikovat všechny důsledky, které s sebou přináší fakt, že české účetnictví dává přednost formě před obsahem.

Tato analýza je založena na otázce: Co je potřeba pro to, aby fúze byla zaúčtována stejně v českém účetnictví jako podle IFRS 3. Podle odpovědi je pak možné určit, jak velké legislativní změny by bylo nutné podstoupit, aby se fúze vykázaná v českém účetnictví podobala fúzi podle IFRS.

Je vidět, že za velmi specifických podmínek, ne však takových, že by nemohly v praxi nastat – spíše naopak – bude vykázání podnikové kombinace podle českých účetních předpisů a Mezinárodních standardů účetního výkaznictví identické. Ve **všech** ostatních případech se to bude lišit. Z výčtu uvedeného níže je pak zřejmé, že se bude muset jednat o velmi specifický případ.

Ačkoli samotnou kombinaci v uvedeném specifickém případě lze vykázat stejně, vykázání po kombinaci se bude vždy lišit (viz část „Neřešitelné otázky“). Ostatní, řešitelné odchylky, jsou odlišeny do dvou částí:

- 1) koncepční odchylky – tyto odchylky způsobují zásadně odlišné zobrazení v obou systémech
- 2) drobné odchylky – jedná se spíše o odlišné vykázání jednotlivých položek aktiv a závazků, s možným dopadem na stanovení výše goodwillu.

Tyto odchylky lze eliminovat několikerým přístupem:

- 1) výchozí stav: některé odchylky zmizí pouze za předpokladu, že nastane konkrétní reálná situace (např. neexistují podmíněné závazky)
- 2) výběrem z možností: pokud české předpisy umožňují variantní řešení, nebo ho alespoň umožňuje výklad při nejasnosti předpisu, je třeba zvolit přístup kompatibilní s přístupem IFRS 3
- 3) opomenutím některých nařízení – jak je níže uvedeno, některá ustanovení, která jsou příčinnou odchylek, praxe vyloženě přechází, aniž by to mělo jakékoli negativní důsledky pro vykazující společnosti.

Následující teoretická situace povede ke shodnému vykázání dle IFRS i českých předpisů pouze za předpokladu, že jsou splněny všechny uvedené podmínky (každá podmínka je popsána tak, že již předpokládá splnění dříve uvedených podmínek).

Koncepční odchyly

Musí se jednat o sloučení, nikoli splynutí

Pouze u sloučení se přecenění týká jen jedné společnosti, což odpovídá tomu, že podle IFRS se nově přeceňuje také pouze jedna ze zúčastněných společností. V případě splynutí se podle české legislativy přeceňují obě zúčastněné společnosti, což je dle IFRS 3 neakceptovatelné.

Musí zanikat menší společnost, resp. ta společnost, která bude mít ve sloučené společnosti slabší pozici

Ze dvou zúčastněných společností musí být z právního hlediska pokračující společností ta společnost, která je pokračující společností i z faktického hlediska. V takovém případě zanikající společnost je zároveň nabývanou společností. Protože česká legislativa vyžaduje nové ocenění zanikající společnosti a úprava IFRS nové ocenění nabývané společnosti, dojde k souladu.

V opačném případě, kdyby zanikající společností byla ta, která ekonomicky pokračuje (tj. je nabyvatelem z pohledu IFRS 3), dochází podle české legislativy k novému ocenění z právně zanikající společnosti a dle IFRS 3 dojde k novému ocenění právně pokračující společností. Výsledek by byl diametrálně odlišný.

Společnosti musí být zcela nezávislé

Nejčastější fúze se odehrává mezi mateřskou společností a její (již dávno nebo nedávno nabytou) dceřinou společností. V takovém případě česká legislativa přikazuje eliminaci investice proti vlastnímu kapitálu, aniž by došlo k vykázání goodwillu. To je zcela odlišné pojetí od IFRS, kdy k započtení goodwillu proti vlastnímu kapitálu nedochází nikdy.

V případě, kdy se jedná o nezávislé společnosti, zcela odpadá problém eliminace recipročního vztahu investice – podíl na vlastním kapitálu, který je v obou legislativách odlišný a tudíž tento problém odpadá.

České řešení v podstatě předpokládá fúzi mateřské a dceřiné společnosti, která vznikla vkladem ze strany matky. Pouze v takovém případě by řešení fúze spřízněných společností bylo stejné jak podle české legislativy, tak podle IFRS 3.

Musí být vybrána varianta goodwill

Protože český zákon o účetnictví a navazující předpisy umožňují dvojitý výklad aplikace nového ocenění jmění zanikající společnosti, je za účelem hledání co největší shody mezi českým a mezinárodním účetním řešením třeba zvolit variantu, která počítá s novým oceněním jednotlivých složek majetku a vykázáním goodwillu, a nikoli variantu, která upřednostňuje použití původních účetních hodnot a dochází při ní k vykázání oceňovacího rozdílu k nabytému majetku.

Hodnota podniku musí být větší než hodnota čistých aktiv

Ve výjimečných případech může nastat varianta, že hodnota podniku jako celku je nižší, než hodnota čistých aktiv. V takovém případě dojde v českém účetnictví k vykázání záporného

goodwillu, v účetnictví vedeném podle IFRS dojde k vykázání zisku z výhodného nabytí čistých aktiv. Pro to, aby řešení bylo srovnatelné, nesmí nastat tento výjimečný případ.

Rozhodný den musí být stanoven podle definice data podnikové kombinace

Česká účetní legislativa nestanovuje den, od kterého se z účetního hlediska považují zúčastněné společnosti za sloučené, IFRS 3 řeší tento moment velmi precizně. Je obvyklou praxí, že tento den si stanovují fúzující společnosti prakticky libovolně. V takovém případě je nutné stanovit rozhodný den tak, aby zároveň vyhovoval kritériím pro stanovení data podnikové kombinace.

Odložená daň

1) odložená daň z přecenění aktiv zanikající společnosti

Podle české úpravy se tato odložená daň účtuje proti VK v zanikající společnosti, což v důsledku ovlivní výši goodwillu, jak již bylo vysvětleno dříve. Podle IFRS 3 se tato odložená daň ovlivňuje goodwill přímo. Ačkoli je postup (i filosofie za ním stojící) zcela odlišná v obou systémech, výsledek je stejný.

V praxi je ovšem s odloženou daní při fúzích chybně zacházeno. VK se v konečných závěrkách upravuje podle posudku znalce a teprve poté se účtuje odložená daň. V takovém případě je nakonec goodwill odloženou daní neovlivněn a VK je menší, než jak vyšel v posudku znalce.

2) odložená daň z goodwillu

Podle IFRS se tato odložená daň nevykazuje. ČÚS 3 v odstavci 3.6. v této záležitosti mlčí, obecně zde vzniká přechodný rozdíl. Praxe je taková, že se tento problém přechází (a to vědomky i nevědomky) a OD se nevykazuje ani v účetnictví vedeném podle českých předpisů, takže zde nedochází k odchylce od IFRS, ale pouze při zanedbání obecného pravidla vykazování odložené daně, které bylo dost nedokonale převzato z IAS 12 (tj. bez výjimek).

Drobnější odchylky

Reálná hodnota aktiv a závazků musí být stanovena stejně

Český zákon o účetnictví se ocenění jednotlivých položek příliš nevěnuje, ale při stanovování reálné hodnoty (dle §27 odst. 4 ZÚ), lze postupovat tak, aby stanovené reálné hodnoty vyhovovaly i mnohem specifitějším požadavkům IFRS 3.

Nesmí existovat nevykázaná aktiva

Tento případ se týká zejména interně vytvořených nehmotných aktiv, které nejsou zachyceny mezi aktivy v rozvaze zanikajících/nabývaných společností. České předpisy se nevyjadřují k možnosti jejich vykázání při novém ocenění, IFRS to naopak vyžadují. Pokud taková aktiva neexistují, nedojde k rozdílu mezi IFRS a českou úpravou.

Nesmí být podmíněné závazky

Stejně pravidlo platí pro podmíněné závazky.

Nebudou závazky, které by bylo potřeba přecenit

Některé výklady českého zákona o účetnictví nepřipouštějí nové ocenění závazků při fúzi. Přístup IFRS 3 s přeceněním závazků naopak počítá, pokud je to třeba.

Posudek znalce se nebude odchylovat od reálné hodnoty podniku

Oceňování v IFRS 3 je založeno na konceptu reálné hodnoty. Znalecké posudky mohou být založené na jiné filosofii. Pro stejné účetní řešení je nezbytně nutné, aby znalec postupoval podle definice reálné hodnoty v IFRS 3.

Vliv jiných odlišností mezi IFRS a českou úpravou

Abychom dosáhli stejného výsledku podle české i mezinárodní úpravy, je pochopitelně nutné, aby rozvahy fúzujících společností neobsahovaly žádné odlišnosti ještě před fúzí. Například leasing podle IFRS ovlivní hodnotu čistých aktiv, podle české úpravy nikoliv, ačkoli hodnota podniku jako celek je stále stejná. V takovém případě se nezmění nejen identifikovatelná čistá aktiva, ale i goodwill.

Neřešitelné odchylky

I kdyby se povedlo stejné řešení zahajovací rozvahy zkombinované společnosti, není možné docílit následného stejného řešení jakýmkoli výchozím reálných stavem nebo výběrem různých možností nebo ovlivněním reality.

Odepisování goodwillu

Podle českých předpisů se goodwill odepisuje vždy a to po dobu 5ti let. Podle IFRS 3 se neodepisuje vůbec. Předpokládat, že by v účetnictví vedeném podle IFRS docházelo ke znehodnocení goodwillu, které by odpovídalo odpisům goodwillu podle českých předpisů, je nereálné.

Naštěstí tento problém není tak závažný z hlediska uživatelů, protože je transparentní a úpravu výkazů z jednoho do druhého systému je jednoduché udělat. Navíc, je velmi těžké teoreticky zdůvodnit, zda neodepisování goodwillu je ta nejlepší metoda (zatímco v ostatních případech je vždy evidentně lepší přístup IFRS, zde to tak zřejmé není).

Závěr

V současné době je bezpochyby nejpropracovanějším přístupem k vykazování fúzí koncepce, na které společně pracuje Rada pro Mezinárodní účetní standardy a americký FASB a která je obsažena v draftu navrhovaných úprav IFRS 3 (resp. SFAS 141). Je to pochopitelné, protože tato koncepce čerpá z více než 100letého vývoje vykazování podnikových kombinací, nezměrných osobních zkušeností a vynikajícího vzdělání lidí, kteří se na tomto vývoji podílejí, komentářů a diskusí s odborníky - teoretiky, praktiky, uživateli, auditory i analytiky z celého světa. Za těmito koncepcemi stojí v této oblasti dost těžko překonatelná intelektuální kapacita.

Na druhé straně proti tomu stojí vykazování fúzí v České republice. Naše účetnictví je zatíženo těžko kvantifikovatelným formalismem, práce účetních je chápána jako vyplňování kolonek a hledání haléřů. Bylo po pádu komunismu bylo účetnictví založeno na francouzském modelu (potažmo německém modelu), což je do značné míry pokračování v původní nelichotivé tradici (viz francouzské vykazování ztráty v aktivech). Za dobu posledních 15 let nároky na české účetnictví především stanovoval stát s ohledem na výběr daní. V podstatě se nerespektuje fakt, že účetnictví má také podávat smysluplné informace, které jsou potřebné pro téměř každé ekonomické rozhodnutí. V ČR neexistuje zájmová skupina, která by měla tu moc prosazovat změny v účetnictví.

Účetnictví fúzí se zákonitě dostalo tam, kde právě je: do stavu, kdy je fúzi možné zaúčtovat. Ani to dříve neplatilo, což způsobovalo ohromné problémy v praxi. Tlak na ministerstvo financí byl tak veliký, že se prostě fúzím věnovat muselo a postupně tak docházelo ke změně předpisů až do dnešní podoby, kdy existuje víceméně srozumitelný předpis, který sice není jednoznačný, ale praxe si s ním umí poradit. Je možné zaúčtovat jakoukoli fúzi a s tím se praxe (ti, kteří připravují účetní výkazy) spokojila.

Dokonce je tento přístup i jednoduchý, navazující na obchodní zákoník a lze s ním tak manipulovat, že během fúze lze účetně doslova kouzlit (viz případová studie v deváté kapitole). Účetním tento stav vyhovuje.

V zoufalé situaci jsou však další dvě skupiny, které mají s účetními výkazy co do činění: auditoři a finanční analytici.

Auditoři jsou postaveni do nelehké situace: transakce s identickou ekonomickou podstatou může být zaúčtována několika způsoby, podle zadání fúzujících společností. Na aplikaci true and fair view mohou ihned zapomenout. V současné době je značná část fúzí v podstatě neauditovatelných, pro rozpor, který v sobě přináší účetní legislativa, která dává přednost formě před obsahem: fúze je do posledního písmene přesně zaúčtovaná podle předpisu, ale její zaúčtování vůbec neodpovídá tomu, co se stalo. Jako jednoduchý příklad poslouží rozdíl v účtování sloučení a splynutí.

Je paradoxní, že účetnictví, které je tak precizní ve věci oceňování a stále reviduje nejrůznější odhady (např. odpisové plány), aby byly co nejrealističtější, umožní takto fatální odklon od

všech zásad, na kterých jinak tak bezvýhradně lpí. Při fúzi je najednou možné přecenění, a to v libovolné zúčastněné společnosti, podle toho, jak se fúze formálně nastaví.

Je zřejmé, že finanční analýza společnosti, která prošla fúzí, je buď fraška nebo poměrně náročná věc, ke které je potřeba řada údajů, které účetnictví neposkytne (zejména se jedná o srovnatelné údaje a časové řady).

Koncept aplikovaný IASB a FASB takovými neduhy dávno netrpí. Nicméně je pravda, že i v USA si vytrpěli relativně dlouhé období, po které mělo kreativní účetnictví v oblasti fúzí také zelenou.

Otázka zní, jak jsou chyby (které nepopíratelně existují) v českém účetnictví významné. Komu vadí, čemu zabraňují, kolik stojí.

Některé myšlenky z této práce byly prezentovány na konferenci věnované přeměnám společností s důrazem na přeshraniční fúze na konferenci, kterou pořádala VŠE v září 2004. Té se zúčastnila poměrně pestrá skupina odborníků (auditorů, účetních, oceňovatelů), které se fúzím věnují. Nesouhlas plně se současným stavem byl jednoznačný. V podstatě všechny tento stav trápil, ale na druhé straně se s ním naučili žít. Už je to vnímáno jako problém, který tu je a je potřeba si na něj zvyknout. Největší šok to však představovalo pro ty, kteří se s touto problematikou seznamovali vůbec poprvé.

Tyto reakce jsou velmi výmluvné: situace vadí všem, ale náklady, které s sebou tato situace přináší, jsou pro většinu zúčastněných nevýznamné. Nové, lepší řešení, by nepřineslo žádnou viditelnou úsporu nebo benefity, ze které by mohla profitovat nějaká zájmová skupina.

Tato situace je bezpochyby způsobena stejnou příčinou jako v Německu: Velké podniky (kotované) musí vykazovat podle mezinárodních standardů. U těchto podniků je také největší tlak na informační hodnotu účetních výstupů. A také kolem těchto podniků se pohybují nejschopnější odborníci.

Podívejme se na zmíněné Německo: po zavedení IFRS pro část podniků v podstatě ustala diskuse kolem účetnictví fúzí pro malé podniky. Diskutující odborníci přešli s velkými podniky na IFRS a malé nechali na pospas. Ano, situace v Německu je velmi podobná té naší.

Závěrem se tedy dostávám k malým a středním podnikům. Drtivá většina podniků účtujících podle českých účetních standardů spadá do této kategorie.

Pro malé a střední podniky je často typické, že za nimi nestojí akcionářská skupina roztržštěná na stovky drobných akcionářů. Finanční účetnictví orientované na anonymního uživatele a rovnocenný přístup k užitečným informacím zde z určité části postrádá své opodstatnění. Informace k zainteresovaným stranám plynou jinak, než přes standardizované účetní výkazy.

Malé a střední podniky mají často zájem na tom, aby účetnictví bylo co možná nejjednodušší, a aby navazovalo na ostatní právní předpisy – zejména obchodní právo a daně.

Tuto podmínku české účetnictví fúzí splňuje. Pro porovnání: ve Velké Británii standard pro malé s střední podniky žádnou úpravu fúzí neobsahuje¹³⁸ (resp. obsahuje ustanovení, které uvádí, že tuto oblast standard neupravuje).

V mnoha zemích je tedy situace podobná: Účetnictví je v podniku precizní až do chvíle jeho fúze a pak hned zase po ní. Na fúze se prostě rezignovalo s ohledem na (předpokládanou) řídkost tohoto jevu.

Fúzí však neubývá. Existují podniky, které fúze využívají k zastírání faktického stavu. Po několika fúzích, odštěpeních, rozděleních a dalších fúzích nezbude z účetních informací nic. Navíc, rezignace na fúze dělá ze zbytku účetnictví a také z auditu frašku. Proč se v jedné oblasti snažit o preciznost, když jediná nedostatečně legislativně upravená transakce to zcela zhatí?

Pro nás se nabízí podle mého názoru jediné řešení a to aplikace základních prvků metody koupě. Nejedná se o plné nasazení metody koupě, tak jak ji dnes obsahuje třeba IFRS 3, ale zabudování pouze hlavního konceptu, který má vliv na oceňování čistých aktiv zúčastněných společností. Tak by se zamezilo libovolnému přeceňování společností, což je hlavní problém českého účetnictví fúzí. V takovém případě by jedinou obtíží bylo propracování návaznosti vlastního kapitálu v účetnictví a základního kapitálu zapsaného v obchodním rejstříku. Možné způsoby řešení jsou diskutovány v 8. kapitole práce.

¹³⁸ Viz FRSSSE vydaný ASB

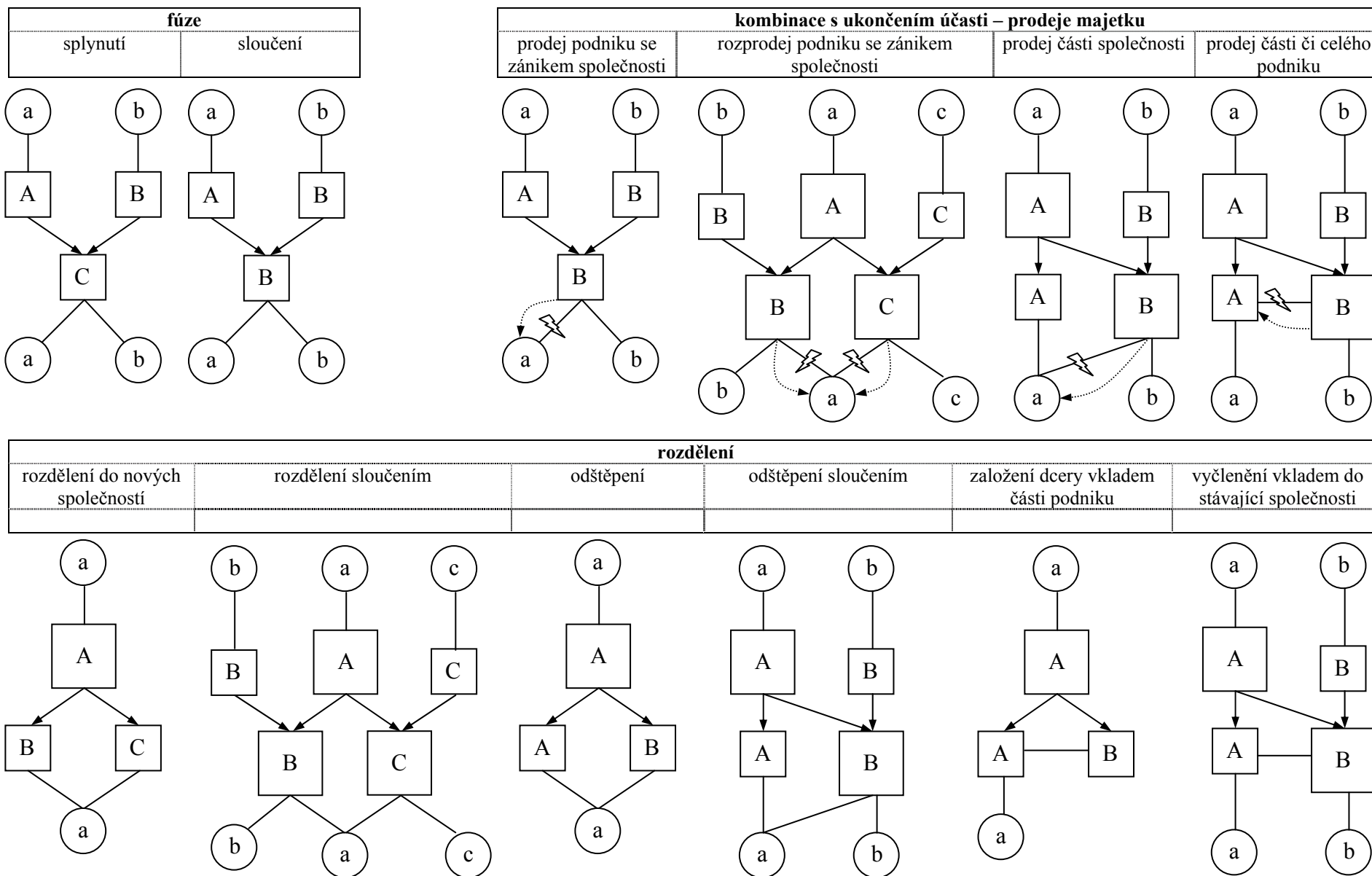
Literatura

- [1] Aktiengesetz. C.H. Beck Verlag, 32. vydání, stav k 20.3.2000, München 2000.
- [2] Báča, Jaromír: Bilanční direktivy Evropské unie. VŠE, Praha 1999.
- [3] Báča, Jaromír; Schroll, Rudolf; Zelenka, Ivan: Účetní výkladový slovník. Bilanz, Praha 1994.
- [4] Baetge, Jörg: Konzern-Bilanzen. IDW Verlag, Düsseldorf 2000.
- [5] Baetge, Jörg: Rechnungslegung nach International Accounting Standards – Kommentar auf der Grundlage des deutschen Bilanzrecht. Schäfer-Poeschel 1997, s. 759 – 877.
- [6] Beck, Martin: Die aktienrechtliche Umwandlungsprüfung. V: Schitag Ernst & Young – Gruppe (Hrsg.): Aktuelle Fachbeiträge aus Wirtschaftsprüfung und Beratung, Schäffer Verlag, Suttgart 1991, s. 265 – 287.
- [7] Buchner, Robert: Rechnungslegung und Prüfung der Kapitalgesellschaft, 3. Auflage. Lucius & Lucius, Stuttgart 1996.
- [8] Delaney, Patrick R.; Epstein, Barry J.; Adler, James R.; Foran, Michael F.: GAAP 2000 Interpretation and Application. John Wiley and Sons, New York 2000.
- [9] Eisele, Wolfgang: Handelsrechtliche Sonderbilanzen als Objekte rechnungslegungspolitischer Beeinflussung. V: Carl-Christian Freidank (Hrsg.): Rechnungslegungspolitik – Eine Bestandaufnahme aus handels – und steuerrechtlicher Sicht, Springer, Berlin 1998, s. 886 – 893.
- [10] Eisele, Wolfgang: Technik des betrieblichen Rechnungswesens. Verlag Vahlen, München 1998.
- [11] Ebbers, Gabi: International Accounting Regulation – Compare of Structures and Institutions. 2000
- [12] Förtschle; Kroner; Rolf: Internationale Rechnungslegung US GAAP, HGB und IAS. Economica Verlag, Bonn 1999.
- [13] Gräfer, Horst: Grundzüge der Konzernrechnungslegung. Erich Schmidt Verlag, Berlin 1999.
- [14] Hahn; Wilkens: Buchhaltung und Bilanz, Teil B, Bilanzierung. R. Oldenbourg Verlag, München 1993.
- [15] Handelsgesetzbuch. C.H. Beck Verlag, 32. vydání, stav k 20.3.2000, München 2000.
- [16] Heinen, Edmund: Handelsbilanzen. Gabler, Wiesbaden 1996.
- [17] IASC: Discussion Paper: G4+1 Position Paper: Recommendations for Achieving Convergence on the Methods of Accounting for Business Combination. IASC, London 1998.
- [18] IASC: International Accounting Standard IAS 22 (revised 1998). IASC, London 1998.
- [19] Janhuba, Miloslav: Základy teorie účetnictví. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Oeconomica, 2005. 218 s. ISBN 80-245-0852-4.
- [20] Janschek (1996)
- [21] Janschek, Otto: Konzernrechnungslegung. Ueberreuer Verlag, Wien 1996.
- [22] Jensen (1994)

- [23] Jensen, Daniel L.; Coffman, Edward N.; Stephens, Ray G.; Burns, Thomas J.: Advanced Accounting. McGraw-Hill, New York 1994.
- [24] Kam, Veron: Accounting Theory. John Wiley and Sons, New York 1990.
- [25] Kovanicová, Dana: Finanční účetnictví - světový koncept (IFRS/IAS). Polygon, Praha 2005
- [26] Kuhn, Ulrich: Panabschlüsse im Konzern. Schäffer-Poeschel, Stuttgart 1993.
- [27] Küting; Karlheinz: Der Konzernabschluss (lehrbuch und Fallstudie zur Praxis der Konzernrechnungslegung), 6. Auflage. Schäffer-Poeschel, Stuttgart 2000.
- [28] Lausberg: Konzernrechnungslegung, s. 80a/36 – 46. 1994
- [29] Lück, Wolfgang: Lexikon der Rechnungslegung und Abschlußprüfung. Oldenbourg, München 1998.
- [30] Mařík, Miloš: Určování hodnoty firem. Ekopress, 1998.
- [31] Meyer, Conrad; Hail, Luzi: Pooling of Interests vs. Purchase Accounting. V: Jahrbuch für Controlling und Rechnungswesen 2000. Orac, Wien 2000, s. 183 – 208.
- [32] Meyer-Scharenberg, Dirk E.: Umwandlungsrecht: Einführung, Gesetze, Materialien zum neuen Handels- und Steuerrecht. Verl. Neue Wirtschafts-Briefe, Berlin 1995.
- [33] Miller, Steve N; Mládek, Robert: Účetnictví versus Accounting. North Beach Holdings, Praha 1995.
- [34] Olfert, K.; Körner, W.; Langenbeck, J.: Bilanzen. Kiehl, Ludwigshafen 1998.
- [35] Risse, Axel: International Accounting Standards für den deutschen Konzernabschluß. Gabler, Wiesbaden 1996.
- [36] Rux: Rücklagen.
- [37] Rux; Pfleger: Geschäfts- oder Firmenwert; Geschäftswert / Bilanzpolitik.
- [38] Schmitz, Rudolf: Kapitalkonsolidierung im Konzernabschluß. V: Albach, Hein (Hrsg.): Harmonisierung der Konzernrechnungslegung in Europa. Gabler, Wiesbaden 1990.
- [39] Simon, Stephan: Pooling und Verschmelzung: Harmonisierung der Rechnungslegungs durch IAS 22 „Business Combinations.“ Haupt, Bern; Stuttgart; Wien 1997.
- [40] Schroeder, Richard G.; Myrtle, Clark; McCullers, Lewis D.: Accounting Theory. John Wiley and Sons, New York 1991.
- [41] Sveyn; Hayn: Internationale Rechnungslegung. Schäffer Poeschel, stuttgart 1997.
- [42] Vierte und siebente Richtlinie der Europäischen Gemeinschaft. V: Albach, Hein (Hrsg.): Harmonisierung der Konzernrechnungslegung in Europa.
- [43] Vomáčková, Hana. Účetnictví akvizicí, fúzí a jiných vlastnických transakcí (vyšší účetnictví). 3. aktual. vyd. Praha : Bova Polygon, 2005. 508 s. ISBN 80-7273-127-0.
- [44] von Colbe, Busse: Lexikon des Rechnungswesens. R. Oldenbourgh Ver., München 1994.
- [45] von Colbe, Busse; Ordelleide: Konzernabschlüsse. Gabler, Wiesbaden 1993.
- [46] von Wysocki, Klaus; Wohlgemuth, Michael: Konzernrechnungslegung (4. Aufgabe). Werner Verlag, Düsseldorf 1996.

- [47] Weber, Claus-Peter: Die Purchase Methode: Theoretisch richtig, aber mit zahlreichen Anwendungsproblemen verbunden! V: Küting, K.; Weber, C. (Hrsg.): Das Konzernrechnungswesen des Jahres 2000. Schäffer, Stuttgart 2000, s. 87 – 99.
- [48] Zelenka, Vladimír: Konsolidovaná účetní závěrka. Nevydaná skripta z VŠE. Praha 1999.
- [49] Zelenka, Vladimír: Goddwill. Dizertační práce, VŠE. Praha 2004.

Příloha: Některé případy podnikových kombinací z formálního (právního) a především obvyklejšího pohledu¹³⁹

¹³⁹ Eisele (1998a), s. 867–871.

